

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง จังหวัดบึงกาฬ

ภูมิพัฒน์ พลราช

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการสิ่งแวดล้อม)

คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

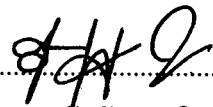
2556

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง จังหวัดบึงกาฬ

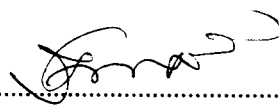
ภูมิพัฒน์ พลราช

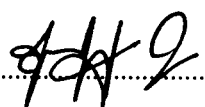
คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

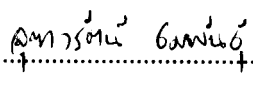

รองศาสตราจารย์..........อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ดร.ธวัชชัย สุภคิษฐ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการสิ่งแวดล้อม)

รองศาสตราจารย์..........ประธานกรรมการ
(ดร.ภักพงศ์ ปวงสุข)

รองศาสตราจารย์..........กรรมการ
(ดร.ธวัชชัย สุภคิษฐ์)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์..........กรรมการ
(ดร.จุฑารัตน์ ชมพันธุ์)

รองศาสตราจารย์..........คณบดี
(ดร.พิชาย รัตนคติถุ ฅ ฅเกิด)

มิถุนายน 2557

บทคัดย่อ

ชื่อวิทยานิพนธ์	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุศตึง จังหวัดบึงกาฬ
ชื่อผู้เขียน	นายภูมิพัฒน์ พลราช
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการสิ่งแวดล้อม)
ปีการศึกษา	2556

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุศตึง รวมทั้งศึกษาถึงปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุศตึง ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่โดยรอบพื้นที่ชุ่มน้ำกุศตึง โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเป็นระบบ (Systematic Sampling) มีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 372 ครัวเรือน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ทำการเก็บข้อมูลในช่วงเดือนสิงหาคม – ตุลาคม พ.ศ. 2556

ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างเกินกว่ากึ่งหนึ่งมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำค่อนข้างสูง ส่วนใหญ่มีทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำในเชิงบวก มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำในระดับปานกลาง มีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์มากที่สุด ขณะที่มีส่วนร่วมในการตรวจสอบและติดตามผลน้อยที่สุด ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการอนุรักษ์พื้นที่ ได้แก่ การลักลอบจับสัตว์น้ำ และการบุกรุกพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยมีข้อเสนอแนะ คือ ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการอนุรักษ์อย่างจริงจัง ทั้งนี้ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ได้แก่ เพศ สถานภาพในครอบครัว ระดับการศึกษา การมีตำแหน่งทางสังคม การได้รับการฝึกอบรม ระยะทางจากพื้นที่ชุ่มน้ำ และความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

ดังนั้น แนวทางในการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ คือ การสร้างและกระตุ้นจิตสำนึกให้กับประชาชนและการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ผู้นำชุมชน ทั้งโดยการประชาสัมพันธ์และการจัดฝึกอบรม

ABSTRACT

Title of Thesis People's Participation in Kut Ting Wetland Conservation, Bungkan Province

Author Phumipatana Ponrach

Degree Master of Science (Environmental Management)

Year 2013

This research aimed to investigate the forms and factors pertaining to the participation of the people in the Kut Ting Wetland Conservation, and the problems, obstacles, and measures used to encourage the people's participation in the conservation of the area. The population of the study was the people residing in and around the Kut Ting Wetland area. Systematic sampling was employed in order to select 372 households. Questionnaires were distributed between August to October 2013.

The results of the research revealed that more than half of the participants possessed relatively high knowledge about wetland conservation, and most had positive attitude toward wetlands. Their conservation participation was at a medium level while they had a high use of the wetland and the lowest participation in monitoring and following up. The problems and obstacles found were illegal fishing and trespassing in the wetland. It is recommended that institutions related to the wetland conservation strictly implement measures against the problems and obstacles. The factors influencing the people's participation in the wetland conservation were gender, family status, education level, social status, having received training, the distance to the wetland, and their knowledge of wetland conservation with a statistical significance of 0.05.

The suggested measures for encouraging the people to participate in conservation were promoting and fostering people's conscience, and providing community leaders with correct knowledge and understanding via both public relations and training.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดี โดยได้รับความอนุเคราะห์จากหลาย ๆ ท่าน ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ รศ.ดร.ธวัชชัย ศุกดิษฐ์ อาจารย์ที่ปรึกษาและควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาตลอดเวลาให้คำปรึกษาและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ในทุกขั้นตอน ขอบพระคุณ รศ.ดร.วิสาขา ภูจินดา ที่ได้เมตตาตลอดเวลาให้คำแนะนำในการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ขอบพระคุณ รศ.ดร.จำลอง โพธิ์บุญ ผศ.ดร.จุฑารัตน์ ชมพันธ์ ผศ.ดร.วิชชุดา สร้างเอี่ยม และ ผศ.ดร.วรางคณา ศรีนิล ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบความตรงของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านของคณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ที่ได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่ผู้เขียน ขอบคุณเจ้าหน้าที่คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ได้อำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการศึกษา ขอบคุณกองทุนนิคัฒนาที่ได้ให้ทุนอุดหนุนงบประมาณการวิจัย ขอบคุณกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ที่ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์จนเกิดวิทยานิพนธ์นี้ขึ้นมาได้ และขอบคุณเพื่อน พี่ น้อง ทุก ๆ ท่าน ที่ให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือด้วยดีตลอดมา

คุณความดีอันเกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนขอเทิดพระคุณแต่บิดามารดา ที่ได้ให้ความเมตตากรุณาในการเลี้ยงดู อบรม สั่งสอน สนับสนุน และเป็นกำลังใจให้แก่ผู้เขียนตลอดมา รวมถึงผู้มีอุปการคุณทุกท่านตามที่กล่าวมาข้างต้น

ภูมิพัฒน์ พลราช

มิถุนายน 2557

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(4)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญ	(6)
สารบัญตาราง	(8)
สารบัญภาพ	(10)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	4
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	5
2.1 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่ชุ่มน้ำ	5
2.2 การมีส่วนร่วมของประชาชน	30
2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	35
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	42
3.1 ตัวแปรในการวิจัย	42
3.2 กรอบแนวคิดในการวิจัย	43
3.3 สมมติฐานในการวิจัย	43
3.4 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	45
3.5 เครื่องมือในการวิจัย	48

3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล	51
3.7 วิเคราะห์ข้อมูล	52
บทที่ 4 ผลการศึกษา	54
4.1 ข้อมูลส่วนบุคคล	54
4.2 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์	59
4.3 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ	61
4.4 ทักษะต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ	63
4.5 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ	66
4.6 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ	69
4.7 การทดสอบสมมติฐาน	72
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	83
5.1 สรุปผลการศึกษา	83
5.2 อภิปรายผล	86
5.3 ข้อเสนอแนะ	95
บรรณานุกรม	97
ภาคผนวก	103
แบบสอบถาม การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง จังหวัดบึงกาฬ	104
ประวัติผู้เขียน	111

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 หมู่บ้านในพื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง และจำนวนครัวเรือนตัวอย่างในการวิจัย	47
4.1 เพศของกลุ่มตัวอย่าง	54
4.2 อายุของกลุ่มตัวอย่าง	55
4.3 สถานภาพในครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง	55
4.4 สถานภาพสมรสของกลุ่มตัวอย่าง	56
4.5 ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง	56
4.6 อาชีพหลักของกลุ่มตัวอย่าง	57
4.7 การมีตำแหน่งทางสังคมของกลุ่มตัวอย่าง	58
4.8 การได้รับการฝึกอบรมของกลุ่มตัวอย่าง	58
4.9 ระยะทางจากพื้นที่ชุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่าง	59
4.10 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของกลุ่มตัวอย่าง	60
4.11 การได้รับการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์ของกลุ่มตัวอย่าง	61
4.12 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ของกลุ่มตัวอย่าง	62
4.13 คะแนนความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ของกลุ่มตัวอย่าง	63
4.14 ทักษะคิดต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่าง	64
4.15 คะแนนทักษะคิดต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่าง	65
4.16 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่าง	67
4.17 คะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่าง	69
4.18 ปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่าง	70
4.19 ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่าง	71
4.20 ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง	73
4.21 ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง	73
4.22 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพในครอบครัวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง	74

4.23 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพสมรสกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุศติง	74
4.24 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุศติง	75
4.25 ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพหลักกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุศติง	76
4.26 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีตำแหน่งทางสังคมกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุศติง	76
4.27 ความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการฝึกอบรมกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุศติง	77
4.28 ความสัมพันธ์ระหว่างระยะทางจากพื้นที่ชุ่มน้ำกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุศติง	78
4.29 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์กับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์	78
4.30 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์กับทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุศติง	79
4.31 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุศติง	80
4.32 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์กับทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุศติง	80
4.33 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุศติง	81
4.34 ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุศติง	82
5.1 สรุปความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม	85

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง อำเภอมือง จังหวัดบึงกาฬ	29
3.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	44

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตร้อน ใกล้เส้นศูนย์สูตร จึงทำให้มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ทั้งความหลากหลายทางพันธุกรรม ทางชนิดพันธุ์ และทางระบบนิเวศ ในด้านระบบนิเวศนั้น ประกอบไปด้วยระบบนิเวศบนบก ระบบนิเวศเกษตร และระบบนิเวศแหล่งน้ำ โดยเฉพาะพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งมีลักษณะทางภูมิประเทศที่มีรูปแบบพิเศษ คือ เป็นพื้นที่ลุ่มที่มีน้ำท่วมขัง มีทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้น พื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย ประกอบด้วย พื้นที่ชุ่มน้ำแหล่งน้ำจืด ทั้งแหล่งน้ำไหลและน้ำนิ่ง ได้แก่ คลอง ห้วย ลำธาร แม่น้ำ น้ำตก หนอง อ่างเก็บน้ำ เขื่อน ทะเลสาบ บึง พรุหญ้า พรุน้ำจืดที่มีไม้พุ่ม ที่ลุ่มชื้นแฉะ พื้นที่เกษตรที่มีน้ำท่วมขัง และพื้นที่ชุ่มน้ำชายฝั่งทะเล ได้แก่ ปากแม่น้ำ ชายหาด หาดเลน ป่าชายเลน ปะการัง ครอบคลุมพื้นที่อย่างน้อย 36,616 ตารางกิโลเมตร หรือ 22,885,100 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 7.50 ของพื้นที่ประเทศไทย (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2554: 188)

ประเทศไทย เข้าร่วมเป็นประเทศภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำหรืออนุสัญญาแรมซาร์ (The Ramsar Convention: The Convention on Wetlands of International Importance Especially as Waterfowl Habitat) เป็นลำดับที่ 110 ซึ่งพันธกรณีของอนุสัญญาฯ มีผลบังคับเมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2541 ผลดีของการเข้าร่วมเป็นประเทศภาคีมีหลายประการ เช่น สามารถขอรับการช่วยเหลือจากต่างประเทศหรือเงินกองทุน สามารถนำพื้นที่ชุ่มน้ำสำคัญของประเทศ เข้าไปในทะเบียนรายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (Ramsar Site) เป็นต้น ประเทศไทยจึงได้นำเสนอพรุควนจี่เสียน ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง เพื่อให้เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศแห่งแรกของประเทศไทย ในปัจจุบันมี Ramsar Site อยู่ทั้งสิ้น 12 แห่ง (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2553: 10 – 11) กระจายครอบคลุมทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย

พื้นที่ชุ่มน้ำกุคทิง จังหวัดบึงกาฬ เป็นหนึ่งในสองแห่งของพื้นที่ชุ่มน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ได้รับการประกาศให้เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ ลำดับที่ 1926 เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2552 ถือเป็นลำดับที่ 12 ของประเทศไทย มีเนื้อที่ 16,500 ไร่ มีความสำคัญคือ เป็นบึงน้ำจืดที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำโขง ทำให้มีความหลากหลายของชนิดปลาสูง จากการสำรวจพบพันธุ์พืชน้ำ 59 ชนิด พบชนิดใหม่ คือ ต้นเล็บม้าว (*Caldesia* sp.) และสาหร่ายข้าวเหนียวดอกม่วง พบปลาน้ำจืดประมาณ 123 ชนิด เช่น ปลาจิ๋วแคระ (*Boraras micros*) ซึ่งเป็นสัตว์ที่มีกระดูกสันหลังที่มีขนาดเล็กที่สุดในประเทศไทย และเป็นปลาน้ำจืดที่มีขนาดเล็กที่สุดเป็นอันดับ 3 ของโลก เป็นแหล่งพักพิงของนกอพยพและนกประจำถิ่น ซึ่งมีมากกว่า 100 ชนิด ที่สำคัญ ได้แก่ เป็ดแดง เป็ดลาย และเหยี่ยวแดง เป็นต้น (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2553: 11)

พื้นที่ชุ่มน้ำกุคทิง มีความสำคัญและมีคุณค่ามหาศาล ทั้งในด้านการดำรงชีวิต เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณค่าในด้านสังคม ที่ถือได้ว่าประชาชนในพื้นที่ ได้มีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นในกระบวนการเสนอพื้นที่แห่งนี้ที่ได้รับการประกาศให้เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ คุณค่าและความสำคัญจะยังคงดำเนินต่อไปตราบนานเท่าที่พื้นที่ไม่ถูกคุกคาม แต่ปัจจุบัน พื้นที่ชุ่มน้ำแห่งนี้ได้ถูกทำลายและทำให้เสื่อมโทรมลงเป็นอันมาก ทั้งในรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่มากเกินไป ได้แก่ การทำประมงเกินขนาด การล่านก การยึดถือครอบครองพื้นที่ การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่ที่ไม่ถูกต้องและเหมาะสมตามศักยภาพ รวมถึงมลพิษจากสารเคมีทางการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกมะเขือเทศ แตงโม และยางพารา รอบพื้นที่ชุ่มน้ำ (จังหวัดหนองคายและองค์การกองทุนสัตว์ป่าโลกสากล สำนักงานประเทศไทย, 2552: 27) จึงสมควรเป็นอย่างยิ่งที่การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ชุ่มน้ำจะต้องได้รับการพิจารณาและไตร่ตรองอย่างรอบคอบถึงผลประโยชน์ที่ได้รับกับผลกระทบที่เกิดขึ้น

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งที่จะทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำแห่งนี้เกิดความเสื่อมโทรมหรือเกิดการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน การวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุคทิง จังหวัดบึงกาฬ จึงมีความน่าสนใจเป็นอย่างมาก เพราะจะทำให้ทราบว่าประชาชนที่อาศัยอยู่โดยรอบพื้นที่ชุ่มน้ำกุคทิง มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์หรือไม่ อย่างไร มีปัจจัยใดบ้างที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุคทิง และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุคทิงที่ผ่านมา มีปัญหาหรืออุปสรรคหรือไม่ และจะมีแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมได้อย่างไร เพื่อจะได้นำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนของพื้นที่ชุ่มน้ำแห่งนี้ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุคติง
- 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุคติง
- 3) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุคติง

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทำให้ทราบถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุคติง
- 2) ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุคติง
- 3) ทำให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุคติง
- 4) ได้แนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุคติง

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ด้านเนื้อหา

วิจัยรูปแบบการมีส่วนร่วมและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุคติง จังหวัดบึงกาฬ

1.4.2 ด้านประชากร

ประชาชนที่อาศัยอยู่โดยรอบพื้นที่ชุ่มน้ำกุคติง จำนวน 21 หมู่บ้าน ในท้องที่ตำบลบึงกาฬ ตำบลโนนสมบูรณ์ และตำบลโคกก่อ อำเภอมือง จังหวัดบึงกาฬ ซึ่งมีครัวเรือนอาศัยอยู่จำนวน 5,301 ครัวเรือน (ข้อมูล ณ วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2556)

1.4.3 ด้านเวลา

ระยะเวลาในการวิจัย ระหว่างเดือนสิงหาคม – ตุลาคม พ.ศ. 2556

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

การอนุรักษ์ หมายถึง การสงวน การพัฒนา และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด ยาวนานที่สุด สูญเสียโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และกระจายการใช้ประโยชน์มากที่สุด

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมของประชาชน ทั้งในกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานราชการหรือองค์กรเอกชน ในรูปแบบการศึกษาพื้นที่ การวางแผน การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการตรวจสอบและติดตามผล

เพศ หมายถึง สถานะความเป็นชายหรือหญิงของผู้ตอบแบบสอบถาม

อายุ หมายถึง จำนวนปีของผู้ตอบแบบสอบถามตั้งแต่เกิดจนถึงวันตอบแบบสอบถาม

สถานภาพในครอบครัว หมายถึง สถานภาพภายในครอบครัวของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นหัวหน้าครอบครัวหรือสมาชิกในครอบครัว

สถานภาพสมรส หมายถึง สถานภาพการสมรสของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สมรส โสด หม้าย หย่าร้าง หรือแยกกันอยู่

ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาสูงสุดที่ได้รับจากการศึกษาในสถานศึกษา

อาชีพหลัก หมายถึง งานที่ทำเป็นประจำ/เป็นปกติ/เป็นประจำ ซึ่งเป็นรายได้หลักของครอบครัว

การมีตำแหน่งทางสังคม หมายถึง การมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้นำชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

การได้รับการฝึกอบรม หมายถึง การเข้ารับการฝึกอบรม การสัมมนา หรือการไปศึกษาดูงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ ทั้งที่จัดโดยหน่วยงานราชการหรือองค์กรเอกชน

ระยะทางจากพื้นที่ชุ่มน้ำ หมายถึง ระยะทางจากที่ตั้งของครัวเรือนถึงพื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง

การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร หมายถึง การได้รับทราบข้อมูล ข่าวสาร ด้านการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง จากแหล่งต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หน่วยงานราชการ เอกสารเผยแพร่ เสียงตามสาย ผู้นำชุมชน เป็นต้น

ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ และวิธีการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่ชุ่มน้ำ

ทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ หมายถึง ความคิดเห็น ความคิด ความรู้สึก หรือท่าทีที่แสดงออกของประชาชนต่อพื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง ทั้งที่เป็นเชิงบวก เชิงลบ หรือเป็นกลาง

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรม แนวคิด หลักการ ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถจำแนกเป็นหัวข้อได้ดังนี้

- 2.1 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่ชุ่มน้ำ
- 2.2 การมีส่วนร่วมของประชาชน
- 2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่ชุ่มน้ำ

2.2.1 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

2.2.1.1 ความหมายของการอนุรักษ์

การอนุรักษ์ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด ให้เกิดประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด และใช้ได้เป็นเวลายาวนานที่สุด ทั้งนี้ ต้องให้สูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และจะต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยทั่วถึงกันด้วย ฉะนั้นการอนุรักษ์จึงไม่ได้หมายถึงการเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉย ๆ แต่ต้องนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ให้ถูกต้องตามกาลเทศะอีกด้วย (นิวัติ เรืองพานิช, 2546: 38) ส่วน เกษม จันทรแก้ว (2547: 82) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การใช้อย่างสมเหตุสมผล เพื่อการมีใช้ตลอดไป สอดคล้องกับสุภาวจน์ รัตนเลิศนุสรณ์ (2550ก: 118 – 119) ที่กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การรู้จักใช้ การเก็บรักษา การสงวน ซ่อมแซม และปรับปรุง เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติอย่างฉลาด ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมมากที่สุด นานที่สุด แต่สูญเสียทรัพยากรน้อยที่สุด ดังนั้น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ จึงหมายถึง การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด และยืดอายุการใช้งานให้ยาวนานที่สุด นั่นคือ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติจะต้องกระทำด้วยความฉลาด แต่ไม่ได้หมายความว่า จะเก็บรักษาสິงเหล่านั้นไว้โดยมิได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อมนุษย์

ประยูร วงศ์จันทร์ (2555: 104) ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมออกไปว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วยวิธีการฉลาดเหมาะสม โดยใช้อย่างประหยัด ให้เกิดประโยชน์และเกิดคุณค่ามากที่สุด รวมทั้งการปรับปรุงของเสียให้นำกลับมาใช้ใหม่ เพื่อให้เกิดการสูญเสียน้อยที่สุด นั่นคือ จะมีลักษณะของการจัดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติแต่ละประเภทอย่างฉลาด ทรัพยากรธรรมชาติชนิดใดหายากหรือลดจำนวนน้อยลง ถ้านำมาใช้ประโยชน์ อาจทำให้เกิดผลเสียได้ ในสภาพนี้ จะต้องนำหลักของการสงวนมาใช้และใช้อย่างประหยัด และพยายามเพิ่มปริมาณให้เพียงพอก่อนที่จะนำไปใช้ในอนาคต สิ่งที่สำคัญ คือ ควรหาวิธีการที่จะทำให้มีทรัพยากรธรรมชาติไว้ใช้ตลอดไป ทั้งนี้ การสงวนรักษาทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การใช้และการเฝ้าระวังรักษาทรัพยากรด้วยวิธีการที่ชาญฉลาดและให้ประโยชน์มากที่สุด โดยการสงวนรักษาทรัพยากรธรรมชาติมีความมุ่งหมายที่จะรักษาสวัสดิภาพของประชากรมนุษย์ส่วนรวมไว้ให้ได้ การขาดแคลน สูญเสีย หรือขาดสมดุลธรรมชาติ ย่อมมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของสัตว์โลก ความมุ่งหวังอันสูงสุดของการสงวนรักษาทรัพยากรธรรมชาติ จึงอยู่ที่เป้าหมายการมีทรัพยากรธรรมชาติไว้ใช้ตลอดไปโดยไม่มีวันหมดสิ้น

นอกจากนี้ จิรากรณ์ คชเสนี (2553: 310) ได้ให้ความหมายที่แตกต่างออกไป โดยมีมุมมองในลักษณะเชิงปรัชญา โดยกล่าวว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ปรัชญาของการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในทิศทางที่ไม่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรม ความสูญเสีย หรือหมดสิ้นไป ซึ่งการอนุรักษ์มีรากฐานมาจากการจัดการทรัพยากรและธรรมชาติวิทยา โดยมีกระบวนการพื้นฐาน 2 ประการ ประการที่หนึ่ง คือ ทรัพยากรธรรมชาติประเภทที่ไม่สามารถเกิดขึ้นมาทดแทนใหม่ได้นั้นมีจำกัด ประการที่สอง คือ ทรัพยากรธรรมชาติประเภทที่สามารถเกิดขึ้นมาทดแทนใหม่ได้ จำเป็นต้องได้รับการจัดการอย่างระมัดระวังเพื่อไม่ให้สูญสิ้นไป

การอนุรักษ์ในยุคแรก ๆ เป็นการสงวนกับการใช้ทรัพยากรอย่างไม่ให้มีการสูญเสีย ต่อมา ได้มีการพัฒนาหาทางเพิ่มทรัพยากรที่มีน้อยหรือถูกใช้ไปมาก ให้มีสถานะที่จะมีใช้ตลอดไป ทั้งนี้ โดยให้เหตุผลว่า ในยุคแรก ๆ ทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ มีมาก จึงมิได้พิจารณาหลักการนี้ ต่อมา มีการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยและผิดหลัก ทรัพยากรบางประเภทจึงลดน้อยถอยลง จึงต้องมีการฟื้นฟูและเพิ่มทรัพยากรก่อน แล้วจึงนำไปใช้ หลักการประเด็นนี้จึงเกิดขึ้น (เกษม จันทรแก้ว, 2547: 83) ดังนั้น หากกล่าวโดยสรุป การอนุรักษ์ จึงหมายถึง การสงวน การพัฒนา และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด ยาวนานที่สุด สูญเสียโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และกระจายการใช้ประโยชน์มากที่สุด

2.2.1.2 แนวคิดและหลักการในการอนุรักษ์

การอนุรักษ์หรือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ต้องคำนึงถึงทรัพยากรอย่างอื่นในเวลาเดียวกันด้วย ไม่ควรแยกพิจารณาเฉพาะอย่างเดียวอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพราะทรัพยากรทุกอย่างมีส่วนสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ซึ่งในการวางแผนการจัดการทรัพยากรอย่างชาญฉลาดนั้น จะต้องไม่แยกมนุษย์ออกจากสภาพแวดล้อมทางสังคมหรือวัฒนธรรมหรือสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เพราะวัฒนธรรมและสังคมของมนุษย์ได้พัฒนาตัวเองมาพร้อมกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของสังคมนั้น ๆ โดยทั่วไป การอนุรักษ์ถือได้ว่าเป็นทางแห่งการดำเนินชีวิต เพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีบทบาทต่อชีวิตมนุษย์เป็นอันมาก การทำลายทรัพยากรธรรมชาติใด ๆ ด้วยเหตุใดก็ตาม ก็เท่ากับเป็นการทำลายความเจริญของมนุษย์ด้วย (นิวัติ เรืองพานิช, 2546: 44 – 45) ส่วน จิรากรณ์ คชเสนี (2553: 323 – 329) ได้ประมวลหลักการที่จะใช้เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรที่พิจารณาจากมุมมองทางวิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และสังคมศาสตร์ สามารถสรุปได้ 7 ประการ ได้แก่

- 1) การอนุรักษ์ประชากรของสิ่งมีชีวิตในธรรมชาติให้ยังคงมีความปกติสุขอยู่ได้นั้น ขัดแย้งกับการเพิ่มระดับการใช้ประโยชน์และระดับความต้องการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนี้
- 2) เป้าหมายการอนุรักษ์ต้องอยู่ที่การรักษาทางเลือกทั้งในปัจจุบันและที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งทำได้โดยการรักษาสถานะปกติของความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งที่ระดับยีน ประชากร และระบบนิเวศ กฎเกณฑ์ทั่วไปที่จะต้องยึดถือ คือ ทรัพยากรนั้น ๆ หรือองค์ประกอบของระบบนิเวศนั้น ๆ จะต้องไม่ถูกรบกวนจนเกินขอบเขตของการแปรผันตามธรรมชาติของทรัพยากรหรือระบบนิเวศนั้น ๆ
- 3) การประเมินผลกระทบทางนิเวศวิทยาและทางสังคมที่มีความเป็นไปได้ เนื่องจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเหล่านั้น จะต้องดำเนินการก่อนหน้าที่จะเกิดการใช้ประโยชน์ การเพิ่ม – ลดระดับการใช้ทรัพยากรจากระดับที่เป็นอยู่
- 4) การควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสิ่งมีชีวิต จะต้องมีฐานอยู่บนความเข้าใจโครงสร้างการทำงานและพลวัตของระบบนิเวศที่ทรัพยากรสิ่งมีชีวิตเป็นองค์ประกอบอยู่ และจะต้องพิจารณาอิทธิพลจากปัจจัยภายนอก ทั้งในทางนิเวศวิทยาและทางสังคมที่จะมี ทั้งในทางตรงและทางอ้อมจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้น
- 5) จะต้องนำความรู้และความเชี่ยวชาญทั้งทางวิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และสังคมศาสตร์ เอาเข้ามาใช้ในการแก้ปัญหาการอนุรักษ์

6) การอนุรักษ์ที่มีประสิทธิภาพ ต้องการความเข้าใจเกี่ยวกับแรงจูงใจ ผล ประโยชน์ และระบบคุณค่าของกลุ่มที่จะเข้ามาใช้ประโยชน์ และกลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ ซึ่งจำเป็นต้องนำเข้ามาเป็นองค์ประกอบสำคัญของการวางแผนจัดการอนุรักษ์ และที่สำคัญคือ จะต้องไม่ใช้กระบวนการเกลี้ยหรือประนีประนอมผลประโยชน์ของกลุ่มต่าง ๆ เหล่านั้น โดยละทิ้งหลักการพื้นฐานของการอนุรักษ์

7) การอนุรักษ์ที่มีประสิทธิภาพ ต้องการการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ สร้างปฏิสัมพันธ์ข้ามระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้อง และต้องเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ซัชพล ทรงสุนทรวงศ์ (2553: 262 – 264) กล่าวว่า หลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีอยู่ 3 ประการ คือ

1) ต้องใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด กล่าวคือ ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ ถึงผลได้ผลเสียจากการใช้ทรัพยากรตามหลักเศรษฐศาสตร์ และเมื่อใช้แล้ว จะเกิดการขาดแคลน ในอนาคตหรือไม่

2) ประหยัดของที่หายาก หมายความว่า ทรัพยากรใดที่มีน้อยหรือหายาก ก็ควรเก็บรักษาหรือสงวนเอาไว้มิให้สูญหายไป ของบางอย่างถ้าอยู่ในสภาพที่พอจะใช้ได้ก็ควรใช้ต่อไป และใช้อย่างประหยัด อย่าฟุ่มเฟือย

3) หาวิธีการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีหรือเสื่อมโทรมให้ดีขึ้น กล่าวคือ ทรัพยากรใดที่มีสภาพเสื่อมโทรมต่อการสูญเสียเปล่าหรือหมดไป ก็ควรซ่อมแซมปรับปรุงให้อยู่ในสภาพที่ดีขึ้น

ในการที่จะบรรลุเป้าหมายตามหลักการอนุรักษ์ทั้ง 3 ประการข้างต้นนั้น ควรดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

1) เลิกใช้สิ่งที่ไม่จำเป็นหรือมีแนวโน้มที่จะเกิดความสูญเปล่าขึ้น เพราะการตัดปัญหาการใช้ทรัพยากรที่ไม่จำเป็นเท่ากับเป็นการประหยัดทรัพยากรให้มิใช่ตลอดไป เช่น ไม่นำพรรณไม้ป่า ได้แก่ กล้วยไม้ ข้ำหลวงหลังลาย ชายผ้าสีดา จากป่ามาปลูกในบ้านหรือประดับตามโรงแรม

2) ดูแลรักษาทรัพยากรที่หายากหรือมีน้อย ให้อยู่ในสภาวะที่มากพอเสียก่อน จึงจะใช้ทรัพยากรนั้น ๆ ได้ หรือถ้าทรัพยากรนั้นกำลังจะสูญพันธุ์ ก็จะต้องสงวนไว้อย่าให้สูญสลายไป เช่น การสร้างบ้านด้วยไม้สัก ควรใช้ต้นสักที่ปลูกไว้เพื่อการค้ามาสร้าง ไม่ควรหาไม้สักจากป่าธรรมชาติมาใช้

3) ผู้ใช้ทรัพยากรควรตระหนักว่า ทรัพยากรแต่ละอย่างมีความสัมพันธ์ต่อกัน ถ้ามีการใช้ทรัพยากรอย่างหนึ่ง ย่อมมีผลกระทบกระเทือนต่อทรัพยากรอย่างอื่นเป็นลูกโซ่

เสมอ ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้น อาจจะเป็นผลกระทบทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้ เช่น การนำไม้ในป่ามาใช้มากเกินไป จะทำให้ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ เกิดความแห้งแล้ง สัตว์ป่าขาดแหล่งอาหาร และที่อยู่อาศัย

4) ควรเพิ่มผลผลิตของแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะที่ประชากรเกิดขึ้นมาก เพราะการเพิ่มผลผลิตจะทำให้เกิดสมดุลทางธรรมชาติ มีอาหารพอเพียงกับความต้องการของประชาชน เมื่อประชาชนมีความกินดีอยู่ดี ปัญหาทางสังคมก็จะไม่เกิดขึ้น

5) ต้องช่วยเหลือธรรมชาติ โดยอำนวยความสะดวกให้ภาวะต่าง ๆ ดีขึ้น เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืชและสัตว์ เช่น ช่วยกันปลูกป่าและสงวนพันธุ์สัตว์ป่า ถ้าธรรมชาติอยู่ในภาวะสมดุล ภัยธรรมชาติต่าง ๆ ทั้งความแห้งแล้งและอุทกภัย รวมถึงปัญหามลพิษก็จะไม่เกิดขึ้น

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2553: 119) ได้เสนอหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดังนี้

1) ในการที่จะใช้ทรัพยากรธรรมชาติในสิ่งแวดล้อมแต่ละแห่งนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จะให้ผลต่อมนุษย์ทุกแห่งทุกมุม กล่าวคือ ต้องมีความรู้เกี่ยวกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จะมีผลต่อสิ่งแวดล้อม และจะให้ประโยชน์และโทษต่อมนุษย์ ซึ่งอยู่ในสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ อย่างน้อยที่สุด ต้องคำนึงถึงการสูญเสียเปล่าอันอาจเกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

2) รักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นและหายากด้วยความระมัดระวัง รวมทั้งต้องใช้ให้เป็นประโยชน์ และการทำให้อยู่ในสภาพที่เพิ่มพูนทั้งด้านกายภาพและเศรษฐกิจเท่าที่จะทำได้ รวมทั้งต้องตระหนักเสมอว่า การใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มากเกินไป จะไม่เป็นการปลอดภัยต่อภาวะแวดล้อม

3) ต้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่ทดแทนได้นั้นให้มีอัตราผลิต (เพิ่มพูน) เท่ากับอัตราใช้หรืออัตราเกิดเท่ากับอัตราตายเป็นอย่างน้อย

4) ประชากรเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ดังนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องประมาณอัตราเกิดและการเปลี่ยนแปลงของพลเมืองตลอดเวลา โดยพิจารณาจากความต้องการในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสำคัญ

5) หาทางปรับปรุงวิธีการใหม่ ๆ ในการที่จะผลิตและการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้ง พยายามค้นคว้าสิ่งใหม่ ๆ เพื่อให้ประชากรได้มีใช้อย่างพอเพียง

6) ให้การศึกษาแก่ประชาชน เพื่อให้เข้าใจถึงความสำคัญในการรักษาความสมดุลตามธรรมชาติ ซึ่งจะมีผลต่อการทำให้สิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาพที่ดี การให้การศึกษาอาจเป็นทั้งในและนอกระบบโรงเรียน ซึ่งการให้การศึกษาแก่บุคคลเฉพาะถิ่น วัย และคุณวุฒินั้น ต้องอยู่ในสภาวะที่เหมาะสม เพื่อจะให้ประชาชนเข้าใจในหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างมี

ประสิทธิภาพ และผลการเรียนรู้จะเป็นหนทางนำไปสู่ความหวังในอนาคตว่า สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์อาศัยอยู่จะน่าอยู่มากยิ่งขึ้น

ประยูร วงศ์จันทร์ (2555: 105 – 106) กล่าวว่า ในการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เหมาะสมและได้รับประโยชน์สูงสุด ควรคำนึงถึงหลักต่อไปนี้

- 1) การอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ต้องคำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติอื่นควบคู่กันไป เพราะทรัพยากรธรรมชาติมีความเกี่ยวข้อง สัมพันธ์ และส่งผลต่อกันอย่างแยกไม่ได้
- 2) การวางแผนจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด ต้องเชื่อมโยงกับการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และคุณภาพชีวิตอย่างกลมกลืน ตลอดจนรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของระบบนิเวศควบคู่กันไป
- 3) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต้องร่วมมือกันทุกฝ่าย ทั้งประชาชนในเมือง ในชนบท และผู้บริหาร ทุกคนควรตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมตลอดเวลา โดยเริ่มต้นที่ตนเองและท้องถิ่นของตน ร่วมมือกันทั้งภายในประเทศและทั่วโลก
- 4) ความสำเร็จของการพัฒนาประเทศขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์และความปลอดภัยของทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้น การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ จึงเป็นการทำลายมรดกและอนาคตของชาติด้วย
- 5) ประเทศมหาอำนาจที่เจริญทางด้านอุตสาหกรรม มีความต้องการทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมาก เพื่อใช้ป้อนโรงงานอุตสาหกรรมในประเทศของตน ดังนั้น ประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย จึงต้องช่วยกันป้องกันการแสวงหาผลประโยชน์ของประเทศมหาอำนาจ
- 6) มนุษย์สามารถนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาช่วยในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้ แต่การจัดการนั้น ไม่ควรมุ่งเพียงเพื่อการอยู่ดีกินดีเท่านั้น ต้องคำนึงถึงผลดีทางด้านจิตใจด้วย
- 7) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติในสิ่งแวดล้อมแต่ละแห่งนั้น จำเป็นต้องมีความรู้ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จะให้ประโยชน์แก่มนุษย์ทุกแห่งทุกมุม ทั้งข้อดีและข้อเสีย โดยคำนึงถึงการสูญเปล่าอันเกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วย
- 8) รักษาทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นและหายากด้วยความระมัดระวัง พร้อมทั้งประโยชน์และการทำให้อยู่ในสภาพที่เพิ่มขึ้นทั้งทางด้านกายภาพและเศรษฐกิจเท่าที่ทำได้ รวมทั้งต้องตระหนักเสมอว่า การใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มากเกินไปจะไม่เป็นการปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม

9) ต้องรักษาทรัพยากรที่ทดแทนได้ โดยให้มีอัตราการผลิตเท่ากับอัตราการใช้หรืออัตราการเกิดเท่ากับอัตราการตายเป็นอย่างน้อย

10) หาทางปรับปรุงวิธีการใหม่ ๆ ในการผลิตและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งพยายามค้นคว้าสิ่งใหม่มาใช้ทดแทน

11) ให้การศึกษาเพื่อให้ประชาชนเข้าใจถึงความสำคัญในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

2.2.1.3 วิธีการและแนวทางในการอนุรักษ์

เกษม จันทร์แก้ว (2545: 85 – 86) สรุปวิธีการอนุรักษ์ไว้ 8 วิธี ได้แก่

1) การใช้ หมายถึง การใช้หลายรูปแบบ เช่น บริโภคโดยตรง เห็น ได้ยิน ได้ฟัง ได้สัมผัส การให้ความสะดวกและปลอดภัย รวมไปถึงพลังงานเหล่านี้ต้องเป็นเรื่องการใช้แบบยั่งยืน

2) การเก็บกัก หมายถึง การรวบรวมและเก็บกักทรัพยากรที่มีแนวโน้มที่จะขาดแคลนในบางเวลาหรือคาดว่าจะเกิดวิกฤตการณ์เกิดขึ้น บางครั้งอาจเก็บกักเอาไว้เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ในปริมาณที่สามารถควบคุมได้

3) การรักษา/ซ่อมแซม หมายถึง การดำเนินการใด ๆ ต่อทรัพยากรที่ขาดไปไม่ทำงานตามพฤติกรรม เสื่อมโทรม เกิดปัญหา เป็นจุด/พื้นที่เล็ก ๆ สามารถให้พื้นที่คืนสภาพเดิมได้ อาจใช้เทคโนโลยีที่มนุษย์สร้างขึ้น ช่วยให้ได้เหมือนเดิมจนสามารถนำมาใช้ได้

4) การฟื้นฟู หมายถึง การดำเนินการใด ๆ ต่อทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ให้สิ่งเหล่านั้นเป็นปกติ สามารถเอื้อประโยชน์ในการนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป ซึ่งการฟื้นฟู ต้องใช้เวลาและเทคโนโลยีเข้าช่วยด้วยเสมอ

5) การพัฒนา หมายถึง การทำสิ่งที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น การที่ต้องพัฒนาเพราะต้องการเร่งหรือเพิ่มประสิทธิภาพให้เกิดผลิตผลที่ดีขึ้น การพัฒนาที่ถูกต้องนั้น ต้องใช้ทั้งความรู้ เทคโนโลยี และการวางแผนที่ดี

6) การป้องกัน หมายถึง การป้องกันสิ่งที่เกิดขึ้นมิให้ลุกลามมากกว่านี้ รวมไปถึงการป้องกันสิ่งที่ไม่เคยเกิดให้ด้วย การป้องกันต้องใช้เทคโนโลยีและการวางแผน เช่นเดียวกับวิธีการอนุรักษ์อื่น ๆ

7) การสงวน หมายถึง การเก็บไว้โดยไม่ให้แตะต้องหรือนำไปใช้ด้วยวิธีใด ๆ ก็ตาม การสงวนอาจกำหนดเวลาที่เก็บไว้โดยไม่ให้มีการแตะต้องตามเวลาที่กำหนดไว้ก็ได้

8) การแบ่งเขต หมายถึง ทำการแบ่งเขตหรือแบ่งกลุ่ม ประเภท ตามคุณสมบัติของทรัพยากร สาเหตุที่สำคัญเพราะวิธีการให้ความรู้หรือกฎระเบียบที่นำมาใช้นั้น

ไม่ได้ผลหรือต้องการจะแบ่งเขตให้ชัดเจนเพื่อให้การอนุรักษ์ได้ผล เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เมืองควบคุมมลพิษ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การแบ่งเขตนี้จะต้องมีการสร้างมาตรการกำกับด้วย มิฉะนั้นแล้ว จะไม่เกิดผล

วิธีการอนุรักษ์ทั้ง 8 วิธี อาจถูกนำมาใช้เพียงหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งหรือทุก ๆ วิธี ในการนำไปสู่การวางแผนการจัดการสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับปัญหาและเหตุของปัญหา สิ่งแวดล้อมที่จะเข้าไปจัดการเป็นสำคัญ ที่สำคัญยิ่ง คือ วิธีการอนุรักษ์จะนำไปสู่การจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

ประยูร วงศ์จันทร์ (2555: 106) กล่าวว่า วิธีการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ นั้น ได้แก่

1) การถนอม เป็นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติทั้งปริมาณและคุณภาพ ให้มีอยู่นานที่สุด โดยพยายามใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้มีประสิทธิภาพ เช่น การเลือกจับปลาที่มีขนาดโตมาใช้ในการบริโภค ไม่จับปลาที่มีขนาดเล็กเกินไป เพื่อให้ปลาเหล่านั้นได้มีโอกาสโตขึ้นมาแทนปลาที่ถูกจับไปบริโภคแล้ว

2) การบูรณะซ่อมแซม เป็นการบูรณะซ่อมแซมทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดความเสียหายให้มีสภาพเหมือนเดิมหรือเกือบเท่าเดิม บางครั้งอาจเรียกว่าพัฒนาก็ได้ เช่น ป่าไม้ถูกทำลายหมดไป ควรมีการปลูกป่าขึ้นมาทดแทน จะทำให้มีพื้นที่บริเวณนั้นกลับคืนเป็นป่าไม้อีกครั้งหนึ่ง เป็นต้น

3) การปรับปรุงและการใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การนำโลหะประเภทต่าง ๆ มาถลุงแล้วนำไปสร้างเครื่องจักรกล เครื่องยนต์ หรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะให้ประโยชน์แก่มนุษย์เรามากยิ่งขึ้น เป็นต้น

4) การนำมาใช้ใหม่ เป็นการนำทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วมาใช้ใหม่ เช่น เศษเหล็ก สามารถนำกลับมาหลอมแล้วแปรสภาพสำหรับการใช้ประโยชน์ใหม่ได้ เป็นต้น

5) การใช้สิ่งอื่นทดแทน เป็นการนำเอาทรัพยากรอย่างอื่นที่มีมากกว่าหรือหาได้ง่ายกว่า มาใช้ทดแทนทรัพยากรธรรมชาติที่หายากหรือกำลังขาดแคลน เช่น นำพลาสติกมาใช้แทนโลหะทรัพยากรธรรมชาติในบางส่วนของเครื่องจักรหรือยานพาหนะ เป็นต้น

6) การสำรวจแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มเติม เพื่อเตรียมไว้ใช้ประโยชน์ในอนาคต เช่น การสำรวจแหล่งน้ำมันในอ่าวไทย ทำให้ค้นพบแหล่งแก๊สธรรมชาติเป็นจำนวนมาก สามารถนำมาใช้ประโยชน์ทั้งในระยะสั้นและในระยะยาว อีกทั้งช่วยลดปริมาณการนำเข้าแก๊สธรรมชาติจากต่างประเทศ เป็นต้น

7) การประดิษฐ์ของเทียมขึ้นมาใช้ เพื่อหลีกเลี่ยงหรือลดปริมาณการใช้ทรัพยากรธรรมชาติชนิดอื่น ๆ ที่นิยมใช้กัน ของเทียมที่ผลิตขึ้นมา เช่น ยางเทียม ผ้าเทียม และผ้าไหมเทียม เป็นต้น

8) การเผยแพร่ความรู้ เป็นการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่ และรัฐควรมีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการวางแผนจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรัดกุม เป็นต้น

9) การจัดตั้งสมาคม เป็นการจัดตั้งสมาคมหรือชมรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

สอดคล้องกับ กิตติภูมิ มีประดิษฐ์ (2548: 170 – 171) ที่มองว่า รูปแบบกว้าง ๆ ของวิธีการสงวนรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ การถนอมรักษา การบูรณะหรือฟื้นฟู การปรับปรุงให้ดีกว่าสภาพเป็นจริงตามธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้คุ้มค่าในเชิงเศรษฐศาสตร์ การนำกลับมาใช้ใหม่ การใช้สิ่งอื่นทดแทน และการสำรวจเพื่อค้นหาทรัพยากรธรรมชาติและใกล้เคียงกับ สุกัญจน์ รตนเลิศสุนทร (2550: 160) ที่กล่าวว่า หลักการของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแบบยั่งยืนต้องยึดหลักการอนุรักษ์วิทยา 8 ประการ ดังนี้ หลักการถนอม หลักการบูรณะฟื้นฟู (ปรับปรุง) หลักการนำมาใช้ใหม่ หลักการเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้งาน หลักการใช้สิ่งอื่นทดแทน หลักการสำรวจแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มขึ้น หลักการประดิษฐ์ของเทียมขึ้นใช้ และหลักการประหยัด

สำหรับแนวทางในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน สามารถแบ่งออกเป็น 3 แนวทาง และต้องดำเนินการควบคู่กันไป (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2553: 120) ดังนี้

1) การให้การศึกษา คือ การสอนให้เข้าใจถึงหลักการ/วิธีการอนุรักษ์ มีจริยธรรม เกิดจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2) การใช้เทคโนโลยี ใช้เทคโนโลยีการนำทรัพยากร (สิ่งแวดล้อม) มาใช้โดยให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด (Green Technology) ตลอดจนใช้เทคโนโลยีช่วยในการบำบัดและกำจัดของเสียและมลพิษที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากร เช่น การฝังกลบขยะ ระบบบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น

3) การใช้กฎหมาย การใช้กฎหมายควบคุมเป็นแนวทางสุดท้ายในการดำเนินการ เช่น การกำหนดมาตรการและกฎระเบียบต่าง ๆ ในการควบคุมการใช้ทรัพยากร ได้แก่ การแบ่งชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ การแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เป็นต้น

ดังนั้น หากกล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่า หลักการอนุรักษ์เป็นความรู้พื้นฐานที่สำคัญสำหรับส่งเสริมให้มนุษย์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นปัจจัยสี่ได้แบบยั่งยืน ดังนั้น มนุษย์ควรศึกษาทรัพยากรธรรมชาติทั้งประเภทที่เป็นสิ่งไม่มีชีวิตและสิ่งมีชีวิต ซึ่งเป็นโครงสร้างของระบบนิเวศชีวมณฑล เพื่อให้มนุษย์มีความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ สาเหตุ และผลกระทบที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่ถูกต้อง นอกจากนี้ มนุษย์ต้องมีความรู้เกี่ยวกับแนวทางการใช้ การเก็บ การรักษา การปรับปรุงทรัพยากรธรรมชาติหรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแบบยั่งยืน โดยมนุษย์ต้องบูรณาการความรู้ทั้งในระดับพื้นฐานและระดับประยุกต์ เพื่อให้ปัจจัยสี่และปัจจัยห้าที่เพียงพอต่อความต้องการในการดำรงชีพตลอดไป ส่งผลให้มนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดี

2.2.2 พื้นที่ชุ่มน้ำ

2.2.2.1 ความหมายของพื้นที่ชุ่มน้ำ

ได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “พื้นที่ชุ่มน้ำ” ไว้มากมายและแตกต่างกัน เช่น สมาคมวิศวกรรมสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย (2548: 512) ให้ความหมายไว้ว่า พื้นที่ชุ่มน้ำ หมายถึง พื้นที่ซึ่งดินมีน้ำขังอึดตัว ไม่ลึกนัก และมีพืชน้ำขึ้นงอกงาม ระบบนิเวศวิทยาเป็นไปตามธรรมชาติ มีความสามารถในการบำบัดน้ำเสียแบบชีววิทยา โดยอาศัยพืช สัตว์ จุลินทรีย์ ที่อาศัยในพื้นที่รวมทั้งดินเป็นตัวบำบัด ส่วน ธวัชชัย สุทธิชัย (2552: 408) ได้ให้ความหมายไว้ว่า พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นบริเวณพื้นที่ที่มีน้ำปกคลุม โดยอาจมีน้ำปกคลุมตลอดเวลาหรือเป็นครั้งคราว ดินในเขตนี้ส่วนใหญ่จะมีลักษณะชุ่มน้ำหรือเปียกชื้น พืชและสัตว์ที่ถูกพบจะเป็นชนิดที่สามารถอยู่รอดได้ในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยน้ำ สอดคล้องกับ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2554: 188) ที่กล่าวว่า พื้นที่ชุ่มน้ำ หมายถึง ลักษณะทางภูมิประเทศที่มีรูปแบบเป็นพื้นที่ลุ่ม พื้นที่ราบลุ่ม พื้นที่ลุ่มชื้นแฉะ พื้นที่จมน้ำ มีน้ำท่วม มีน้ำขัง พื้นที่พรุ พื้นที่แหล่งน้ำ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่มีน้ำขังหรือท่วมอยู่ถาวรและชั่วคราว ทั้งที่เป็นแหล่งน้ำนิ่งและน้ำไหล

ปัจจุบันนานาชาติประเทศทั่วโลกยอมรับคำนิยามหรือความหมายที่ปรากฏในอนุสัญญาแรมซาร์หรืออนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ ที่ให้คำจำกัดความของพื้นที่ชุ่มน้ำว่า “Areas of marsh, fen, peatland or water, whether natural or artificial, permanent or temporary, with water that is static, flowing, fresh, brackish or salt, including areas of marine water, the depth of which at low tide does not exceed six meters” ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยได้ว่า “พื้นที่ลุ่ม พื้นที่ราบ พื้นที่ลุ่มชื้นแฉะ พื้นที่จมน้ำ มีน้ำท่วม มีน้ำขัง พื้นที่พรุ พื้นที่แหล่งน้ำ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่มีน้ำขังหรือท่วมอยู่ถาวรและชั่วคราวชั่วคราว ทั้งที่เป็นแหล่งน้ำนิ่งและน้ำไหล

ทั้งที่เป็นแหล่งน้ำนิ่งและน้ำไหล ทั้งที่เป็นน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม รวมไปถึงพื้นที่ชายฝั่งทะเล และพื้นที่ของทะเล ในบริเวณซึ่งเมื่อน้ำลดลงต่ำสุด มีความลึกของระดับน้ำไม่เกิน 6.00 เมตร” (กรมพัฒนาที่ดิน, 2553: 4)

2.2.2.2 ระบบการจำแนกพื้นที่ชุ่มน้ำ

การจำแนกพื้นที่ชุ่มน้ำ มีวัตถุประสงค์ที่จะอธิบายความหมายทางนิเวศ โดยมีการจัดลำดับของระบบนิเวศอย่างเป็นระบบเพื่อประโยชน์ในการจัดการ จัดให้เป็นหมวดหมู่ และอธิบายถึงความหมายในระบบแผนที่ได้ ซึ่งแต่ละประเทศได้จำแนกพื้นที่ชุ่มน้ำโดยใช้หลักเกณฑ์ต่าง ๆ และสามารถจำแนกได้หลายระบบ เช่น กระทรวงสิ่งแวดล้อม ประเทศญี่ปุ่น (2548: 1 – 2) ได้จำแนกพื้นที่ชุ่มน้ำจากลักษณะพื้นฐานทางอุทกวิทยา เช่น ความเค็ม ความลึก ความเคลื่อนไหวของน้ำ ลักษณะพื้นที่ท้องน้ำ และอื่น ๆ ประกอบกับปัจจัยทางกายภาพและทางเคมี ออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

- 1) พื้นที่ชุ่มน้ำในทะเล: พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความเค็มถาวร เกี่ยวข้องกับน้ำขึ้นน้ำลงหรืออยู่ในบริเวณที่มีน้ำขึ้นน้ำลง รวมถึงหาดทราย หาดหิน บริเวณทะเลตื้น และแนวปะการัง
  - 2) พื้นที่ชุ่มน้ำบริเวณปากแม่น้ำ: แตกต่างจากพื้นที่ชุ่มน้ำในทะเล คือ เป็นพื้นที่น้ำกร่อย มีน้ำจากแม่น้ำไหลลงมาสู่ปากแม่น้ำ ความเค็มของน้ำจะผันแปรตามช่วงฤดูกาล และเนื่องจากแม่น้ำพัดพาตะกอนลงสู่ปากแม่น้ำ จึงมักพบหาดเลนบริเวณนี้ด้วย
  - 3) พื้นที่ชุ่มน้ำที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำ: เป็นน้ำจืดและน้ำไหล มักมีพืชปกคลุมผิวน้ำน้อย ที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงก็เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำประเภทหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำ
  - 4) พื้นที่ชุ่มน้ำในกลุ่มลาอูสตริน: เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่ไม่เกี่ยวกับน้ำไหล และน้ำขึ้นน้ำลง หากมีขนาดใหญ่ เรียกว่า ทะเลสาบ ขนาดเล็ก เรียกว่า บึงหรือบ่อ มักมีพืชปกคลุมผิวน้ำน้อย
  - 5) พื้นที่ชุ่มน้ำในกลุ่มพาลูสตริน: เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีน้ำตื้น อาจมีน้ำไหลเอื่อยหรือไม่เกี่ยวกับน้ำไหล หากมีดินไม้และไม้พุ่ม เรียกว่า ป่าบึง หากมีพืชยืนน้ำ เรียกว่า ทุ่ง
- แต่เนื่องจากการดำเนินงานเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้ดำเนินงานภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ ดังนั้น จึงได้ทำการจำแนกพื้นที่ชุ่มน้ำตามระบบของ Ramsar Convention ซึ่งจำแนกพื้นที่ชุ่มน้ำออกเป็น 3 ระบบ ได้แก่ พื้นที่ชุ่มน้ำในแผ่นดิน พื้นที่ชุ่มน้ำบริเวณชายฝั่งทะเล และพื้นที่ชุ่มน้ำที่สร้างขึ้น (Ramsar Convention, 2008 อ้างถึงใน กรมพัฒนาที่ดิน, 2553: 12 – 14)

2.2.2.3 คุณประโยชน์ของพื้นที่ชุ่มน้ำ

พื้นที่ชุ่มน้ำมีบทบาทสำคัญอย่างมากภายในสิ่งแวดล้อม แม้ว่าบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำอาจจะเป็นพื้นที่ที่ดูแล้วไม่สวยงามมากนัก (ธวัชชัย ศุภดิษฐ์, 2552: 413 – 415) โดยบทบาทที่สำคัญสามารถสรุปได้ดังนี้

1) เป็นแหล่งผลิตน้ำ (Water Supply) พื้นที่ชุ่มน้ำมีความสำคัญในวัฏจักรของน้ำ โดยจะทำหน้าที่อุ้มน้ำและเก็บรักษาน้ำจากฝนหรือน้ำฟ้าอื่น ๆ ที่ตกลงมา และน้ำเหล่านี้จะไหลผ่านผิวดินลงสู่ชั้นดินอุ้มน้ำที่อยู่ต่ำกว่าผิวดินไม่กี่เมตร ซึ่งการถนอมรักษาน้ำในพื้นที่ชุ่มน้ำจะเป็นการสร้างช่องทางของการกักเก็บแหล่งน้ำใต้ดินได้เป็นอย่างดี

2) เป็นแหล่งกรองน้ำ (Water Filtration) เมื่อน้ำผ่านเข้ามาขังบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำ น้ำเหล่านี้จะถูกกรองโดยอนุภาคดิน ส่งผลให้สารเคมีและสารไม่บริสุทธิ์อื่น ๆ ถูกนำออกไปจากน้ำ ในบริเวณใกล้เคียงพื้นที่ชุ่มน้ำภายหลังการเกิดพายุหรือเมื่อฝนตกลงมาอย่างหนัก น้ำฝนที่ปะปนไปด้วยตะกอนของอนุภาคต่าง ๆ จะไหลบ่าลงสู่พื้นที่ชุ่มน้ำและเกิดการตกตะกอน พืชในพื้นที่ชุ่มน้ำจะช่วยทำหน้าที่ดูดซับเอาสารที่ไม่บริสุทธิ์ต่าง ๆ ออกไปจากน้ำ

3) เป็นที่อยู่อาศัยของพืชพันธุ์ป่า (Wildlife Habitat) พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์และพืชป่าหลายชนิด ในประเทศไทยมีสัตว์หลายชนิดที่พึ่งพาพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อการดำรงชีพ เช่น นกกระสา นกกระยาง นกเป็ดน้ำ เป็ดป่า เป็นต้น โดยสัตว์ที่ใกล้สูญพันธุ์มากกว่าร้อยละ 30.0 อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำ

4) เป็นแหล่งผลิตภัณฑ์ (Product) ผลิตภัณฑ์หรือผลผลิตจากพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้แก่ การนำทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำมาใช้เป็นอาหาร เช่น ปลา กุ้ง หอย ดอกจากต้นโสน ผักกระเฉด ผักบุ้ง เป็นต้น รวมทั้งนำมาผลิตในโรงงานอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม

5) เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจและทัศนียภาพ (Recreation and Aesthetic) พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในบางโอกาสและเป็นทัศนียภาพซึ่งมีคุณค่าที่หาดูไม่ได้ในสิ่งแวดล้อมอื่น มนุษย์มักใช้เป็นสถานที่ล่องเรือ ล่าสัตว์ ตกปลา ชมสัตว์ และกิจกรรมศึกษาสำรวจต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตาม ควรที่จะต้องมีความระมัดระวังในการปฏิบัติตามกรอบของกฎหมายเพื่อช่วยกันอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำให้คงอยู่และไม่ถูกทำลาย

สอดคล้องกับ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมและคณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2543: 8 – 9) ที่ระบุว่า พื้นที่ชุ่มน้ำมีคุณค่าและสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์ สัตว์ พืช และนิเวศวิทยา ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ความคงอยู่ของพื้นที่ชุ่มน้ำจะเป็นการดำรงอยู่ของมวลสรรพสิ่งทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต หน้าที่ของพื้นที่ชุ่มน้ำที่จะสร้างประโยชน์และมีคุณค่าที่มนุษย์จะพึงได้รับจึงมีมากมาย ได้แก่

1) หน้าที่ด้านการผลิต (Production Functions) ได้แก่ หน้าที่ในการให้ผลผลิตหรือทรัพยากร ซึ่งอำนวยความสะดวก ดังนี้ การทำการประมง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การเลี้ยงสัตว์บก เป็นแหล่งให้ผลผลิตสัตว์ป่า ผลผลิตจากป่าไม้ (ปาล์มและป่าเลน) ผลผลิตจากพืชอื่น ๆ เช่น เห็ด ผักป่า ผลผลิตด้านดิน หิน ทราย กรวด การอุปโภค (เกษตรกรรม อุตสาหกรรม) การบริโภค แร่ธาตุ แหล่งเชื้อเพลิง

2) หน้าที่ด้านการสนับสนุน (Supporting Functions) ได้แก่ การอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ อาทิ การคมนาคม ที่ตั้งกลุ่มโรงงานอุตสาหกรรม ที่ตั้งของหน่วยงานราชการ ที่อยู่อาศัยของมนุษย์ ที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์ แหล่งเพาะพันธุ์ แพร่ขยายพันธุ์ นันทนาการ และการท่องเที่ยว

3) หน้าที่ด้านการให้ข้อมูล (Information Functions) ได้แก่ เป็นสัญญาณบ่งชี้ความเสื่อมโทรม สร้างโอกาสให้มีประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยว การพักผ่อน ให้โอกาสด้านการศึกษาธรรมชาติวิทยา สิ่งแวดล้อม

4) หน้าที่ในการควบคุม (Regulation Functions) ได้แก่ การรักษาสมดุลของระบบนิเวศ มีอิทธิพลต่อปริมาณคาร์บอนไดออกไซด์และออกซิเจนในชั้นบรรยากาศและในน้ำ แปรสภาพอินทรีย์วัตถุให้เป็นแร่ธาตุและปล่อยสารอาหารที่ละลายในน้ำได้ออกมาในเวลาต่อมา เก็บกักน้ำ ช่วยกลั่นกรองน้ำ ช่วยในการไหลของน้ำลงสู่ชั้นน้ำใต้ดิน ดักจับตะกอน กักเก็บวัสดุ ขยะ สารพิษ ของเสีย กักเก็บธาตุอาหาร ป้องกันพายุ ป้องกันการพังทลาย และช่วยป้องกันไม่ให้น้ำเค็มรุกเข้ามาในแผ่นดิน

5) หน้าที่ซึ่งมีพื้นฐานมาจากคุณค่าทางคุณธรรมและความงาม (Ethical and Aesthetic Values) ประโยชน์ที่เกิดขึ้น ได้แก่ ความหลากหลายของสิ่งมีชีวิต (นกน้ำ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก ปลา และสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง) เป็นมรดกโลก (ด้านสภาพภูมิทัศน์ สัตว์ป่าหายากชนิด ประเพณีท้องถิ่น)

ส่วน กระทรวงสิ่งแวดล้อม ประเทศญี่ปุ่น (2548: 8 – 14) ได้จำแนกคุณประโยชน์ของพื้นที่ชุ่มน้ำที่อยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไว้เป็นหมวดหมู่และอย่างละเอียด โดยแบ่งออกเป็น

1) ทรัพยากรหรือผลผลิต

(1) ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรที่สามารถเก็บเกี่ยวได้โดยตรงจากพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้แก่ เนื้อไม้ ไม้ฟืน พืชสมุนไพร พืชจำพวกกก ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ เช่น น้ำผึ้ง ขี้ยาง ขางไม้ เป็นต้น

(2) ทรัพยากรสัตว์ป่าและประมง ทรัพยากรที่สามารถเก็บเกี่ยวได้โดยตรง เพื่อเป็นอาหาร เช่น ปลา กบ เขียด อึ่ง กุ้ง ปู หอย และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ในพื้นที่ชุ่มน้ำที่อาจเก็บเกี่ยวมาใช้ประโยชน์อื่น ๆ เช่น จระเข้ เพื่อใช้หนัง นาก เพื่อใช้ขน เป็นต้น แต่การเก็บเกี่ยวทรัพยากรเหล่านี้มาใช้ในการค้าขนาดใหญ่จัดว่าเป็นการใช้ประโยชน์ที่ไม่ยั่งยืน

(3) ทรัพยากรพืชอาหารสัตว์ เช่น ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พืชยืนน้ำหลายชนิดเป็นอาหารของโค กระบือ เป็นต้น

(4) ดินพรุหรือพีท ในหลายพื้นที่ใช้ดินพรุหรือพีทเป็นเชื้อเพลิงมานานนับพันปี แต่การนำดินพรุและพีทขึ้นมาใช้เป็นจำนวนมากอาจเป็นการใช้ประโยชน์ที่ไม่ยั่งยืน เพราะการขุดดินพรุหรือพีทขึ้นมา อาจทำให้ระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำทั้งระบบถูกทำลายจนสิ้นสภาพ

2) บทบาทหน้าที่และการให้บริการ

(1) อำนวยน้ำให้แก่ชั้นน้ำใต้ดิน เมื่อน้ำผิวดินมีปริมาณมากจะไหลลงสู่ชั้นน้ำใต้ดิน และชั้นน้ำใต้ดินจะอำนวยน้ำกลับขึ้นมาเป็นน้ำผิวดินได้ บทบาทหน้าที่นี้ช่วยรักษาสมดุลระหว่างน้ำผิวดิน น้ำในดิน และน้ำใต้ดิน ในขณะเดียวกัน น้ำจะมีคุณภาพดีและสะอาดยิ่งขึ้นเมื่อผ่านกระบวนการนี้

(2) ป้องกันน้ำท่วม เช่น ทะเลสาบ ทำหน้าที่เป็นกันชน รองรับและเก็บกักน้ำฝนที่ตกลงมาเป็นจำนวนมากไว้ และค่อย ๆ ปล่อยน้ำให้ไหลไปสู่พื้นที่ต่าง ๆ

(3) ปกป้องพื้นที่ชายฝั่งจากคลื่นลมและพายุ พืชพรรณของพื้นที่ชุ่มน้ำช่วยปะทะและลดพลังความรุนแรงของกระแสน้ำ ลม และคลื่น ป่าชายเลนในเขตร้อนมีบทบาทสำคัญยิ่ง ช่วยปกป้อง ลด และบรรเทาความเสียหายของพื้นที่ชายฝั่งเนื่องจากพายุ

(4) รองรับและเก็บกักตะกอน พืชพรรณในพื้นที่ชุ่มน้ำทำหน้าที่เสมือนตัวกรองที่รองรับและเก็บกักตะกอนในน้ำ

(5) รองรับและเก็บกักธาตุอาหารและสารพิษ พื้นที่ชุ่มน้ำ ทำหน้าที่รองรับธาตุอาหารและสารพิษพืชพรรณในพื้นที่ชุ่มน้ำจะทำหน้าที่ดูดซับธาตุอาหารและสารพิษเหล่านั้นไว้ ธาตุอาหารที่ไหลลงสู่พื้นที่ชุ่มน้ำจะถูกพืชและสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ นำไปใช้เพื่อการเจริญเติบโต

(6) ส่งผ่านมวลชีวภาพ เช่นเดียวกับพืชอื่น ๆ พืชพรรณในพื้นที่ชุ่มน้ำสามารถเปลี่ยนอนินทรีย์คาร์บอนให้เป็นอินทรีย์สารได้และกลายเป็นธาตุอาหารในระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ แพลงก์ตอนพืชเป็นรากฐานของห่วงโซ่อาหารเช่นเดียวกับใบไม้ที่ร่วงหล่นลงมาเป็นอาหารของสัตว์น้ำนานาชนิด

(7) รักษาสมดุลของภูมิอากาศประจำถิ่น วัฏจักรของน้ำ ธาตุอาหาร และ สารในพื้นที่ยุ่มน้ำ ช่วยรักษาสมดุลของสภาวะอากาศ เช่น อุณหภูมิ และความชุ่มชื้นของพื้นที่

(8) การคมนาคม ผืนน้ำที่เปิดโล่ง แม่น้ำ ลำคลอง และร่องน้ำ ถูกใช้เป็น เส้นทางคมนาคมสัญจรไปมาที่นับว่าเสียค่าใช้จ่ายน้อย รวดเร็ว และสะดวกสบาย

(9) นันทนาการและการท่องเที่ยว นันทนาการในพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้แก่ เล่นเรือ การว่ายน้ำ ตกปลา เป็นต้น เนื่องจากมีทิวทัศน์ที่สวยงาม มีอาหารอุดมสมบูรณ์ เช่น ปลา ผู้คนจึงนิยมมาเที่ยวและพักผ่อนในบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำ ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา ขณะที่สังคมเมือง และชุมชนขยายตัว กิจกรรมการตกปลาและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้รับการพัฒนา อย่างรวดเร็วจนกลายเป็นแหล่งรายได้สำคัญของหลายประเทศ

3) คุณลักษณะที่เกิดกับระบบนิเวศโดยรวม

(1) ความหลากหลายทางชีวภาพ ระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำจำนวนมากมีความหลากหลายของชนิดพันธุ์สัตว์ป่าสูงมาก หลายชนิดเป็นชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่นหรือชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคาม พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นแหล่งรวมพันธุ์กรรมทางธรรมชาติของสายพันธุ์พืชและสัตว์นานาชนิด

(2) เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติ พื้นที่ชุ่มน้ำมีส่วนสำคัญยิ่งในการพัฒนาประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ อารยธรรมที่ยิ่งใหญ่เกิดขึ้นในบริเวณแม่น้ำ และที่ราบลุ่ม หลักฐานทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมมากมายหลายแห่ง ล้วนตั้งอยู่ไม่ห่างไกลจากพื้นที่ชุ่มน้ำ คือ แม่น้ำสายสำคัญและทะเลสาบขนาดใหญ่ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะเหตุผลด้านการคมนาคม ความอุดมสมบูรณ์ของน้ำและทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ชุ่มน้ำ

ดังนั้น หากกล่าวโดยสรุป คุณค่าของพื้นที่ชุ่มน้ำ แบ่งออกได้เป็น 3 ด้าน คือ การให้ผลผลิตตามธรรมชาติแก่สังคม ทั้งใช้ประโยชน์โดยตรงเพื่อบริโภค และใช้เป็นปัจจัยการผลิตเพื่อสร้างผลผลิตในรูปสินค้าสู่ตลาด การทำหน้าที่ทางระบบนิเวศ เป็นประโยชน์โดยทางอ้อม ที่ชุมชนหรือสังคมได้รับ และการมีคุณสมบัติพิเศษ ได้แก่ ความหลากหลายทางชีวภาพและการเป็นมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม พื้นที่ชุ่มน้ำแต่ละประเภทและแต่ละแห่งจะให้คุณค่าแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะทางนิเวศ ระดับความคงอยู่และความบริบูรณ์ขององค์ประกอบทางนิเวศทางด้านกายภาพ เคมี และชีวภาพของพื้นที่ชุ่มน้ำ ยกตัวอย่าง พื้นที่ชุ่มน้ำประเภททะเลสาบ จะมีคุณค่ามากในการเป็นแหล่งน้ำเพื่อการใช้สอย ชลประทาน แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ การประมง บรรเทาความรุนแรงของน้ำท่วม และกักเก็บตะกอนและธาตุอาหาร เป็นต้น ในขณะที่พื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นป่าชายเลนจะมีคุณค่าด้านทรัพยากรป่าไม้ แหล่งอนุบาลสัตว์ รักษาสมดุลของชายฝั่ง ป้องกันพายุและความรุนแรงของคลื่น และความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้น (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2550: 9)

2.2.2.4 การคุกคามพื้นที่ชุ่มน้ำ

สาเหตุสำคัญที่เป็นปัญหาการคุกคามพื้นที่ชุ่มน้ำ ได้แก่

1) จำนวนประชากรเพิ่มขึ้น การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมสูงขึ้น อัตราการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำจึงเพิ่มสูงขึ้นหรือมีความต้องการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ชุ่มน้ำไปเพื่อใช้ในการกิจกรรมการพัฒนาอื่น ๆ

2) การใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม จึงมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชุ่มน้ำตามธรรมชาติไปใช้ประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การระบายน้ำออกจากพื้นที่เพื่อเกษตรกรรม การชักน้ำเค็มเข้าในแผ่นดินเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ การขุดถมเพื่อการอุตสาหกรรม การขยายเมือง การพัฒนาที่อยู่อาศัยและชุมชน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอุทกวิทยาและการเปลี่ยนแปลงเส้นทางน้ำ ตลอดจนการสร้างถนน การพัฒนาการท่องเที่ยว โดยขาดการคำนึงถึงผลกระทบขึ้นกับวิถีชีวิตประจำวันของชุมชน ในท้องถิ่นที่ต้องพึ่งพาอาศัยพื้นที่ชุ่มน้ำ

3) ปัญหาการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ทั้ง ๆ ที่พื้นที่ชุ่มน้ำมีความสำคัญและมีบทบาทหน้าที่มากมาย แต่องค์กรที่รับผิดชอบ ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไป ทั้งในเมืองและชนบท ยังไม่สามารถดำเนินการให้ประชาชนส่วนใหญ่เกิดความตระหนักถึงบทบาทหน้าที่คุณค่า และคุณประโยชน์ที่ครบถ้วนแท้จริงของพื้นที่ชุ่มน้ำ จึงเป็นผลให้ขาดความระมัดระวัง และใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างไม่มีถูกต้อง เหมาะสม ไม่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ ขาดการประสานการปฏิบัติงานระหว่างหน่วยงานในการจัดการพื้นที่ และในหลายกรณีกฎหมายข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง ไม่มีประสิทธิผลในการบังคับใช้และไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน

เป็นที่น่าวิตกอย่างยิ่ง พื้นที่ชุ่มน้ำทั้งในระดับนานาชาติและระดับชาติของประเทศ ถูกคุกคามไปแล้วเป็นจำนวนมาก ที่เหลือก็กำลังถูกทำลาย มีสภาพเสื่อมโทรมหรือถูกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สถานภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุ่มน้ำแต่ละประเภท สรุปได้ดังนี้

1) พื้นที่ชุ่มน้ำประเภทหนอง บึงน้ำจืด มีปัญหาถูกขุดลอก ถม ทำถนนหรือคันกั้นโดยรอบ

2) พื้นที่ชุ่มน้ำประเภทแม่น้ำ ถูกเปลี่ยนเส้นทางไหลของน้ำ การบุกรุกบริเวณริมน้ำทำให้ดินเงิน

3) พื้นที่ชุ่มน้ำประเภทพรุ ถูกบุกรุกเปลี่ยนเป็นพื้นที่การเกษตร โดยการสูบน้ำออก การถมพื้นที่พรุเป็นที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม

4) พื้นที่หาดเลน หาดทราย ถูกบุกรุกก่อสร้างสถานที่ท่องเที่ยว โรงแรม ที่พักอาศัย ร้านค้า ร้านอาหาร

5) ป่าชายเลน ถูกบุกรุกเป็นนาุ้ง สร้างท่าเทียบเรือ ถนน (สำนักงานนโยบาย และแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2553: 100 – 101)

2.2.2.5 มาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

การปกป้องพื้นที่ชุ่มน้ำ อาจทำได้ 2 วิธี นั่นคือ การคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำและการมีส่วนร่วมของชุมชน วิธีหลังเป็นวิธีที่ใช้ได้ผลในหลาย ๆ กรณีและไม่ควรมองข้าม (กระทรวง สิ่งแวดล้อม ประเทศญี่ปุ่น, 2548: 90 – 91)

1) การคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำ

ในการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ จำเป็นต้องทำการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำ เพราะการรักษาความสมบูรณ์เป็นหนึ่งเดียว มีความสำคัญยิ่งในการอนุรักษ์ ดังนั้น จึงจำเป็นต้อง

(1) จัดการเรื่องกรรมสิทธิ์และการถือครองทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำ

(2) จัดทำขอบเขตและที่หมายตาที่ถาวรและมองเห็นได้ชัดเจน บางกรณีใช้โครงสร้างทางกายภาพเป็นตัวบ่งชี้ขอบเขตของพื้นที่ชุ่มน้ำ

(3) ลาดตระเวนตรวจตราพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้แน่ใจว่าไม่มี การบุกรุกทำลายทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำ

(4) ป้องกันการลักลอบเอาพืชป่าและสัตว์ป่าออกจากพื้นที่ ป้องกัน การค้า ฆ่าสัตว์ป่า

2) การมีส่วนร่วมของชุมชน

ในกระบวนการวางแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ขั้นตอนสำคัญหนึ่ง คือ การทำความเข้าใจในความต้องการของชุมชนท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ และนำ ความต้องการนั้น ผสมรวมในข้อเสนอมาตรการการจัดการ นอกจากนั้น ในแผนการจัดการลุ่มน้ำ ควรคำนึงถึงการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำแบบดั้งเดิมและอย่างยั่งยืนให้มากที่สุดด้วย และควรมี คณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายและผู้มีหน้าที่จัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ควบคุม การจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำจะช่วย ลดความขัดแย้งและความแตกแยก การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นรวมถึง

(1) มีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ

(2) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการพัฒนาที่กำลัง วางแผนว่าจะเกิดขึ้นในพื้นที่ชุ่มน้ำ

(3) ได้รับประโยชน์จากพื้นที่ชุ่มน้ำที่คุ้มครอง ในรูปของการสร้างอาชีพจากการท่องเที่ยว และการจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรแบบดั้งเดิมและอย่างยั่งยืน

(4) ได้รับสิทธิพิเศษตามสมควร เช่น โอกาสในการเข้าถึงและใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

(5) ร่วมจัดและดำเนินกิจกรรมพิเศษ เช่น เทศกาลนกน้ำโดยเฉพาะสำหรับเด็กและเยาวชน

ผู้ทำหน้าที่จัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ควรพบปะพูดคุย ปรีกษาหารือ กับกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน อย่างสม่ำเสมอ เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ วิธีการจัดการ และภัยคุกคามจากภายนอก ตลอดจนแนวทางปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านั้น

เพื่อให้การอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำสามารถดำเนินการไปได้อย่างเป็นรูปธรรม คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2552 ออกมาตรการในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทย โดยมีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและกระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานหลักในการรับผิดชอบ ดังนี้

1) ประกาศกำหนดให้พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นที่สาธารณะทุกแห่งทั่วประเทศ โดยเฉพาะพื้นที่ชุ่มน้ำแหล่งน้ำจืด เป็นพื้นที่สีเขียว และมีให้ส่วนราชการเข้าไปใช้ประโยชน์เพื่อสงวนไว้เป็นแหล่งรองรับน้ำและกักเก็บน้ำต่อไป

2) ให้มีการสำรวจและตรวจสอบขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำตามทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่น ที่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2543 เพื่อเป็นแหล่งรับน้ำตามธรรมชาติ โดยเป็นพื้นที่กักเก็บและชะลอการไหลของน้ำ เพื่อป้องกันน้ำท่วมและภัยแล้ง

3) ให้มีการติดตาม ตรวจสอบ และดำรงรักษาพื้นที่ชุ่มน้ำ ตามทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่น เพื่อสงวนไว้เป็นแหล่งรองรับน้ำตามธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พื้นที่ชุ่มน้ำที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งน้ำสาธารณะประโยชน์ ตลอดจนควบคุมและป้องกันการบุกรุกเข้าใช้ประโยชน์ ที่จะส่งผลกระทบต่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่เป็นพื้นที่สาธารณะประโยชน์

4) ให้สร้างจิตสำนึกและปลูกฝังความรู้ ความเข้าใจในคุณค่าและความสำคัญ และการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน แก่ทุกภาคส่วนและประชาชนทุกระดับ และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติด้วย

- 5) ให้นำเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (Ramsar Site) ภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ
- 6) ประกาศให้พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า หรือพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม หรือพื้นที่อนุรักษ์ในลักษณะอื่น
- 7) เร่งรัดให้ออกหนังสือสำคัญที่หลวง ในกรณีพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความ สำคัญ ระดับนานาชาติและระดับชาติ เป็นที่สาธารณะประโยชน์ และเร่งให้ดำเนินการจัดทำแนวเขต ที่ชัดเจน เพื่อป้องกันปัญหาการบุกรุก โดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำ
- 8) ให้มีการฟื้นฟูระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และระดับชาติ ที่เสื่อมโทรมและต้องการการปรับปรุงโดยด่วน เพื่อให้พื้นที่ชุ่มน้ำนั้นสามารถ ดำรงบทบาทหน้าที่ทางนิเวศวิทยาและอุทกวิทยาได้ตามธรรมชาติ
- 9) ให้มีการจัดทำแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และระดับชาติ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อคุ้มครอง ฟื้นฟู พื้นที่ชุ่มน้ำ โดยมีการแบ่งเขตการใช้ ประโยชน์พื้นที่ เป็นเขตอนุรักษ์และเขตพัฒนา พร้อมทั้งกำหนดแนวเขตกันชนพื้นที่ ตลอดจน กำหนดกิจกรรมที่สามารถกระทำได้และห้ามกระทำในพื้นที่
- 10) ให้มีการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) สำหรับโครงการพัฒนาใด ๆ ที่มีแนวโน้มจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำ ที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ
- 11) ให้มีการศึกษาวิจัยระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนา นาชาติและระดับชาติ และเผยแพร่แก่สาธารณะชนอย่างต่อเนื่อง
- 12) ติดตาม ตรวจสอบ การเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำที่มี ความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติอย่างต่อเนื่อง โดยมีการกำหนดปัจจัยหรือดัชนีชี้วัด ที่ชัดเจน
- 13) ให้มีการศึกษาสำรวจพื้นที่ชุ่มน้ำและความหลากหลายทางชีวภาพ อย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงและแก้ไขเพิ่มเติมทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ และระดับชาติตามเกณฑ์
- 14) ให้มีการควบคุมและป้องกันมลพิษจากแหล่งกำเนิดประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ชุมชน อุตสาหกรรม เกษตรกรรม และกิจกรรมอื่น ๆ
- 15) ให้มีการควบคุมป้องกันไฟป่าในพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนา นาชาติและระดับชาติ ที่อาจเกิดจากชุมชน หรือเกิดจากกิจกรรมอื่น ๆ

16) ให้มีการศึกษาและจัดทำแผนกายภาพ ออกแบบภูมิทัศน์บริเวณโดยรอบและในบริเวณใกล้เคียงพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ดังกล่าวทั้งระบบ

17) ให้จัดทำรายงานการประเมินผลการปฏิบัติงานตามมติคณะรัฐมนตรีข้อ 1 – 16 โดยติดตามตรวจสอบจากหน่วยงานหลักเสนอต่อคณะกรรมการการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นประจำ (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2553ก: 6 – 7)

ทั้งนี้ พื้นที่ชุ่มน้ำแห่งใดที่มีสภาพเสื่อมโทรมหรือถูกทำลาย จะต้องดำเนินการจัดการทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำแห่งนั้นมีสภาพที่ดีขึ้น รัชชัช สุภคิษฐ์ (2552: 417 – 418) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำประกอบด้วย

1) การฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetland Restoration)

การฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มน้ำเกิดขึ้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงบริเวณของพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างรุนแรงหรือถูกทำลายอย่างหนัก โดยจะทำการฟื้นฟูสภาพและปรับสภาพพื้นที่ชุ่มน้ำให้กลับคืนสู่ลักษณะตามธรรมชาติดั้งเดิมด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การนำเอาไม้ยืนต้นและไม้พุ่มของพันธุ์ท้องถิ่นมาปลูกในพื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นต้น เมื่อพื้นที่ชุ่มน้ำได้รับการฟื้นฟู สัตว์ท้องถิ่นก็จะกลับเข้ามาอยู่อาศัย แต่อย่างไรก็ตาม การทำความสะอาดและการฟื้นฟูสภาพต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงและอาศัยระยะเวลาที่ยาวนาน

2) การพัฒนาหรือปรับปรุงพื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetland Enhancement)

เป็นการพัฒนาหรือปรับปรุงพื้นที่ชุ่มน้ำซึ่งถูกทำลายเพียงเล็กน้อย ทั้งจากธรรมชาติหรือจากกิจกรรมของมนุษย์ อาทิเช่น มีการห้ามปล่อยน้ำเสียลงสู่พื้นที่ชุ่มน้ำหรือการห้ามจับสัตว์น้ำวัยอ่อน เป็นต้น บางครั้งการพัฒนาหรือปรับปรุงพื้นที่ชุ่มน้ำอาจจะเกี่ยวข้องกับการนำพันธุ์ท้องถิ่นต่าง ๆ ที่ครั้งหนึ่งเคยสูญหายไปจากพื้นที่กลับมาใหม่อีกครั้ง เช่น การจัดหาหรือสร้างรังสำหรับนกต่าง ๆ หรือปกป้องพื้นที่ชุ่มน้ำจากการถูกไฟไหม้ในช่วงฤดูแล้งของปี เป็นต้น

3) การสร้างพื้นที่ชุ่มน้ำ (Wetland Creation)

พื้นที่ชุ่มน้ำที่เกิดขึ้นจากฝีมือของมนุษย์เรียกว่า “พื้นที่ชุ่มน้ำเทียม” โดยมีการจัดสร้างขึ้นทั้งโดยจงใจหรือโดยบังเอิญ พื้นที่เล็ก ๆ สามารถนำมาสร้างเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำเทียมได้ ตัวอย่างเช่น การจัดสร้างบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำเทียมขนาดเล็ก เพื่อเตรียมไว้เป็นส่วนหนึ่งของเขตการก่อสร้างสนามกอล์ฟ ศูนย์การค้า หรือโรงเรียน เพื่อความสวยงาม พื้นที่ชุ่มน้ำเทียมบางแห่งถูกสร้างขึ้นเพื่อช่วยแก้ปัญหามลพิษทางน้ำทั้งที่ทราบแหล่งและไม่ทราบแหล่งของมลพิษ

2.2.2.6 อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ

อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำหรืออนุสัญญาแรมซาร์ (The Ramsar Convention: The Convention on Wetlands of International Importance Especially as Waterfowl Habitat) จัดตั้งชื่อตามสถานที่จัดให้มีการประชุมเพื่อรองรับอนุสัญญา วันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2514 คือ เมืองแรมซาร์ ประเทศอิหร่าน อนุสัญญานี้เป็นข้อตกลงระหว่างรัฐบาล ซึ่งกำหนดกรอบการทำงานสำหรับความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่ออนุรักษ์และยับยั้งการสูญเสียของพื้นที่ชุ่มน้ำในโลก ซึ่งจะต้องมีการจัดการเพื่อใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด อนุสัญญามีผลบังคับใช้เมื่อ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2518 (ค.ศ. 1975) ตามเงื่อนไขว่าอนุสัญญาฯ จะมีผลบังคับใช้เมื่อประเทศต่าง ๆ เข้าร่วมเป็นภาคี ในปัจจุบัน มีประเทศต่าง ๆ จากทุกภูมิภาคทั่วโลกเข้าร่วมเป็นภาคี 160 ประเทศ มีแรมซาร์ไซต์ 1,904 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ 186 ล้านเฮกตาร์ และเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทางเดียวกัน ได้กำหนดให้มีการประชุมปกติ (Ordinary Session) ในทุก ๆ 3 ปี

ในระยะเริ่มแรกของการดำเนินงาน จะมุ่งเน้นที่ความเป็นอยู่ของนกน้ำที่อาศัยในบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำ ต่อมา ได้เริ่มให้ความสำคัญต่อสิ่งมีชีวิตชนิดอื่น ๆ ในระบบนิเวศมากขึ้น เพราะได้ตระหนักและเล็งเห็นถึงคุณค่าของพื้นที่ชุ่มน้ำว่า มีความสัมพันธ์กับมนุษย์มากขึ้น โดยเฉพาะชุมชนที่ต้องพึ่งพาและอาศัยพื้นที่ชุ่มน้ำทั้งในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพโดยตรง รวมทั้งยังอาศัยพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นปราการทางธรรมชาติ ที่ป้องกันภัยอันตรายทางธรรมชาติ ปัจจุบันให้มุ่งเน้นและให้ความสำคัญในด้านการอนุรักษ์และยับยั้งการสูญหายของพื้นที่ชุ่มน้ำในโลก ซึ่งต้องมีการจัดการเพื่อใช้ประโยชน์อย่างชาญฉลาด

ประเด็นสำคัญของอนุสัญญาพื้นที่ชุ่มน้ำ

- 1) อนุสัญญาพื้นที่ชุ่มน้ำ ไม่ละเมิดอำนาจอธิปไตยของภาคี ซึ่งเป็นเจ้าของดินแดนที่มีพื้นที่ชุ่มน้ำ
- 2) อนุสัญญาพื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นอนุสัญญาระหว่างประเทศที่ส่งเสริมให้ประเทศต่าง ๆ มีการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 3) พื้นที่ชุ่มน้ำที่ได้รับการเสนอชื่อเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศแล้ว ต่อมา มีความจำเป็น ประเทศภาคีสามารถเพิกถอนออกจากทำเนียบหรือจำกัดขอบเขตใหม่ได้ แต่ทั้งนี้ ต้องเสนอพื้นที่อื่นทดแทนด้วย

ทั้งนี้ การเข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทยและประเทศภาคีอื่น ๆ ก่อให้เกิดผลดีที่เกิดขึ้นหลายประการ ดังนี้

1) อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่มีความสำคัญเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในบริเวณพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นสำคัญ ขณะเดียวกันอนุสัญญายังสามารถเชื่อมโยงกับอนุสัญญาด้านการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เช่น อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity: CBD) อนุสัญญาการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก (United Nations Framework Convention on Climate Change: UNFCCC) และอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora: CITES) เพื่อรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน

2) การเป็นภาคีทำให้มีโอกาสเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นกับนานาประเทศ ในการประชุมเพื่อพิจารณาหลักเกณฑ์การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างชาญฉลาด

3) เป็นการนำพื้นที่ชุ่มน้ำสำคัญของประเทศ เข้าไปในทะเบียนรายชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (Ramsar Site)

4) การเป็นภาคีทำให้ประเทศต่าง ๆ ได้รับข่าวสารข้อมูลและคำแนะนำ ที่ทันสมัย รวมถึงข้อคิดเห็นต่าง ๆ

5) ประเทศภาคีสามารถขอรับการช่วยเหลือจากต่างประเทศหรือเงินกองทุน

2.2.2.7 พื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทย

พื้นที่ชุ่มน้ำในประเทศไทย ประกอบด้วย ป่าชายเลน ป่าพรุ หนอง บึง สบู่ ท้องนา ทะเลสาบ ปากแม่น้ำ และแม่น้ำ กระจายทั่วประเทศ ครอบคลุมเนื้อที่อย่างน้อย 22,885,100 ไร่ หรือประมาณร้อยละ 7.50 ของพื้นที่ประเทศ จำแนกออกเป็นระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำในแผ่นดิน ร้อยละ 55.1 และระบบพื้นที่ชุ่มน้ำชายฝั่งทะเล ร้อยละ 44.9 ของพื้นที่ชุ่มน้ำทั้งหมด โดยในปี พ.ศ. 2542 มีพื้นที่ชุ่มน้ำจำนวน 42,653 แห่ง แยกเป็นคลอง ห้วย ลำธาร แม่น้ำ 25,008 แห่ง ทะเลสาบ 14,128 แห่ง หนองน้ำ ที่ลุ่มชื้นแฉะ และ 1,993 แห่ง ทะเล ชายฝั่งทะเล และปากแม่น้ำ 1,256 แห่ง และยังไม่ได้จำแนก 268 แห่ง (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2542: 16) ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาตามลำดับความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำแล้ว สามารถจำแนกได้ดังนี้

- 1) พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับท้องถิ่น 19,295 แห่ง
- 2) พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับชาติ 47 แห่ง
- 3) พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ 69 แห่ง
- 4) พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ 12 แห่ง

อยู่ระหว่างดำเนินงานเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ 4 แห่ง ได้แก่ พื้นที่ชุ่มน้ำบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ พื้นที่ชุ่มน้ำเกาะระ เกาะพระทอง จังหวัดพังงา พื้นที่ชุ่มน้ำเกาะกระ จังหวัดนครศรีธรรมราช และพื้นที่ชุ่มน้ำกว๊านพะเยา จังหวัดพะเยา

ประเทศไทย ได้เข้าร่วมเป็นประเทศภาคีอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นลำดับที่ 110 ซึ่งพันธกรณีของอนุสัญญาฯ มีผลบังคับเมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2541 โดยเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำพรุควนจี้เสียน ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (Ramsar Site) แห่งแรกของประเทศไทย ซึ่งเป็นไปตามพันธกรณีของอนุสัญญา คือ ประเทศภาคีจะต้องกำหนดพื้นที่ชุ่มน้ำที่เหมาะสมในดินแดนของตน เพื่อรวมไว้ในทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (List of Wetland of International Importance) โดยคำนึงถึงความสำคัญในระดับนานาชาติ ทั้งด้านนิเวศวิทยา ทัศนศาสตร์ สังคมศาสตร์ ชลชีววิทยา และอุทกวิทยา และต้องดำเนินการส่งเสริมอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำนั้น ๆ อย่างชาญฉลาดให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (Ramsar Site) จำนวน 12 แห่ง (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2553ก: 10 – 11) ดังนี้

- 1) พื้นที่ชุ่มน้ำพรุควนจี้เสียน ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง
- 2) พื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าบึงโงหลวง จังหวัดบึงกาฬ
- 3) พื้นที่ชุ่มน้ำดอนหอยหลอด จังหวัดสมุทรสงคราม
- 4) พื้นที่ชุ่มน้ำปากแม่น้ำกระบี่ จังหวัดกระบี่
- 5) พื้นที่ชุ่มน้ำเขตห้ามล่าสัตว์ป่าหนองบงคาย จังหวัดเชียงราย
- 6) พื้นที่ชุ่มน้ำเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ (พรุโต๊ะแดง) จังหวัดนราธิวาส
- 7) พื้นที่ชุ่มน้ำอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง ปากน้ำตรัง จังหวัดตรัง
- 8) พื้นที่ชุ่มน้ำอุทยานแห่งชาติแหลมสน ปากแม่น้ำกระบี่ ปากคลองกะเปอร์ จังหวัดระนอง
- 9) พื้นที่ชุ่มน้ำอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- 10) พื้นที่ชุ่มน้ำอุทยานแห่งชาติอ่าวพังงา จังหวัดพังงา
- 11) พื้นที่ชุ่มน้ำอุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
- 12) พื้นที่ชุ่มน้ำกุคตัง จังหวัดบึงกาฬ

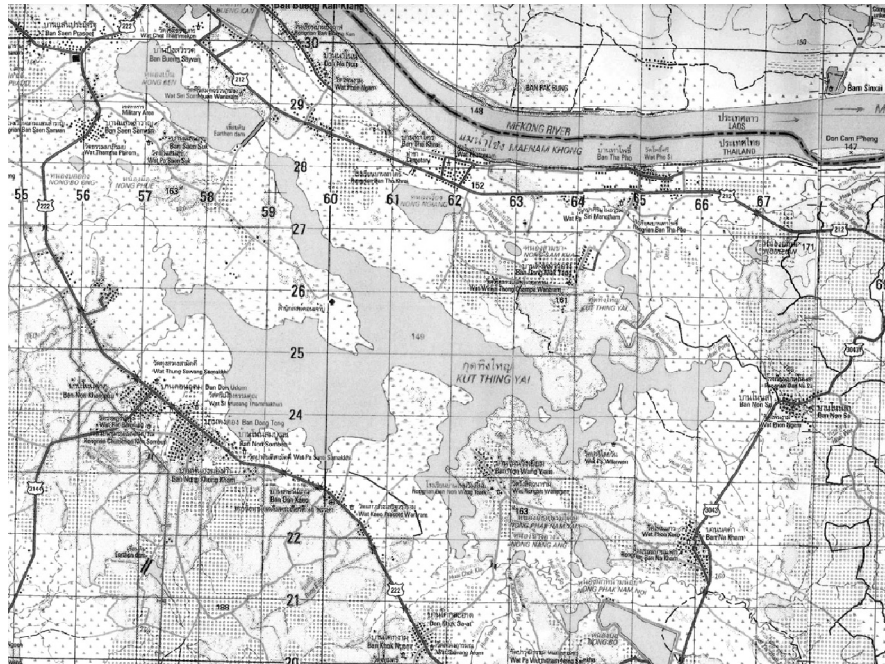
2.2.2.8 พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง จังหวัดบึงกาฬ

อยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับแขวงบรีคำไซ ประเทศลาว
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอบุ่งคล้า
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอเซกา อำเภอศรีวิไล อำเภอพรเจริญ และอำเภอโซ่พิสัย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอปากคาด

พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง มีรูปร่างที่มองจากทางอากาศคล้ายกับอักษร H หรือปีกผีเสื้อ ทิศเหนือจดแม่น้ำโขง และทิศใต้จดอำเภอศรีวิไล จังหวัดบึงกาฬ ประกาศเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ ลำดับที่ 1,926 มีเนื้อที่ 16,500 ไร่ มีลักษณะเป็นกุดและเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติสาธารณะประโยชน์ ตั้งอยู่ระหว่างเส้นละติจูดที่ 18.0 องศา 17.0 องศา – 18.0 องศา 21.0 องศา เหนือ และเส้นลองจิจูดที่ 103 องศา 38.0 องศา – 103 องศา 44.0 องศา ตะวันออก มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 155 – 160 เมตร อยู่ห่างจากตัวจังหวัดบึงกาฬไปทางทิศใต้ประมาณ 5.00 กิโลเมตร และห่างจากแม่น้ำโขงประมาณ 3.00 กิโลเมตร มีทางน้ำที่เชื่อมกับแม่น้ำโขงคือ ห้วยก้าแพง อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกุดทิง ส่วนทางทิศใต้ มีทางน้ำที่เชื่อมกับแม่น้ำสงคราม คือ ห้วยอี พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงมีพื้นที่รองรับน้ำ (Wetland Complex) เท่ากับ 244 ตารางกิโลเมตร หรือ 152,481 ไร่ (ภาพที่ 2.1)

พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง มีสภาพพื้นที่ที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำโขง จึงทำให้มีความหลากหลายของชนิดพันธุ์สัตว์ค่อนข้างสูง คือ พบปลาน้ำจืดอย่างน้อย 123 ชนิด มากกว่า 56 ชนิด เป็นปลาเศรษฐกิจ เป็นที่อยู่อาศัยของปลาชีวาแคระ ซึ่งเป็นปลาน้ำจืดขนาดเล็กที่สุดเป็นอันดับ 3 ของโลก และเป็นสัตว์ที่มีกระดูกสันหลังเล็กที่สุดของประเทศไทย เป็นแหล่งพันธุกรรมที่สำคัญของกุ้งน้ำจืด 3 ชนิด คือ กุ้งฝอยเล็ก (*Caridina laevis*) กุ้งฝอยใหญ่ (*Macrobrachium lanchesteri*) และกุ้งฝอยแดง (*Macrobrachium thai*) สัตว์น้ำอื่น ๆ เช่น ปู แมลงน้ำ หอย กบ เขียด พบมากกว่า 20 ชนิด และเป็นแหล่งพักพิงของนกอพยพและนกประจำถิ่นมากกว่า 100 ชนิด ที่สำคัญ ได้แก่ เป็ดแดง เป็ดลาย และเหยี่ยวแดง นอกจากนี้ จากการสำรวจพบพันธุ์พืชน้ำ 59 ชนิด และพบชนิดใหม่ คือ ต้นเล็บม้าว (*Caldesia* sp.) และสาหร่ายข้าวเหนียวดอกม่วง (*Uticularia* sp.)

ภาพที่ 2.1 พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ

แหล่งที่มา: จังหวัดหนองคายและองค์การกองทุนสัตว์ป่าโลกสากล สำนักงานประเทศไทย, 2552: 6.

ไชยา อุดมศรี (2545: 91 – 92) ได้ทำการศึกษาลักษณะทางกายภาพและโครงสร้างสังคมพืชในพื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง โดยสำรวจทั่วบริเวณแหล่งน้ำระหว่างเดือนมีนาคม พ.ศ. 2544 – พฤษภาคม พ.ศ. 2545 พบว่า ระดับความลึกของน้ำโดยเฉลี่ยในรอบปีเท่ากับ 1.93 เมตร บริเวณที่มีความลึกเฉลี่ยมากที่สุดอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของกุดทิง มีความลึกเฉลี่ยในรอบปีเท่ากับ 3.40 เมตร แต่เมื่อพิจารณาตามช่วงฤดูกาลแล้ว จะพบว่า ในฤดูฝนมีความลึกของน้ำมากกว่าฤดูอื่นมีความลึกเฉลี่ยเท่ากับ 2.42 เมตร จุดที่มีความลึกมากที่สุดอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของกุดทิง มีความลึก 7.73 เมตร ฤดูหนาวมีความลึกเฉลี่ยเท่ากับ 1.83 เมตร จุดที่ลึกที่สุดวัดได้ 5.00 เมตร ส่วนฤดูร้อน ระดับน้ำลดต่ำมากที่สุด มีความลึกเฉลี่ยเท่ากับ 1.54 เมตร จุดที่ลึกที่สุดวัดได้ 4.75 เมตร ส่วนโครงสร้างสังคมพืช พบพืชน้ำ 33 วงศ์ (Family) 52 สกุล (Genus) 59 ชนิด (Species) โดยมีพืชเด่น คือ เทป (*Vallisneria spiralis*) สาหร่ายข้าวเหนียว (*Utricularia aurea*) และสาหร่ายหางกระรอก (*Hydrilla verticillata*) ส่วนบริเวณใกล้ฝั่งซึ่งมีระดับน้ำตื้น พบกกสามเหลี่ยมขึ้นกระจายอยู่ทั่วไป ทั้งนี้ชาวบ้านในท้องถิ่นมีการใช้ประโยชน์จากพืชน้ำ 16 วงศ์ 22 สกุล 22 ชนิด เพื่อใช้เป็นอาหาร อาหารเลี้ยงสัตว์ เพื่อใช้เป็นวัสดุทำเครื่องมือเครื่องใช้และประโยชน์อื่น ๆ รวมทั้งการใช้ประโยชน์ด้านการประมง พื้นที่เลี้ยงสัตว์ และการเพาะปลูก

ชุมชนที่อยู่โดยรอบพื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง มีการใช้ประโยชน์จากสัตว์น้ำในลักษณะต่าง ๆ ทั้งการบริโภคในครัวเรือนและการจำหน่าย รวมทั้งการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่าง ๆ ด้วย ชาวประมงมีเครื่องมือในการจับปลาที่หลากหลายมากกว่า 20 ชนิด นอกจากนี้ การจับปลาที่มากเกินไป ที่เน้นการจำหน่ายมากกว่าการบริโภคในครัวเรือน รวมถึงการจับปลาโดยใช้เครื่องมือที่ผิดกฎหมาย ทำให้ปลาที่จับได้มีปริมาณลดลง

2.2 การมีส่วนร่วมของประชาชน

2.2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

Creighton (2005: 7) ได้ให้นิยามการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า “Public participation is the process by which public concerns, needs, and values are incorporated into governmental and corporate decision – making. It is two – way communication and interaction, with the overall goal of better decisions that are supported by the public” หมายถึง “การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการที่ความกังวล ความต้องการ และคุณค่าของประชาชน ได้รับการบูรณาการในกระบวนการตัดสินใจของภาครัฐ ผ่านกระบวนการสื่อสารแบบสองทาง โดยมีเป้าหมายโดยรวมเพื่อที่จะทำให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากประชาชน”

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การที่ประชาชนในสังคมมีความร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาความสามารถของตนในการควบคุมการใช้ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน โดยมีส่วนร่วมตั้งแต่การกำหนดประเด็นปัญหา หาสาเหตุของปัญหา รวมทั้งการดำเนินการแก้ไขปัญหาสังแวดล้อมด้วย (จำลอง โพธิ์บุญ, 2554: 175)

การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ กระบวนการซึ่งประชาชนหรือผู้มีส่วนได้เสีย ได้มีโอกาสแสดงทัศนะ แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือกและการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มแรก เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และการรับรู้ – เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2549: 18) การมีส่วนร่วมเป็นการพัฒนาความรู้ ความสามารถของมนุษย์ ที่จะเข้าไปจัดการ ควบคุมการใช้ และกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการดูแลรักษาทรัพยากรให้คงอยู่คู่กับประชาคมโลกให้นานที่สุดเท่าที่มนุษย์จะกระทำได้ โดยมุ่งหวังให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ สังคม และการรักษาธรรมชาติ ทั้งนี้ คงมิใช่เฉพาะตัวมนุษย์

เท่านั้น แต่จะต้องรักษาสິงมีชีวิตกลุ่มอื่น ๆ และการดูแลสิ่งไม่มีชีวิต ให้สอดคล้องตามนิเวศวิทยา และสิ่งแวดล้อมที่อยู่ร่วมกัน พึ่งพาอาศัยกัน ใช้ประโยชน์ซึ่งกันและกัน การพัฒนานี้จะต้องอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ สื่อมวลชน และประชาชน เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาในระดับท้องถิ่นขึ้นมาจนถึงระดับประเทศ (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมและคณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2543: 28 – 29)

2.2.2 รูปแบบการมีส่วนร่วม

Cohen and Uphop (1980: 213 – 218) จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 รูปแบบ คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) เป็นการตัดสินใจตั้งแต่ระยะเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงของกิจกรรม และการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม
- 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) อาจเป็นไปได้ทั้งในรูปแบบของการเข้าร่วมโดยให้การสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหารและการร่วมมือ รวมทั้งการเข้าร่วมในการร่วมแรงร่วมใจ
- 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) เป็นผลประโยชน์ทั้งทางวัตถุทางสังคม และส่วนบุคคล
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) นับเป็นการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมดและเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

สอดคล้องกับ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมและคณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2543: 28 – 29) กล่าวถึงการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำว่า ประกอบด้วย

- 1) การมีส่วนร่วมในการศึกษาพื้นที่ชุ่มน้ำ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การศึกษาคุณค่า ความสำคัญของพื้นที่ ปัญหา และผลกระทบที่เกิดขึ้นของพื้นที่ กลไกในการจัดการที่ผ่านมาเพื่อพัฒนาพื้นที่ รวมทั้งสภาพชุมชน การดำเนินชีวิตที่พึ่งพาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ในอันที่จะใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นในการทำงาน การร่วมค้นหาปัญหา การหาสาเหตุปัญหา ตลอดจนการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
- 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน การรวบรวมกลุ่มองค์กรที่เกี่ยวข้องในทุกๆ ระดับ ทั้งระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค ระดับส่วนกลาง เข้าร่วมอภิปรายและแสดงความคิดเห็นหรือการสนทนากลุ่ม เพื่อกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน และทรัพยากรที่จะต้องใช้เพื่อการดูแลจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำตามกรอบทางเลือกในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ ซึ่งเป็นการผ่านการตัดสินใจขององค์กรต่าง ๆ ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย

3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เป็นการสนับสนุนทั้งในด้านวัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน หรือการเข้าร่วมการบริหารงาน การใช้ทรัพยากรที่มีอย่างจำกัด เป็นการประสาน ร่วมกันของทุกฝ่าย และการขอความช่วยเหลือจากภายนอก โดยการดำเนินงานให้เป็นไปตาม การวางแผน และบทบาทที่จะต้องเกี่ยวข้องในทุกกลุ่มองค์กร เพื่อการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ

4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งเป็นการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติ การเสริมสร้างกิจกรรมต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านวัตถุ ด้านจิตใจ โดยให้อยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์เกื้อหนุนกันของบุคคลและสังคม อีกทั้งจะต้องให้อยู่ภายใต้ปทัสถานของสังคม ประกอบด้วยวิถีประเพณี จารีต กฎ ศีลธรรม กฎหมาย

5) การมีส่วนร่วมในการติดตามและการประเมินผลการดำเนินงาน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างทันที่ หรือนำผลที่เกิดขึ้นไปปรับปรุงเพื่อการวางแผนการจัดการต่อไปในอนาคต

2.2.3 ระดับการมีส่วนร่วม

จุฑารัตน์ ชมพันธุ์ (2555: 123) กล่าวว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนแบ่งได้หลายวิธีและหลายระดับ ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และความละเอียดในการแบ่ง โดยปัจจัยหลักขึ้นอยู่กับ การที่รัฐหรือผู้มีอำนาจตัดสินใจยินยอมให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้อง กับนโยบาย กิจกรรม หรือโครงการพัฒนานั้น ๆ มากน้อยเพียงใด โดยความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจ การตัดสินใจของรัฐจะแปรผกผันกับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งนี้ ระดับของการมีส่วนร่วม อาจจำแนกได้ 7 ระดับ ดังนี้

1) ระดับการให้ข้อมูล (Informing) เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่ต่ำที่สุด โดยรัฐหรือเจ้าของโครงการให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประชาชน โดยประชาชนมีสิทธิเพียงการเข้าถึงข้อมูล ข่าวสารเท่านั้น อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เป็นจุดเริ่มต้นของการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม

2) ระดับการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน (Information Provision) เป็นระดับที่สูงขึ้น ซึ่งเมื่อประชาชนได้รับข้อมูลสารแล้ว รัฐหรือผู้มีอำนาจตัดสินใจจะเชิญชวนให้ประชาชน ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อกิจกรรม หรือโครงการนั้น ๆ เพื่อให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ นำไปใช้ประกอบการตัดสินใจต่อไป

3) ระดับการปรึกษาหารือ (Consultation) มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำข้อมูล และผลการศึกษามาปรึกษาหารือกับประชาชนในประเด็นปัญหา ทางเลือก ทางแก้ไขที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย/โครงการนั้น ๆ โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นได้

4) ระดับการสร้างความร่วมมือ การวางแผนร่วมกัน (Involvement) มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เปิดโอกาสให้มีการวางแผนร่วมกันในการเตรียมหรือการดำเนินโครงการ อย่างไรก็ตาม ผู้มีอำนาจตัดสินใจยังคงอำนาจการตัดสินใจขั้นสุดท้าย

5) ระดับการร่วมดำเนินการ (Partnership) ระดับนี้ผู้มีอำนาจตัดสินใจ ผู้ดำเนินนโยบาย/โครงการ และประชาชนร่วมกันจัดทำหรือดำเนินการตามนโยบายหรือโครงการนั้น ๆ เป็นการปฏิบัติตามนโยบาย หรือดำเนินโครงการร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ เป้าหมายที่วางไว้

6) ระดับการร่วมตัดสินใจ ร่วมคิดตามตรวจสอบและประเมินผล (Delegated Power) เป็นระดับที่ประชาชนมีสิทธิในการแลกเปลี่ยนกับผู้มีอำนาจตัดสินใจ และสามารถเข้าร่วมตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินการ

7) ระดับการควบคุมโดยประชาชน (Citizen Control) เป็นระดับการมีส่วนร่วมขั้นสูงสุด โดยประชาชนสามารถริเริ่มนโยบาย วางแผน และดำเนินโครงการต่าง ๆ ได้เองตั้งแต่ต้น โดยเจ้าหน้าที่/หน่วยงานของรัฐเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนการดำเนินงาน

จะเห็นว่า บทบาทของประชาชนจะเพิ่มขึ้นตามระดับการมีส่วนร่วมที่สูงขึ้น และการมีส่วนร่วมที่สูงขึ้นได้นั้น ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในระดับล่างที่เหมาะสมก่อน ทั้งนี้ เพราะหากประชาชนไม่ได้รับข้อมูลที่เกี่ยวข้องอย่างครบถ้วนและสมบูรณ์แล้ว ย่อมไม่สามารถคิดและวิเคราะห์ได้อย่างครอบคลุม ทั้งในการแสดงความคิดเห็น การร่วมปรึกษาหารือ การร่วมตัดสินใจ การติดตามและตรวจสอบ ตลอดจนการปฏิบัติตามนโยบายหรือดำเนินโครงการอย่างมีประสิทธิภาพได้ ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีประสิทธิผลจะต้องมีลักษณะ ดังนี้ (วันชัย วัฒนศัพท์, ถวิลวดี บุรีกุล และเมธิศา พงษ์ศักดิ์ศรี, 2551: 27 – 33)

1) การมีส่วนร่วมของประชาชน ได้มีผู้มองว่าเป็นวิธีการที่ผู้มีอำนาจตัดสินใจได้รับพันธกิจที่พวกเขาต้องดำเนินการ

2) กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีการบูรณาการสู่กระบวนการตัดสินใจได้อย่างดี นั่นคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนควรนำไปบูรณาการอย่างสมบูรณ์กับกระบวนการตัดสินใจ

3) สาธารณชนที่สนใจเข้ามาเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ

4) โครงการมุ่งที่จะสร้างหลักประกันให้เกิดการมีส่วนร่วมโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดที่เขามองว่าเขาได้รับผลกระทบ

5) ใช้เทคนิคหลากหลายเพื่อนำไปใช้กับกลุ่มที่แตกต่างกันไป

2.2.4 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน

วันชัย วัฒนศัพท์ (2544: 7 – 10) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ

- 1) เพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ กระบวนการปรึกษาหารือกับสาธารณชน ช่วยให้เกิดความกระจ่างในวัตถุประสงค์และความต้องการของโครงการหรือนโยบายนั้น ๆ ได้อยู่เสมอ บ่อยครั้งกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดการพิจารณาถึงทางเลือกใหม่แทนวิธีการที่ได้เคยใช้กันมาในอดีต
- 2) การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา การมีส่วนร่วมของประชาชนมาตั้งแต่ต้นสามารถที่จะลดความล่าช้าและลดค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งของประชาชนได้
- 3) การสร้างฉันทามติ (Consensus Building) สร้างข้อตกลงที่มั่นคงและยืนยาวและการยอมรับระหว่างกลุ่ม ก่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างคู่กรณี ลดความขัดแย้งทางการเมืองและสร้างให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ
- 4) การเพิ่มความง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทำให้คนเรามีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของการตัดสินใจนั้น และอาจจะรู้สึกกระตือรือร้นในการที่จะช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ
- 5) การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าในกรณีที่ย่ำแย่ที่สุด กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดโอกาสที่คู่กรณีจะแสดงความต้องการของกลุ่มเขา และความห่วงกังวลที่ปราศจากความรู้สึกที่เป็นปฏิกิริยา การมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ต้น สามารถลดการเผชิญหน้ากันอย่างรุนแรงที่อาจจะเป็นไปได้
- 6) การดำรงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม วิธีทางที่จะนำไปสู่ความชอบธรรม จะต้องใช้กระบวนการตัดสินใจซึ่งโปร่งใสและน่าเชื่อถือ ซึ่งให้สาธารณชนมีส่วนร่วม ก่อให้เกิดความเข้าใจถึงเหตุผลที่นำไปสู่การตัดสินใจนั้น ๆ
- 7) การคาดคะเนความห่วงกังวลของประชาชนและค่านิยมของสาธารณชน เจ้าหน้าที่จะเกิดความตระหนักถึงการตอบสนองของสาธารณชนที่เป็นไปได้ต่อกระบวนการและการตัดสินใจต่าง ๆ ถึงแม้ว่าประเด็นนั้นอาจจะไม่ใหญ่โตมากนักที่จะต้องทำโครงการการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเป็นทางการ
- 8) การพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน ผู้มีส่วนร่วมไม่เพียงแต่จะเรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหา แต่เขายังได้เรียนรู้ว่ากระบวนการตัดสินใจ ควรจะเป็นอย่างไรและทำไมจึงต้องตัดสินใจดังกล่าว การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นเวทีการฝึกที่มีประสิทธิภาพของผู้นำท้องถิ่นในอนาคตอีกด้วย

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บรรพต คันธเสน (2543: 81) ศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และทัศนคติของราษฎรที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเมี่ยง ภูทอง จังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า การรับรู้ข่าวสารไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

อนุสิทธิ์ เมธาวารักษ์ (2545: 57) ศึกษาความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า นักท่องเที่ยวที่เคยและไม่เคยรับรู้ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ไม่แตกต่างกัน

ธนานนท์ สุคนธโยธิน (2546: 54) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ต้นน้ำในพื้นที่หน่วยจัดการต้นน้ำแม่หล่าย อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ต้นน้ำ ได้แก่ เพศ สถานภาพในครัวเรือน ตำแหน่งในชุมชน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารป่าไม้ การได้รับการฝึกอบรมด้านป่าไม้ ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการอนุรักษ์ต้นน้ำ ได้แก่ อายุ อาชีพ รายได้ และระดับการศึกษา

ธีรพัฒน์ คี้อตัน (2546: 115 – 116) ศึกษาความรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่วนอุทยานม่อนพระยาแช่ ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พบว่า การได้รับข่าวสารมีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นพดล สมเสน (2546: 87) ศึกษาการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นกับการจัดการอุทยานแห่งชาติ กรณีศึกษา อุทยานแห่งชาติเฉลิมรัตนโกสินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการอุทยานแห่งชาติ ได้แก่ ชาติพันธุ์ และการเป็นสมาชิก และการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มของชุมชน ส่วนปัจจัยที่ไม่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการอุทยานแห่งชาติ ได้แก่ รายได้รวมของครอบครัว ขนาดที่ดินที่เป็นของตนเอง ความรู้ของราษฎรในการจัดการอุทยานแห่งชาติ และทัศนคติต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ

กำพล สุวรรณกุล (2548: 60) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (โซนซี) ป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่จูน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้ของครอบครัว พื้นที่ถือครอง การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และการมีความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ส่วนเพศไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

นวินดา ณ นคร (2548: 95) ศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ อาชีพหลัก จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาการตั้งบ้านเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมทางด้านการอนุรักษ์ การได้รับการฝึกอบรมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และการได้รับข้อมูลข่าวสาร ส่วนปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้รวม และขนาดการถือครองที่ดิน

อิทธิศักดิ์ แฉวเที่ยง (2549: 86) ศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่บ้านหันทราย ตำบลหันทราย อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก รายได้รวมของครัวเรือน และการมีตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม ขณะที่เพศ อายุ และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

พงศกร ชุมเปี้ย (2550: 102) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ตำบลบางนายสี อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ได้แก่ เพศ ความรู้ความเข้าใจในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม การผ่านการฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์ประโยชน์ที่คาดหวังจากการอนุรักษ์ อาชีพหลัก และรายได้ครัวเรือน ส่วนปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา การเปิดรับข่าวสาร อาชีพรอง และความรู้ความเข้าใจด้านกฎหมายป่าไม้

ณัฐวรรณ ทิหอคำ (2551: 51) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ กรณีศึกษาพื้นที่ชุ่มน้ำกุคิง จังหวัดหนองคาย โดยศึกษาเฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลโคกก่อง อำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย (ปัจจุบัน คือ ตำบลโคกก่อง อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ) พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์มากที่สุดและปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุคิง ได้แก่ รายได้ต่อเดือนของครอบครัวและความรู้ความเข้าใจต่อการอนุรักษ์ ส่วนอายุและระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนไม่มีความสัมพันธ์

ธิดิพลวัฒน์ ทะสา (2551: 160) ศึกษาความคิดเห็นต่อการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาลของสวนสัตว์กลางคืนเชียงใหม่ เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความคิดเห็นต่อการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาล ได้แก่ อาชีพ ความถี่ในการเข้าชมสวนสัตว์ และการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ส่วนปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์ ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา ระยะเวลาในการประกอบอาชีพ ความรู้ความเข้าใจ และการปฏิบัติตนด้านสิ่งแวดล้อม

นภคล ชาญบัณฑิตนันท์ (2551: 60) ศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตำบลแก่งกระจาน อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน รายได้รวม และความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ส่วนอายุ ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน จำนวนที่ดินถือครอง และการรับรู้ข่าวสาร ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ณัฐกานต์ ประกอบเที่ยง (2552: 98) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปิงตอนบน ส่วนที่ 1 อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน อาชีพ รายได้ การถือครองที่ดิน และการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า ส่วนปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ อายุ กลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนา ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น ประสบการณ์ในการเข้ารับการฝึกอบรม การได้รับสื่อ และความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ประสิทธิ์ เลิศพิทยานนท์ (2552: 78) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนในท้องที่ตำบลม่วงกลวง อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ได้แก่ อายุ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน อาชีพหลัก อาชีพรอง ขนาดพื้นที่ถือครอง และการได้รับการฝึกอบรม ส่วนปัจจัยด้านระดับการศึกษา รายได้รวมของครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน และความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

กิตติศักดิ์ แก้ววารี (2553: 85) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง จังหวัดชัยนาท พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ได้แก่ สถานภาพทางสังคม และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ได้แก่ เพศ อายุ การเป็นสมาชิกกลุ่มที่มีกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน การได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน และผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากป่าชุมชน

ณัฐธิรา นิคมเพ็ชร (2553: 63) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนบ้านเปรี๊น จังหวัดตราด พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ได้แก่ เพศ อาชีพ การถือครองที่ดิน การใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน

และความรู้เกี่ยวกับประวัติการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของป่าชายเลน ส่วนระดับการศึกษา การตั้งถิ่นฐาน รายได้สุทธิ การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ความคิดเห็นเกี่ยวกับผู้นำในท้องถิ่น ระยะทางจากที่พักถึงป่าชายเลน และความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน เป็นปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์แต่อย่างใด

ทศวลี ผึ้งสีโต (2553: 65) ศึกษาทัศนคติของประชาชนที่อาศัยอยู่รอบบึงบอระเพ็ดต่อการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติในการประกาศขึ้นทะเบียนบึงบอระเพ็ดเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ ได้แก่ อาชีพ ระดับการศึกษา และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผล ได้แก่ เพศ อายุ ระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน และการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

ธนเกียรติ จุลภมรศรี (2553: 54) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในเขตพื้นที่หมู่บ้านพวยาง ตำบลทุ่งหลวง อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี พบว่า การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้เป็นรูปแบบที่ประชาชนมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของประชาชน ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม การได้รับข่าวสาร และความรู้ความเข้าใจด้านทรัพยากรป่าไม้

วรารัตน์ วัฒนชนโนบล (2553: 113) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ต้นน้ำ กรณีศึกษาชุมชนบ้านถ้ำผึ้ง ตำบลต้นขวน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ต้นน้ำ ได้แก่ การเป็นสมาชิกกลุ่ม ภูมิลำเนาเดิม และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

อนิวัตต์ พ่วงทอง (2553: 111 – 112) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนแหลมตะดุมฟูก จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ได้แก่ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน ระยะทางระหว่างบ้านพักและป่าชายเลน อาชีพหลัก อาชีพรอง รายได้ของครัวเรือน ขนาดพื้นที่ถือครอง การเป็นสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลน การได้รับการฝึกอบรม การได้รับข้อมูลข่าวสาร ความคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน ยกเว้น อายุ ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

จรรยา ปานพรม (2554: 105) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะมูลฝอยของครัวเรือน: เทศบาลตำบลคลองจิก อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะมูลฝอยของครัวเรือน

บุศรา วันยี่ (2554: 78) ศึกษาการมีส่วนร่วมของสตรีมุสลิมในการรักษาสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษา ชุมชนหมู่ที่ 18 ตำบลบางพิง เทศบาลเมืองลัดหลวง อำเภอบางปะกง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ได้แก่ ระดับการศึกษาและการได้รับข่าวสารข้อมูล ส่วนอายุ สถานภาพการสมรส อาชีพ ความรู้ความเข้าใจในการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน และความเคร่งครัดในศาสนา ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

พัชรินทร์ ธรรมนิยมใหม่ (2554: 5-1 – 5-2) ได้ศึกษา ทำการออกแบบและวางแผนผังโครงข่ายเพื่อการศึกษาาระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำกุคิง พบว่า สามารถออกแบบตามความหลากหลายของลักษณะทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเน้นการออกแบบที่กลมกลืนกับธรรมชาติ สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล และวิถีท้องถิ่น ผลการออกแบบประกอบด้วย 1) พื้นที่ศูนย์กลางการเรียนรู้ระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ และ 2) ห้องเรียนธรรมชาติ จำนวน 6 สถานี

พิมพ์ภัทรา วรณภิรมย์ (2554: 88 – 89) ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนตามแนวชายฝั่งตะวันตกในพื้นที่อำเภอมือ จังหวัดชลบุรี พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก รายได้ของครัวเรือน ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับป่าไม้ การเข้ารับการฝึกอบรม การได้รับประโยชน์จากป่าชายเลน และความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ส่วนปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ได้แก่ เพศ อายุ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน การมีอาชีพรอง การมีพื้นที่ถือครอง และการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

รวิษฐา พุ่มนวล (2554: 81) ศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชายเลน บ้านโคกขุย ตำบลคลองขาง อำเภอกะลันตา จังหวัดกระบี่ พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชายเลน ได้แก่ อาชีพหลัก รายได้ของครัวเรือน ระยะทางจากที่อยู่อาศัยถึงป่าชายเลน การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านป่าชายเลน และการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน ส่วนสถานภาพในชุมชนและระดับการศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชายเลน

วัชร ชมภูศิริ (2554: 81) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการพื้นที่ลุ่มน้ำแควน้อยตอนบน ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการพื้นที่ลุ่มน้ำ ได้แก่ ขนาดพื้นที่ถือครองและการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการพื้นที่ลุ่มน้ำ ได้แก่ ชาติพันธุ์ ระดับการศึกษา ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน อาชีพหลัก รายได้ของ

ครัวเรือน การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ผลประโยชน์ที่ได้รับจากพื้นที่ การได้รับการฝึกอบรม ความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

สุนันท์ เสาโสมณ (2554: 95 – 96) ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาเทศบาลเมืองเบตง อำเภอเบตง จังหวัดยะลา พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ได้แก่ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ สถานภาพสมรส แหล่งรับข้อมูลข่าวสาร และการเป็นสมาชิกกลุ่มสังคม ส่วนปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ได้แก่ เพศ อายุ และการเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ

อุดม ณ สุวรรณ (2554: 72) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่โครงการหลวงห้วยโป่ง ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และการได้รับการฝึกอบรม ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ จำนวนแรงงานในครัวเรือน อาชีพหลัก อาชีพรอง รายได้ของครัวเรือน ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน ระยะทางระหว่างที่อยู่อาศัยกับพื้นที่ป่า การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม และขนาดพื้นที่ถือครอง

จิตรลดา ศรีภา (2555: 79) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ: กรณีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ การศึกษา อาชีพหลัก รายได้ต่อปี รายจ่ายต่อปี ภาระหนี้สิน การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพรอง ภูมิลำเนา และการถือครองที่ดิน

ศศิธร อุทิศเขวงศักดิ์ (2555: 149) ศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ได้แก่ ชาติพันธุ์ ตำแหน่งทางสังคมในชุมชน รายได้ของครัวเรือนจากการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ ระยะเวลาของการมีภูมิลำเนา ระยะเวลาในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และผลการดำเนินโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการป้องกันรักษาป่าตามแนวพระราชดำริ กิจกรรมจัดทำฐานข้อมูลชุมชน/หมู่บ้าน ส่วนปัจจัยด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งในครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม อาชีพหลัก รายได้รวมของครัวเรือน ขนาดพื้นที่ถือครองของครัวเรือน การรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ

สิริลักษณ์ สมเพชร (2555: 103) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรท้องถิ่นในการจัดการป่าชุมชนบ้านโนนหินผิง จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรท้องถิ่นในการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ อาชีพหลัก รายได้รวมของครัวเรือน การเป็นสมาชิกทางสังคม การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน ความเชื่อถือในตัวผู้นำป่าชุมชน และการได้รับประโยชน์จากป่าชุมชน ส่วนปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรท้องถิ่นในการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพรอง ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน ขนาดการถือครองที่ดิน และการมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน

อดิศักดิ์ ภูติพิชิต (2555: 180) ศึกษาการยอมรับของราษฎรท้องถิ่นต่อการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติน้ำตกคลองแก้ว จังหวัดตราด พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน อาชีพหลัก จำนวนการถือครองที่ดิน ลักษณะการครอบครองที่ดิน ที่ตั้งของที่ดิน รายได้ต่อปีของครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม การเข้ารับการฝึกอบรม ความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม การได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว และการได้รับข้อมูลข่าวสาร

จากการทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่ชุ่มน้ำ ทำให้ผู้วิจัย พบว่า พื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นระบบนิเวศที่มีบทบาทหน้าที่ ตลอดจนคุณค่า และความสำคัญต่อวิถีชีวิตมนุษย์ ทั้งทางนิเวศวิทยา เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ทั้งในระดับท้องถิ่น ชาติ และระดับนานาชาติ เป็นแหล่งรวมของทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายประเภท ให้ประโยชน์ต่อการดำรงชีพแก่มวลมนุษยชาติ ทั้งประโยชน์ทางตรงและประโยชน์ทางอ้อม ประชาชนที่อาศัยอยู่โดยรอบพื้นที่ชุ่มน้ำ จึงควรมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ทั้งในขั้นตอนของการศึกษาสภาพปัญหา ขั้นตอนการวางแผนการบริหารจัดการ ขั้นตอนการปฏิบัติตามแผน ขั้นตอนการใช้ประโยชน์ และขั้นตอนของการตรวจสอบติดตามผล ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในปัจจุบัน

แต่ในความเป็นจริงแล้ว ประชาชนที่อาศัยอยู่โดยรอบพื้นที่ชุ่มน้ำหลายแห่งยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและเพียงพอในคุณลักษณะทางธรรมชาติของระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ และขาดความตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ คุณค่า คุณประโยชน์ที่แท้จริงครบถ้วนของพื้นที่ชุ่มน้ำ ส่งผลให้ขาดความระมัดระวังในการใช้ประโยชน์ มีการใช้ประโยชน์ที่ไม่เหมาะสมและไม่ถูกต้อง ทำให้พื้นที่ชุ่มน้ำต่าง ๆ เหล่านั้น เกิดความเสื่อมโทรมและสูญเสียสมดุลตามธรรมชาติ จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยเล็งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง จังหวัดบึงกาฬ เพื่อจะได้นำผลการศึกษาไปใช้ในการบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำให้เกิดความยั่งยืนตามหลักการอนุรักษ์ต่อไป

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุคทิง จังหวัดบึงกาฬ ผู้วิจัยได้จำแนกระเบียบวิธีวิจัยออกเป็นหัวข้อได้ ดังนี้

- 3.1 ตัวแปรในการวิจัย
- 3.2 กรอบแนวคิดในการวิจัย
- 3.3 สมมติฐานในการวิจัย
- 3.4 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.5 เครื่องมือในการวิจัย
- 3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ตัวแปรในการวิจัย

จากการทบทวนเอกสาร แนวคิด หลักการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมปัจจัยที่คาดว่าจะมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุคทิงของประชาชนที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ โดยกำหนดตัวแปรในการศึกษา ได้แก่ ตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ดังนี้

3.1.1 ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย 4 กลุ่ม ดังนี้

3.1.1.1 ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพในครอบครัว สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพหลัก การมีตำแหน่งทางสังคม การได้รับการฝึกอบรม และระยะทางจากพื้นที่ชุ่มน้ำ

3.1.1.2 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์

3.1.1.3 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

3.1.1.4 ทศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

3.1.2 ตัวแปรตาม ประกอบด้วย 3 กลุ่ม ดังนี้

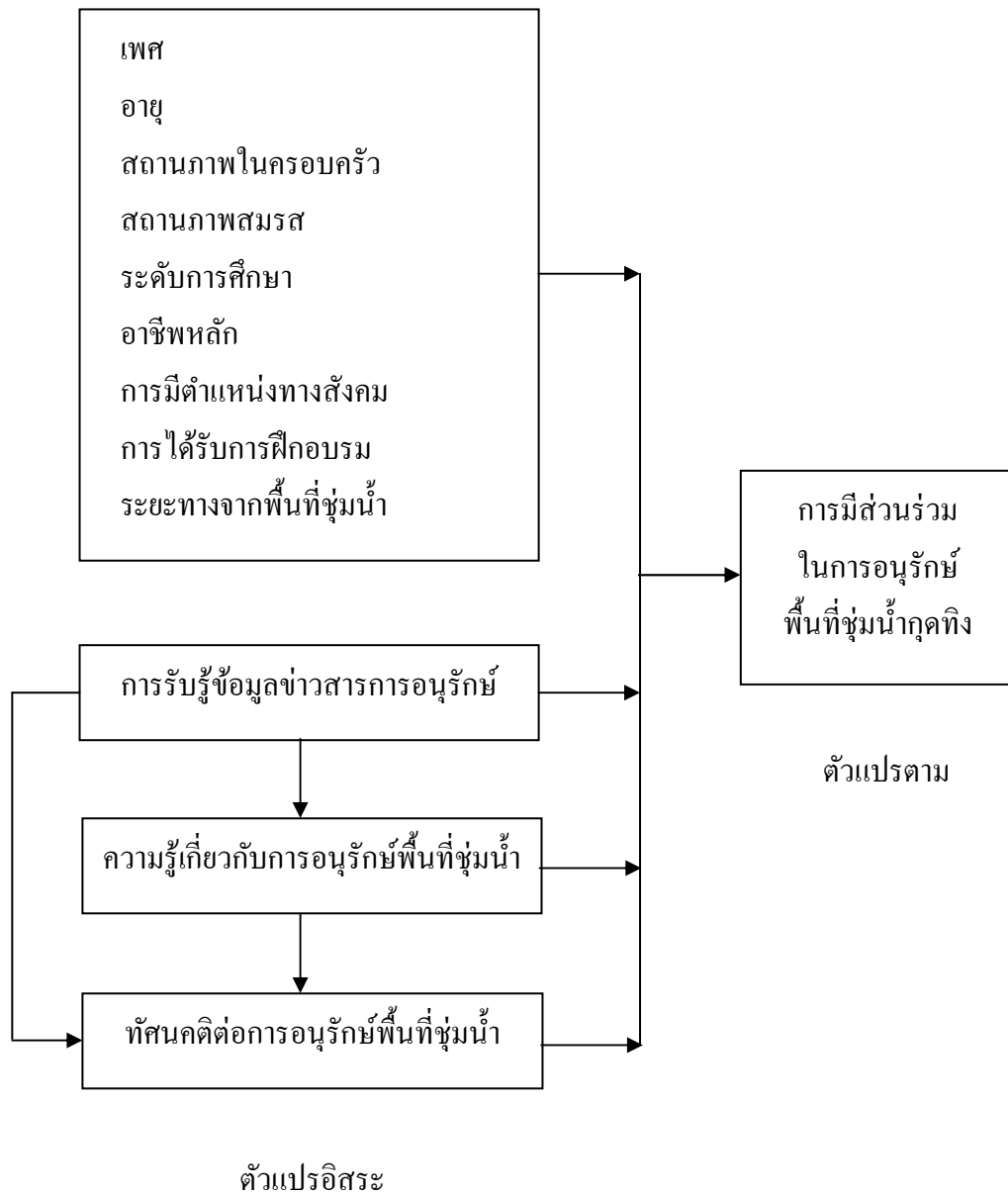
- 3.1.2.1 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ
- 3.1.2.2 ทักษะต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ
- 3.1.2.3 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง

3.2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากตัวแปรดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้กำหนดเป็นกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ของการศึกษา ดังแสดงในภาพที่ 3.1

3.3 สมมติฐานในการวิจัย

- 1) สมมติฐานที่ 1 ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน
- 2) สมมติฐานที่ 2 ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน
- 3) สมมติฐานที่ 3 สถานภาพในครอบครัวของประชาชนที่ต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน
- 4) สมมติฐานที่ 4 สถานภาพสมรสของประชาชนที่ต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน
- 5) สมมติฐานที่ 5 ระดับการศึกษาของประชาชนที่ต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน
- 6) สมมติฐานที่ 6 การมีอาชีพหลักของประชาชนที่ต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน
- 7) สมมติฐานที่ 7 การมีตำแหน่งทางสังคมของประชาชนที่ต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน
- 8) สมมติฐานที่ 8 การได้รับการฝึกอบรมของประชาชนที่ต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน

ภาพที่ 3.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

9) สมมติฐานที่ 9 ระยะทางจากพื้นที่ชุ่มน้ำของประชาชนที่ต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน

10) สมมติฐานที่ 10 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์ของประชาชนที่ต่างกัน มีผลต่อความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่แตกต่างกัน

11) สมมติฐานที่ 11 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์ของประชาชนที่ต่างกัน มีผลต่อการมีทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่แตกต่างกัน

12) สมมติฐานที่ 12 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์ของประชาชนที่ต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน

13) สมมติฐานที่ 13 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำของประชาชนที่ต่างกัน มีผลต่อการมีทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่แตกต่างกัน

14) สมมติฐานที่ 14 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำของประชาชนที่ต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน

15) สมมติฐานที่ 15 ทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำของประชาชนที่ต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน

3.4 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.4.1 ประชากร (Population)

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือประชาชนที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ ในท้องที่ตำบลบึงกาฬ จำนวน 7 หมู่บ้าน ตำบลโนนสมบูรณ์ จำนวน 11 หมู่บ้าน และตำบลโคกก่อง จำนวน 3 หมู่บ้าน รวมจำนวน 5,301 ครัวเรือน ประชากร 17,731 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2556) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 3.1

3.4.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample)

3.4.2.1 กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรการคำนวณหาจำนวนตัวอย่างของ Yamane (1970: 725) ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ n หมายถึง ขนาดกลุ่มตัวอย่าง
 N หมายถึง จำนวนครัวเรือนทั้งหมด
 e หมายถึง ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ประชาชนในพื้นที่ทำการวิจัยทั้ง 21 หมู่บ้าน มีจำนวนทั้งสิ้น 5,301 ครัวเรือน นำมาคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยกำหนดความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างเท่ากับ 0.05 ได้ดังนี้

$$n = \frac{5,301}{1 + 5,301 (0.05)^2} = 371.93$$

ดังนั้น จำเป็นต้องใช้ครัวเรือนตัวอย่างจำนวน 372 ครัวเรือน

3.4.2.2 จำนวนครัวเรือนตัวอย่างในแต่ละหมู่บ้าน คำนวณโดยใช้การกระจายตามสัดส่วน ดังนี้

$$n_i = n (N_i/N)$$

เมื่อ n_i หมายถึง จำนวนตัวอย่างในหมู่บ้าน i
 n หมายถึง จำนวนตัวอย่างที่ใช้เป็นตัวแทนครัวเรือน (372 ครัวเรือน)
 N_i หมายถึง จำนวนครัวเรือนในหมู่บ้าน i
 N หมายถึง จำนวนครัวเรือนทั้งหมด (5,301 ครัวเรือน)
 i หมายถึง ลำดับที่ของหมู่บ้านที่ทำการวิจัย ($i = 1, 2, 3, \dots, 21$)

รายละเอียดการคำนวณหาครัวเรือนตัวอย่างแต่ละหมู่บ้านดังแสดงในตารางที่ 3.1

3.4.2.3 การเลือกครัวเรือนตัวอย่างแบบอิงทฤษฎีความน่าจะเป็น โดยใช้การสุ่มแบบเป็นระบบ (Systematic Sampling) ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

- 1) การหาช่วง (Interval: I) โดยใช้จำนวนครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้านหารด้วยจำนวนครัวเรือนตัวอย่าง
- 2) สุ่มเลือกครัวเรือนตัวอย่างที่อยู่ภายในช่วง โดยใช้วิธีการจับฉลาก (R)
- 3) เลือกตัวอย่างลำดับถัดไป คือ $R+I, R+2I, \dots, R+(n-1)I$ จนครบจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการวิจัย

ตารางที่ 3.1 หมู่บ้านในพื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง และจำนวนครัวเรือนตัวอย่างในการวิจัย

ลำดับที่	หมู่บ้าน	ตำบล	จำนวนครัวเรือน	ครัวเรือนตัวอย่าง
1.	นาโนน	บึงกาฬ	291	20
2.	ท่าไคร้	บึงกาฬ	296	21
3.	ดงหมากยาง	บึงกาฬ	113	8
4.	บึงสวรรค์	บึงกาฬ	322	23
5.	แสนประเสริฐ	บึงกาฬ	544	38
6.	แสนสำราญ	บึงกาฬ	408	29
7.	แสนสุข	บึงกาฬ	281	20
8.	โนนสมบุรณ์	โนนสมบุรณ์	266	19
9.	ดอนอุดม	โนนสมบุรณ์	376	26
10.	โคกงาม	โนนสมบุรณ์	133	9
11.	ทองสาย	โนนสมบุรณ์	256	18
12.	ดงต้อง	โนนสมบุรณ์	188	13
13.	โนนคำภู	โนนสมบุรณ์	209	15
14.	โพธิ์ทอง	โนนสมบุรณ์	241	17
15.	หนองพ้องคำ	โนนสมบุรณ์	157	11
16.	โคกสะอาด	โนนสมบุรณ์	103	7
17.	ดอนแก้ว	โนนสมบุรณ์	151	11
18.	ทรายทอง	โนนสมบุรณ์	235	16
19.	โนนสา	โคกก่อง	320	22
20.	นาคำ	โคกก่อง	281	20
21.	โนนวังเยี่ยม	โคกก่อง	130	9
รวม			5,301	372

แหล่งที่มา: จังหวัดหนองคายและองค์การกองทุนสัตว์ป่าโลกสากล สำนักงานประเทศไทย,
2552: 13 – 14.

3.5 เครื่องมือในการวิจัย

3.5.1 การสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม การรวบรวมข้อมูล แนวคิด หลักการ ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยลักษณะของแบบสอบถาม จะมีทั้งคำถามปลายปิด (Close Ended Question) และคำถามปลายเปิด (Open Ended Question) โดยให้คำถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และครอบคลุมตัวแปรต่าง ๆ ที่วิจัย ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

3.5.1.1 ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ในครอบครัว สถานภาพสมรส ระดับการศึกษาสูงสุด อาชีพหลัก ตำแหน่งทางสังคม การเข้ารับการฝึกอบรม และระยะทางจากพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยใช้คำถามแบบให้เลือกรับตอบ (Checklist)

3.5.1.2 ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์ ได้แก่ การรับทราบข้อมูลข่าวสารและการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยใช้คำถามแบบให้เลือกรับตอบ (Checklist)

3.5.1.3 ส่วนที่ 3 เป็นแบบสอบถามวัดระดับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งเป็นคำถามจำนวน 11 ข้อ ให้เลือกตอบว่า ใช่หรือไม่ใช่ โดยตั้งเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ตอบถูก	กำหนดให้	1 คะแนน
ตอบผิด	กำหนดให้	0 คะแนน

3.5.1.4 ส่วนที่ 4 เป็นแบบสอบถามวัดระดับทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งเป็นคำถามจำนวน 11 ข้อ โดยใช้หลักของ Likert Scale จัดทำแบบอัตราส่วนการประเมินค่า 5 อันดับ ซึ่งประกอบด้วยข้อความที่แสดงความเห็นด้วยหรือข้อความที่มีลักษณะทางบวก และข้อความที่แสดงความไม่เห็นด้วยหรือข้อความที่มีลักษณะทางลบ แต่ละคำถามให้เลือกรับตอบระหว่าง 5 คำตอบ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยตั้งเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

1) คำถามที่มีลักษณะทางบวก (Positive Content)

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	กำหนดให้	5 คะแนน
เห็นด้วย	กำหนดให้	4 คะแนน
ไม่แน่ใจ	กำหนดให้	3 คะแนน
ไม่เห็นด้วย	กำหนดให้	2 คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	กำหนดให้	1 คะแนน

2) คำถามที่มีลักษณะทางลบ (Negative Content)

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	กำหนดให้	1 คะแนน
เห็นด้วย	กำหนดให้	2 คะแนน
ไม่แน่ใจ	กำหนดให้	3 คะแนน
ไม่เห็นด้วย	กำหนดให้	4 คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	กำหนดให้	5 คะแนน

3.5.1.5 ส่วนที่ 5 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ โดยนำกรอบการมีส่วนร่วมที่กำหนดโดย สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมและคณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2543: 28 – 29) มาประยุกต์ใช้ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการศึกษาพื้นที่ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและติดตามผล โดยกำหนดประเด็นชี้วัดการมีส่วนร่วมเป็นคำถามจำนวน 25 ข้อ แต่ละคำถามให้เลือกตอบระหว่าง 4 คำตอบ คือ

- 1) มาก หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่ 5 ครั้ง/ปี ขึ้นไป
- 2) ปานกลาง หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่ 3 – 4 ครั้ง/ปี
- 3) น้อย หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่ 1 – 2 ครั้ง/ปี
- 4) ไม่มีส่วนร่วม หมายถึง การไม่เข้าร่วมกิจกรรม

โดยตั้งเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

1) มีส่วนร่วมมาก	กำหนดให้	3 คะแนน
2) มีส่วนร่วมปานกลาง	กำหนดให้	2 คะแนน
3) มีส่วนร่วมน้อย	กำหนดให้	1 คะแนน
4) ไม่มีส่วนร่วม	กำหนดให้	0 คะแนน

3.5.1.6 ส่วนที่ 6 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ โดยลักษณะของคำถามเป็นแบบปลายเปิด

3.5.2 การทดสอบความตรง (Validity)

เป็นการวัดความแม่นยำของเครื่องมือในการวัดสิ่งที่ต้องการจะวัดหรือสิ่งที่เครื่องมือควรจะวัด โดยนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาตรวจสอบและประเมินความสอดคล้องตามเนื้อหาของแต่ละคำถาม ว่าตรงตามจุดประสงค์ของการวิจัยหรือไม่ จากนั้น นำผลของผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านมาคำนวณหาความสอดคล้องระหว่างประเด็น

ที่ต้องการวัดกับข้อคำถามที่สร้างขึ้น ดัชนีที่ใช้แสดงค่าความสอดคล้อง เรียกว่า ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Item Objective Congruence Index: IOC) สูตรที่ใช้คำนวณ คือ

$$IOC = \sum R / n$$

เมื่อ R คือ ผลคูณของคะแนนกับจำนวนผู้เชี่ยวชาญในแต่ละระดับความสอดคล้อง

n คือ จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

ทั้งนี้ คะแนนที่ได้จากเครื่องมือที่มีความตรงสูง สามารถบอกถึงสภาพที่แท้จริงและพยากรณ์ได้ถูกต้องแม่นยำ (สุวิมล ติรกันนท์, 2548: 148)

แบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้ ได้รับการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อมจำนวน 5 ท่าน ผลการทดสอบความตรง ได้ค่า IOC เท่ากับ 0.918 สรุปได้ว่า มีค่าความตรงอยู่ในระดับสูงมาก เหมาะสมที่จะนำไปใช้ได้จริง

3.5.3 การทดสอบเครื่องมือเบื้องต้น (Pre – test)

เมื่อได้เครื่องมือที่มีความตรงตามมาตรฐานแล้ว ได้นำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่โดยรอบพื้นที่ชุ่มน้ำบึงโขงหลง อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ โดยทดลองใช้จำนวนประมาณร้อยละ 10.0 – 20.0 ของจำนวนกลุ่มเป้าหมายที่จะไปเก็บรวบรวมจริง (วิสาข ภูจินดา, 2555: 185) นั่นคือ ทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30.0 ตัวอย่าง เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าเครื่องมือมีความผิดพลาดน้อยที่สุด ก่อนนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายที่แท้จริงต่อไป

3.5.4 การทดสอบความเที่ยง (Reliability)

เป็นการวัดความคงที่ของผลที่ได้จากการวัดด้วยเครื่องมือชุดเดียวกันกับคนกลุ่มเดียวกัน ในเวลาที่ต่างกัน โดยนำเครื่องมือมาวัดความสอดคล้องภายใน (Measure of Internal Consistency) สูตรที่ใช้ คือ

3.5.4.1 สูตรคูเดอร์ริชาร์ดสัน 20 (Kuder – Richardson 20: KR – 20)

$$r = \left[\frac{n}{n-1} \right] \left[1 - \frac{\sum p_i q_i}{S_t^2} \right]$$

เมื่อ	r	คือ	สัมประสิทธิ์ความเที่ยงของแบบทดสอบ
	n	คือ	จำนวนข้อในแบบทดสอบ
	p	คือ	สัดส่วนของผู้ตอบถูกในแต่ละข้อ
	q	คือ	สัดส่วนของผู้ตอบผิดในแต่ละข้อ
	S_t^2	คือ	ความแปรปรวนของคะแนนรวมของผู้ตอบทั้งหมด

ผลการทดสอบแบบสอบถามด้านความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ โดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรม SPSS/PC⁺ ได้ค่า r เท่ากับ 0.616 สรุปได้ว่า มีค่าความเที่ยงอยู่ในระดับปานกลาง จึงสามารถนำแบบสอบถามไปใช้เก็บข้อมูลได้

3.5.4.2 สัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficient – α)

$$\alpha = \left[\frac{n}{n-1} \right] \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right]$$

เมื่อ	α	คือ	สัมประสิทธิ์ความเที่ยงของเครื่องมือ
	n	คือ	จำนวนข้อในเครื่องมือ
	S_i^2	คือ	ความแปรปรวนของคะแนนคำถามแต่ละข้อ
	S_t^2	คือ	ความแปรปรวนของคะแนนรวมของผู้ตอบทั้งหมด

ผลการทดสอบแบบสอบถามเกี่ยวกับทัศนคติและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ โดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรม SPSS/PC⁺ ได้ค่า α เท่ากับ 0.576 และ 0.961 สรุปได้ว่า มีค่าความเที่ยงอยู่ในระดับปานกลางและสูงมาก ตามลำดับ ดังนั้น จึงสามารถนำแบบสอบถามไปใช้เก็บข้อมูลได้จริง

3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.6.1 ข้อมูลปฐมภูมิ

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนามโดยใช้แบบสอบถามจากประชาชนที่อาศัยอยู่โดยรอบพื้นที่ชุ่มน้ำกุคติง ใน 21 หมู่บ้าน จาก 3 ตำบล คือ ตำบลบึงกาฬ ตำบลโนนสมบูรณ์ และตำบลโคกก่อ อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ รวมจำนวน 372 ชุด และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำชุมชน จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลโนนสมบูรณ์, บึงกาฬ และโคกก่อ โดยกำหนดระยะเวลาในการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนสิงหาคม – ตุลาคม พ.ศ. 2556

3.6.2 ข้อมูลทุติยภูมิ

เป็นการรวบรวมข้อมูลโดยการค้นคว้าจากเอกสาร หนังสือ วิทยานิพนธ์ รายงานวิชาการ และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.7 วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

3.7.1 การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และข้อมูลทั่วไปที่ได้จากการตอบแบบสอบถาม โดยนำเสนอข้อมูลในรูปของตารางและแสดงค่าสถิติต่าง ๆ ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าสูงสุด (Maximum) ค่าต่ำสุด (Minimum) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าร้อยละ (Percentage) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เป็นต้น

3.7.2 การวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ (Relationship Aanalysis)

เป็นการทดสอบสมมติฐานและหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม โดยใช้สถิติเชิงอนุมานในรูปของการทดสอบ t - test, F - test และการวิเคราะห์ไค - สแควร์ (Chi - square) โดยกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้ ในการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้การประมวลผลโดยคอมพิวเตอร์ ซึ่งอาศัยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC⁺ ในการวิเคราะห์คำนวณ โดยตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้กำหนดเกณฑ์ ดังนี้

1) ระดับการศึกษา แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

การศึกษา	ระดับการศึกษา
ประถมศึกษา	ต่ำ
มัธยมศึกษา ขึ้นไป	สูง

2) ระยะทางจากพื้นที่ชุ่มน้ำ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ตามค่าเฉลี่ยของข้อมูล คือ

ระยะทาง	ระยะทางจากพื้นที่ชุ่มน้ำ
0 – 1.50 กิโลเมตร	ใกล้
1.60 กิโลเมตร ขึ้นไป	ไกล

3) ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ แบ่งคะแนนออกเป็น 2 กลุ่ม ตามค่าเฉลี่ยของข้อมูล คือ

ช่วงคะแนน	ระดับความรู้
0 – 8.00 คะแนน	ต่ำ
9.00 คะแนน ขึ้นไป	สูง

4) ทักษะต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ แบ่งคะแนนออกเป็น 2 กลุ่ม ตามค่าเฉลี่ยของข้อมูล คือ

ช่วงคะแนน	ระดับทักษะ
0 – 40.0 คะแนน	ลบ
41.0 คะแนน ขึ้นไป	บวก

5) การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ แบ่งคะแนนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

ช่วงคะแนน	ระดับการมีส่วนร่วม
0 – 25.0 คะแนน	น้อย
26.0 – 50.0 คะแนน	ปานกลาง
51.0 คะแนน ขึ้นไป	มาก

บทที่ 4

ผลการศึกษา

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุศพิง จังหวัดบึงกาฬ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากหัวหน้าหรือสมาชิกในครอบครัว จำนวน 372 ราย ระหว่างเดือนสิงหาคม – ตุลาคม พ.ศ. 2556 ของประชาชนในพื้นที่ศึกษา มีรายละเอียดผลการศึกษา ดังนี้

- 4.1 ข้อมูลส่วนบุคคล
- 4.2 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์
- 4.3 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ
- 4.4 ทักษะต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ
- 4.5 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ
- 4.6 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ
- 4.7 การทดสอบสมมติฐาน

4.1 ข้อมูลส่วนบุคคล

4.1.1 เพศ

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 67.2 และเป็นเพศหญิงร้อยละ 32.8 ดังแสดงในตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 เพศของกลุ่มตัวอย่าง

เพศ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ชาย	250	67.2
หญิง	122	32.8
รวม	372	100

4.1.2 อายุ

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดมีอายุ 41 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 31.7 รองลงมา มีอายุ 51 – 60 ปี 31 – 40 ปี 61 – 70 ปี 21 – 30 ปี ตั้งแต่ 71 ปี ขึ้นไป และ 0 – 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.4, 21.8, 10.2, 9.40, 2.40 และ 1.10 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 อายุของกลุ่มตัวอย่าง

อายุ (ปี)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
0 – 20	4	1.10
21 – 30	35	9.40
31 – 40	81	21.8
41 – 50	118	31.7
51 – 60	87	23.4
61 – 70	38	10.2
71 ขึ้นไป	9	2.40
รวม	372	100
ค่าเฉลี่ย = 46.6		ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 12.3
ค่าต่ำสุด = 18		ค่าสูงสุด = 88

4.1.3 สถานภาพในครอบครัว

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 62.9 และเป็นสมาชิกในครอบครัว ร้อยละ 37.1 ดังแสดงในตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 สถานภาพในครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง

สถานภาพในครอบครัว	จำนวน (คน)	ร้อยละ
หัวหน้า	234	62.9
สมาชิก	138	37.1
รวม	372	100

4.1.4 สถานภาพสมรส

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพการสมรส คิดเป็นร้อยละ 84.7 รองลงมา มีสถานภาพโสด หม้าย และหย่าร้าง คิดเป็นร้อยละ 8.30, 5.40 และ 1.60 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 สถานภาพสมรสของกลุ่มตัวอย่าง

สถานภาพสมรส	จำนวน (คน)	ร้อยละ
โสด	31	8.30
สมรส	315	84.7
หม้าย	20	5.40
หย่าร้าง	6	1.60
รวม	372	100

4.1.5 ระดับการศึกษา

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างเกินกว่ากึ่งหนึ่งมีการศึกษาในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 61.6 รองลงมา ได้แก่ มัธยมศึกษาตอนปลาย มัธยมศึกษาตอนต้น ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 17.5, 15.3, 3.50 และ 2.10 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประถมศึกษา	229	61.6
มัธยมศึกษาตอนต้น	57	15.3
มัธยมศึกษาตอนปลาย	65	17.5
ปริญญาตรี	13	3.50
สูงกว่าปริญญาตรี	8	2.10
รวม	372	100

4.1.6 อาชีพหลัก

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างเกินกว่ากึ่งหนึ่งมีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 69.4 รองลงมา ได้แก่ รับจ้างทั่วไป ค้าขาย รับราชการ ธุรกิจส่วนตัว ประมง และไม่มีอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 14.0, 8.30, 3.50, 2.40, 1.30 และ 1.10 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 อาชีพหลักของกลุ่มตัวอย่าง

อาชีพหลัก	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เกษตรกร	258	69.4
รับจ้างทั่วไป	52	14.0
ค้าขาย	31	8.30
รับราชการ	13	3.50
ประมง	5	1.30
ธุรกิจส่วนตัว	4	1.10
ไม่มีอาชีพ	9	2.40
รวม	372	100

4.1.7 การมีตำแหน่งทางสังคม

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างเกินกว่ากึ่งหนึ่งไม่มีตำแหน่งทางสังคม คิดเป็นร้อยละ 59.7 และมีตำแหน่งทางสังคม คิดเป็นร้อยละ 40.3 โดยมีตำแหน่งเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ร้อยละ 16.1 กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ร้อยละ 9.40 เท่ากับ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ร้อยละ 9.40 และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ร้อยละ 5.40 ดังแสดงในตารางที่ 4.7

4.1.8 การได้รับการฝึกอบรม

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่ชุ่มน้ำ คิดเป็นร้อยละ 71.2 และได้รับการฝึกอบรม คิดเป็นร้อยละ 28.8 ดังแสดงในตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.7 การมีตำแหน่งทางสังคมของกลุ่มตัวอย่าง

การมีตำแหน่งทางสังคม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มีตำแหน่ง	150	40.3
– คณะกรรมการหมู่บ้าน	60	16.1
– กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	35	9.40
– อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน	35	9.40
– สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล	20	5.40
ไม่มีตำแหน่ง	222	59.7
รวม	372	100

ตารางที่ 4.8 การได้รับการฝึกอบรมของกลุ่มตัวอย่าง

การได้รับการฝึกอบรม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ได้รับ	107	28.8
ไม่ได้รับ	265	71.2
รวม	372	100

4.1.9 ระยะทางจากพื้นที่ชุ่มน้ำ

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดมีระยะทางจากบ้านพักถึงพื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นระยะทาง 0.600 – 1.00 กิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 28.2 รองลงมา ได้แก่ ระยะทาง 1.60 – 2.00, 1.10 – 1.50, 0 – 0.500, 2.10 – 2.50, 2.60 – 3.00 และมากกว่า 3.00 กิโลเมตร ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 19.1, 17.5, 12.4, 9.40, 9.40 และ 4.00 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 ระยะทางจากพื้นที่ชุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่าง

ระยะทาง (กิโลเมตร)	จำนวน (คน)	ร้อยละ
0 – 0.500	46	12.4
0.600 – 1.00	105	28.2
1.10 – 1.50	65	17.5
1.60 – 2.00	71	19.1
2.10 – 2.50	35	9.40
2.60 – 3.00	35	9.40
มากกว่า 3.00	15	4.00
รวม	372	100
ค่าเฉลี่ย = 1.68	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.914	
ค่าต่ำสุด = 0.300	ค่าสูงสุด = 6.00	

4.2 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์

4.2.1 การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ คิดเป็นร้อยละ 82.5 โดยรับรู้จากผู้นำหมู่บ้านมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 70.7 รองลงมา ได้แก่ หน่วยงานราชการ ร้อยละ 47.6 เสี่ยงตามสาย เช่น วิทยู หอกระจายข่าว เป็นต้น ร้อยละ 36.8 โทรทัศน์ ร้อยละ 21.0 องค์กรเอกชน ร้อยละ 17.5 ไปสเตอร์ ร้อยละ 8.10 แผ่นพับ ร้อยละ 5.90 หนังสือพิมพ์ ร้อยละ 3.80 นิทรรศการ ร้อยละ 2.90 และอินเทอร์เน็ต ร้อยละ 2.20 ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่รับรู้ข้อมูลข่าวสาร คิดเป็นร้อยละ 17.5 ดังแสดงในตารางที่ 4.10

ตารางที่ 4.10 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของกลุ่มตัวอย่าง

การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
รับรู้	307	82.5
– ผู้นำหมู่บ้าน	263	70.7
– หน่วยงานราชการ	177	47.6
– เลียงตามสาย	137	36.8
– โทรศัพท์	78	21.0
– องค์กรเอกชน	65	17.5
– ไปสเตอร์	30	8.10
– แผ่นพับ	22	5.90
– หนังสือพิมพ์	14	3.80
– นิทรรศการ	9	2.40
– อินเทอร์เน็ต	8	2.20
ไม่รับรู้	65	17.5
รวม	372	100

4.2.2 การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์

ผลการศึกษา พบว่า การดำเนินงานของหน่วยงานราชการในการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับชุมชน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยได้รับการประชาสัมพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 87.6 โดยได้รับ 1 – 2 ครั้ง/ปี คิดเป็นร้อยละ 54.6 รองลงมา ได้รับ 3 – 4 ครั้ง/ปี ร้อยละ 22.0 และได้รับตั้งแต่ 5 ครั้ง/ปี ขึ้นไป ร้อยละ 11.0 ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เคยได้รับการประชาสัมพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 12.4 ดังแสดงในตารางที่ 4.11

ตารางที่ 4.11 การได้รับการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์ของกลุ่มตัวอย่าง

การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ได้รับ	326	87.6
– 1 – 2 ครั้ง/ปี	203	54.6
– 3 – 4 ครั้ง/ปี	82	22.0
– 5 ครั้ง/ปี ขึ้นไป	41	11.0
ไม่ได้รับ	46	12.4
รวม	372	100

4.3 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

4.3.1 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

คำถามความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ มี 11 ข้อ โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มคำถามที่มีคำตอบที่ถูกต้อง ได้แก่ ข้อ 1 ข้อ 4 ข้อ 6 ข้อ 8 ข้อ 9 และข้อ 11 และกลุ่มคำถามที่มีคำตอบที่ผิด ได้แก่ ข้อ 2 ข้อ 3 ข้อ 5 ข้อ 7 และข้อ 10 ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำในระดับสูง เพราะสามารถตอบคำถามได้ถูกต้องเกือบทุกข้อ โดยมีสัดส่วนของจำนวนผู้ที่ตอบถูก คิดเป็นร้อยละ 70.7 ขึ้นไป ยกเว้นข้อ 8 เพียงข้อเดียว ที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตอบผิด โดยตอบถูกเพียงร้อยละ 31.5 ดังแสดงในตารางที่ 4.12

4.3.2 คะแนนความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุด ตอบถูกจำนวน 9 ข้อ คิดเป็นร้อยละ 33.6 รองลงมา ตอบถูกจำนวน 10 ข้อ 8 ข้อ 11 ข้อ 7 ข้อ 5 ข้อ 6 ข้อ 4 ข้อ และ 3 ข้อ คิดเป็นร้อยละ 24.2, 15.6, 9.70, 8.10, 3.20, 3.00, 1.90 และ 0.800 ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้เท่ากับ 8.76 คะแนน ดังแสดงในตารางที่ 4.13

ตารางที่ 4.12 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่าง

คำถาม	ตอบถูก (คน)	ตอบผิด (คน)
1. การอนุรักษ์ คือ การใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ยาวนานที่สุด สูญเสียน้อยที่สุด และกระจายการใช้ประโยชน์อย่างทั่วถึง	354 (95.2)	18 (4.80)
2. การอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำคือการสงวนรักษาพื้นที่ไว้ โดยไม่ใช้ประโยชน์ใด ๆ	263 (70.7)	109 (29.3)
3. พื้นที่ชุ่มน้ำไม่มีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ	364 (97.8)	8 (2.20)
4. การใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืนเป็นรูปแบบหนึ่ง ของการอนุรักษ์	341 (91.7)	31 (8.30)
5. การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐ เท่านั้น	304 (81.7)	68 (18.3)
6. พื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติของคนในชุมชน	335 (90.0)	37 (10.0)
7. ปุ๋ยและสารเคมีจากการเกษตรไม่มีผลต่อคุณภาพของน้ำ ในพื้นที่ชุ่มน้ำ	310 (83.3)	62 (16.7)
8. ประโยชน์ของพื้นที่ชุ่มน้ำ คือ ช่วยป้องกันน้ำท่วมได้	117 (31.5)	255 (68.5)
9. พื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นแหล่งรวบรวมความหลากหลายทางชีวภาพ	350 (94.1)	22 (5.90)
10. พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ ที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ	292 (78.5)	80 (21.5)
11. สิทธิของบุคคลและชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ	325 (87.4)	47 (12.6)

ตารางที่ 4.13 คะแนนความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่าง

คะแนน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
3	3	0.800
4	7	1.90
5	12	3.20
6	11	3.00
7	30	8.10
8	58	15.6
9	125	33.6
10	90	24.2
11	36	9.70
รวม	372	100

ค่าเฉลี่ย = 8.76

ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 1.61

ค่าต่ำสุด = 3

ค่าสูงสุด = 11

4.4 ทักษะต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

4.4.1 ทักษะต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

คำถามเกี่ยวกับทักษะต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ มี 11 ข้อ โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มคำถามที่มีคำตอบเชิงบวก ได้แก่ ข้อ 1 ข้อ 4 ข้อ 5 ข้อ 8 และข้อ 10 และกลุ่มคำถามที่มีคำตอบเชิงลบ ได้แก่ ข้อ 2 ข้อ 3 ข้อ 6 ข้อ 7 ข้อ 9 และข้อ 11 ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติในเชิงบวกต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ กล่าวคือ มีค่าเฉลี่ยทัศนคติเท่ากับ 3.83 โดยจำนวนมากที่สุดเห็นว่า เด็กและเยาวชน ควรมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ มีค่าเฉลี่ย 4.20 รองลงมา ได้แก่ การอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นหน้าที่ของทุกคนในชุมชน และการมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ทำให้การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำประสบความสำเร็จ มีค่าเฉลี่ย 4.16 และ 4.07 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 4.14

ตารางที่ 4.14 ทักษะคิดต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่าง

คำถาม	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็น ด้วย	ไม่ แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	ค่า เฉลี่ย
1. การอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นหน้าที่ของทุกคนในชุมชน	87 (23.4)	265 (71.2)	13 (3.50)	7 (1.90)	0 (0)	4.16 ± 0.565
2. การเข้าร่วมกิจกรรมในการ อนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ทำให้ เสียเวลาในการประกอบอาชีพ	5 (1.30)	35 (9.40)	72 (19.4)	209 (56.2)	51 (13.7)	3.72 ± 0.865
3. การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ชุ่มน้ำ สามารถทำได้โดยไม่มีขีดจำกัด	28 (7.50)	111 (29.9)	41 (11.0)	147 (39.5)	45 (12.1)	3.19 ± 1.20
4. การอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำช่วยให้ คนในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ ที่ดีขึ้น	71 (19.1)	231 (62.1)	59 (15.9)	8 (2.10)	3 (0.800)	3.97 ± 0.713
5. การออกกฎระเบียบเกี่ยวกับ การใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นสิ่งที่จำเป็น	66 (17.7)	213 (57.2)	59 (15.9)	30 (8.10)	4 (1.10)	3.83 ± 0.853
6. การอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ไม่จำเป็น ต้องคำนึงถึงสิ่งมีชีวิตชนิดอื่น ๆ เช่น นก ปลา	9 (2.40)	32 (8.60)	21 (5.70)	237 (63.7)	73 (19.6)	3.90 ± 0.898
7. เราไม่สามารถจัดทำพื้นที่ชุ่มน้ำ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ เพราะไม่มีความสวยงาม	12 (3.20)	55 (14.8)	109 (29.3)	163 (43.8)	33 (8.90)	3.40 ± 0.954
8. เด็กและเยาวชน ควรมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ	108 (29.0)	246 (66.1)	4 (1.10)	11 (3.00)	3 (0.800)	4.20 ± 0.674
9. การทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลลงในน้ำ ไม่มีผลทำให้น้ำเน่าเสีย	1 (0.300)	22 (5.90)	14 (3.80)	259 (69.6)	76 (20.4)	4.04 ± 0.709

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

คำถาม	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็น ด้วย	ไม่ แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง	ค่า เฉลี่ย
10. การมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ การอนุรักษ์ ทำให้การจัดการ พื้นที่ชุ่มน้ำประสบความสำเร็จ	65 (17.5)	282 (75.8)	12 (3.20)	11 (3.00)	2 (0.500)	4.07 ± 0.608
11. ความสำเร็จของการอนุรักษ์ พื้นที่ชุ่มน้ำขึ้นอยู่กับ งบประมาณเพียงอย่างเดียว	8 (2.10)	48 (12.9)	81 (21.8)	183 (49.2)	52 (14.0)	3.60 ± 0.954
	เฉลี่ย					3.83

4.4.2 คะแนนทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างเกินกว่ากึ่งหนึ่งมีคะแนนทัศนคติระหว่าง 41 – 45 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 51.1 รองลงมา มีคะแนนทัศนคติระหว่าง 36 – 40 คะแนน 46 – 50 คะแนน 31 – 35 คะแนน 0 – 30 คะแนน และ 51 – 55 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 23.6, 18.0, 4.90, 1.60 และ 0.800 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 4.15

ตารางที่ 4.15 คะแนนทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่าง

คะแนน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
0 – 30	6	1.60
31 – 35	18	4.90
36 – 40	88	23.6
41 – 45	190	51.1
46 – 50	67	18.0
51 – 55	3	0.800
รวม	372	100
ค่าเฉลี่ย = 41.0		ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 4.22
ค่าต่ำสุด = 28		ค่าสูงสุด = 52

4.5 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

4.5.1 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

ในการวิจัย ได้แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 5 ลักษณะ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการศึกษาพื้นที่ (ข้อ 1 – 5) การมีส่วนร่วมในการวางแผน (ข้อ 6 – 10) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (ข้อ 11 – 15) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (ข้อ 16 – 20) และการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและติดตามผล (ข้อ 21 – 25) ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงในระดับปานกลาง คือ มีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมเท่ากับ 1.38 (จาก 3 คะแนน) โดยส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 1.79 รองลงมา ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการศึกษาพื้นที่ การมีส่วนร่วมในการวางแผน และการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและติดตามผล โดยมีค่าเฉลี่ย 1.46, 1.41, 1.24 และ 0.980 ตามลำดับ

รูปแบบที่กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมมากที่สุด 5 ลำดับแรก ได้แก่ การใช้ประโยชน์ด้านการประมง มีค่าเฉลี่ย 2.12 รองลงมา ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ให้กับคนในครอบครัว และคนรอบข้าง การใช้ประโยชน์ด้านการเกษตรกรรม การใช้ประโยชน์ด้านการอุปโภคบริโภค และการปฏิบัติตามกฎระเบียบในการใช้พื้นที่ชุ่มน้ำ มีค่าเฉลี่ย 1.94, 1.94, 1.87 และ 1.79 ตามลำดับ ส่วนรูปแบบที่กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมน้อยที่สุด 5 ลำดับแรก ได้แก่ การจัดทำรายงานการประเมินผล การปฏิบัติงาน มีค่าเฉลี่ย 0.800 รองลงมา ได้แก่ การบริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงาน การติดตามตรวจสอบการดำเนินงานตามแผน การติดตามตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และการวางแผนเพื่อติดตามตรวจสอบและประเมินผล มีค่าเฉลี่ย 0.900, 0.940, 0.940 และ 0.990 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 4.16

4.5.2 คะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างจำนวนมากที่สุดมีคะแนนการมีส่วนร่วมระหว่าง 31 – 40 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 25.5 รองลงมา มีคะแนนระหว่าง 41 – 50 คะแนน 11 – 20 คะแนน 21 – 30 คะแนน 51 – 60 คะแนน 0 – 10 คะแนน 61 – 70 คะแนน และตั้งแต่ 71 คะแนน ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 20.5, 15.6, 13.2, 11.0, 8.30, 4.80 และ 1.10 ตามลำดับ หากนำผลคะแนนมาแบ่งระดับการมีส่วนร่วมแล้ว จะพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงในระดับน้อย ปานกลาง และสูง คิดเป็นร้อยละ 30.6, 52.5 และ 16.9 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 4.17

ตารางที่ 4.16 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่าง

รูปแบบการมีส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม				เฉลี่ย
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มี	
1. การศึกษาขอบเขตของพื้นที่ชุ่มน้ำ	50 (13.4)	152 (40.9)	94 (25.3)	76 (20.4)	1.47 ± 0.964
2. การศึกษาลักษณะการใช้ประโยชน์ ของพื้นที่ชุ่มน้ำ	72 (19.4)	150 (40.3)	92 (24.7)	58 (15.6)	1.63 ± 0.966
3. การศึกษาปัญหาการบุกรุกพื้นที่ ชุ่มน้ำ	63 (16.9)	108 (29.1)	124 (33.3)	77 (20.7)	1.42 ± 1.00
4. การศึกษาทรัพยากรและระบบนิเวศ ในพื้นที่ชุ่มน้ำ	56 (15.1)	19 (5.10)	223 (59.9)	74 (19.9)	1.15 ± 0.912
5. การศึกษาสภาพปัญหาในการอนุรักษ์ พื้นที่ชุ่มน้ำ	55 (14.8)	112 (30.1)	123 (33.1)	82 (22.0)	1.38 ± 0.987
6. การวางแผนการกำหนดขอบเขต พื้นที่ชุ่มน้ำ	69 (18.5)	82 (22.1)	91 (24.5)	130 (34.9)	1.24 ± 1.12
7. การวางแผนการใช้ประโยชน์ จากพื้นที่ชุ่มน้ำ	72 (19.4)	100 (26.9)	95 (25.5)	105 (28.2)	1.37 ± 1.09
8. การวางแผนการป้องกันการกระทำ ผิดกฎระเบียบในพื้นที่ชุ่มน้ำ	47 (12.6)	107 (28.8)	120 (32.3)	98 (26.3)	1.28 ± 0.991
9. การวางแผนเพื่อดูแล รักษา และพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำ	51 (13.7)	119 (32.0)	98 (26.3)	104 (28.0)	1.31 ± 1.03
10. การวางแผนเพื่อติดตามตรวจสอบ และประเมินผล	23 (6.20)	82 (22.0)	134 (36.0)	133 (35.8)	0.990 ± 0.910
11. การเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ พื้นที่ชุ่มน้ำ	58 (15.6)	105 (28.2)	146 (39.2)	63 (17.0)	1.42 ± 0.947
12. การบริจาคเงินหรือสิ่งของ เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงาน	13 (3.50)	75 (20.2)	144 (38.7)	140 (37.6)	0.900 ± 0.842
13. การปฏิบัติตามกฎระเบียบในการใช้ พื้นที่ชุ่มน้ำ	89 (23.9)	152 (40.9)	95 (25.5)	36 (9.70)	1.79 ± 0.917

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

รูปแบบการมีส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม				เฉลี่ย
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มี	
14. การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์	101	174	72	25	1.94
ให้กับคนในครอบครัว/คนรอบข้าง	(27.1)	(46.8)	(19.4)	(6.70)	± 0.856
15. การประชาสัมพันธ์ผลงานที่เกิดขึ้น	48	97	135	92	1.27
จากการดำเนินงาน	(12.9)	(26.1)	(36.3)	(24.7)	± 0.976
16. การใช้ประโยชน์ด้านการอุปโภค	133	109	79	51	1.87
บริโภค	(35.8)	(29.3)	(21.2)	(13.7)	± 1.05
17. การใช้ประโยชน์	153	95	72	52	1.94
ด้านการเกษตรกรรม	(41.1)	(25.5)	(19.4)	(14.0)	± 1.08
18. การใช้ประโยชน์ด้านการประมง	164	115	66	27	2.12
	(44.1)	(30.9)	(17.7)	(7.30)	± 0.947
19. การใช้ประโยชน์ด้านการปศุสัตว์	65	94	94	119	1.28
	(17.4)	(25.3)	(25.3)	(32.0)	± 1.09
20. การใช้ประโยชน์ด้านการพักผ่อน	72	155	119	26	1.73
หย่อนใจ	(19.4)	(41.6)	(32.0)	(7.00)	± 0.851
21. การติดตามตรวจสอบ	29	65	133	145	0.940
การดำเนินงานตามแผน	(7.80)	(17.4)	(35.8)	(39.0)	± 0.936
22. การติดตามตรวจสอบ	33	68	115	156	0.940
การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ	(8.90)	(18.3)	(30.9)	(41.9)	± 0.978
23. การแจ้งเจ้าหน้าที่เมื่อมี	42	96	130	104	1.20
การกระทำผิดเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ	(11.3)	(25.8)	(34.9)	(28.0)	± 0.975
24. การจัดทำรายงานการประเมินผล	22	59	116	175	0.800
การปฏิบัติงาน	(5.90)	(15.9)	(31.2)	(47.0)	± 0.911
25. การปรับปรุงแก้ไขแผน	33	87	110	142	1.03
การปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ	(8.90)	(23.4)	(29.5)	(38.2)	± 0.986
เฉลี่ย					1.38

ตารางที่ 4.17 คะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่าง

คะแนน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
0 – 10	31	8.30
11 – 20	58	15.6
21 – 30	49	13.2
31 – 40	95	25.5
41 – 50	76	20.5
51 – 60	41	11.0
61 – 70	18	4.80
71 ขึ้นไป	4	1.10
รวม	372	100
ค่าเฉลี่ย = 34.7		ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 16.4
ค่าต่ำสุด = 2		ค่าสูงสุด = 74

4.6 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

4.6.1 ปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่โดยรอบพื้นที่ชุ่มน้ำกุคิง อำเภอมือง จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 372 ราย พบว่า ปัญหาและอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำมีหลากหลายประการ ที่พบมากที่สุด ได้แก่ การลักลอบจับสัตว์น้ำในเขตหวงห้ามที่กำหนดไว้ร่วมกัน คิดเป็นร้อยละ 34.4 รองลงมา คือ การบุกรุกพื้นที่ชุ่มน้ำ ทั้งบุกรุกเพื่อการเกษตร การปลูกสัตว์ การครอบครอง หรือเพื่อประกอบกิจกรรมอื่น ๆ ร้อยละ 31.1 ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทั้งทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่ชุ่มน้ำ ร้อยละ 26.3 ปัญหาขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำกุคิงที่ไม่ชัดเจน ร้อยละ 25.5 เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องดำเนินการไม่จริงจัง ร้อยละ 22.6 ไม่มีการประชาสัมพันธ์ ร้อยละ 21.0 ปัญหาการทิ้งสารมลพิษ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และน้ำเสียที่ไม่ผ่านการบำบัดลงสู่พื้นที่ชุ่มน้ำและปัญหาน้ำเสีย ร้อยละ 18.5 ประชาชนทั้งในและนอกพื้นที่ไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานและการอนุรักษ์ ร้อยละ 17.5 ขาดงบประมาณในการบริหารจัดการ ร้อยละ 14.5 ปัญหาวัชพืชในน้ำ โดยเฉพาะผักตบชวา ร้อยละ 10.2 การบริหารจัดการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เหมาะสม ร้อยละ 9.40 การประสานงานของผู้ที่เกี่ยวข้องที่ไม่มีประสิทธิภาพ

ร้อยละ 5.90 การไม่เคารพระเบียบกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ร้อยละ 4.80 ปัญหาความขัดแย้งในการใช้พื้นที่ ร้อยละ 4.00 พื้นที่ชุ่มน้ำอยู่ไกลบ้าน ร้อยละ 2.90 การไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้น ร้อยละ 2.70 การเข้าใช้ประโยชน์ในพื้นที่ชุ่มน้ำได้ยาก ร้อยละ 2.10 ไม่มีที่นั่งพักผ่อน ร้อยละ 1.30 และมีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานไม่เพียงพอ ร้อยละ 0.800 ดังแสดงในตารางที่ 4.18

ตารางที่ 4.18 ปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่าง

ปัญหาและอุปสรรค	จำนวน (คน)	ร้อยละ
การลักลอบจับสัตว์น้ำในเขตหวงห้าม	128	34.4
การบุกรุกพื้นที่ชุ่มน้ำ	112	31.1
ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจ	98	26.3
ขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำไม่ชัดเจน	95	25.5
เจ้าหน้าที่ดำเนินการไม่จริงจัง	84	22.6
ไม่มีการประชาสัมพันธ์	78	21.0
การทิ้งสารมลพิษลงในน้ำ/น้ำสกปรก	69	18.5
ประชาชนไม่ให้ความร่วมมือ	65	17.5
ขาดงบประมาณ	54	14.5
วัชพืชในน้ำ	38	10.2
การบริหารจัดการไม่เหมาะสม	35	9.40
การประสานงานไม่มีประสิทธิภาพ	22	5.90
การไม่เคารพระเบียบกฎเกณฑ์	18	4.80
ความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์	15	4.00
พื้นที่ชุ่มน้ำอยู่ไกลบ้าน	11	2.90
ไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม	10	2.70
เข้าใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำได้ยาก	8	2.10
ไม่มีที่นั่งพักผ่อน	5	1.30
เจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ	3	0.800

4.6.2 ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

การศึกษาเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงของกลุ่มตัวอย่าง พบว่ามีข้อเสนอแนะที่หลากหลายและมีหลายประเด็นที่น่าสนใจ โดยกลุ่มตัวอย่างเกินกว่ากึ่งหนึ่งเสนอแนะให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องดำเนินการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงอย่างจริงจัง คิดเป็นร้อยละ 50.5 รองลงมา ได้แก่ ความต้องการให้มีการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกให้แก่ประชาชนในพื้นที่ ทั้งโดยการฝึกอบรมและการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ร้อยละ 47.0 ให้มีหน่วยงานดูแลรับผิดชอบพื้นที่ชุ่มน้ำโดยตรง ร้อยละ 42.7 นอกจากนี้ ยังต้องการให้มีการส่งเสริม สนับสนุน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ร้อยละ 32.5 การจัดทำแนวเขตพื้นที่ชุ่มน้ำให้มีความชัดเจน ร้อยละ 30.9 การจัดทำพื้นที่ชุ่มน้ำให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ร้อยละ 29.6 การเพิ่มงบประมาณในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ร้อยละ 29.0 การลาดตระเวนพื้นที่ชุ่มน้ำเพื่อป้องกันการกระทำผิด ร้อยละ 23.9 การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำลงในน้ำ ร้อยละ 15.3 การประกาศให้พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นเขตอนุรักษ์นกน้ำ ร้อยละ 11.6 การปรับปรุงภูมิทัศน์ให้มีความสวยงาม ร้อยละ 10.2 การขยายพื้นที่เขตอนุรักษ์ให้เพิ่มขึ้น ร้อยละ 9.40 การลดการปล่อยสารเคมีลงในน้ำและการบำบัดน้ำเสีย ร้อยละ 8.10 ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ที่ถูกต้อง ร้อยละ 7.30 การจัดให้มีอาสาสมัครดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำ ร้อยละ 6.70 การลงโทษผู้กระทำความผิดกฎระเบียบโดยเคร่งครัด ร้อยละ 5.10 การให้มีค่าตอบแทนแก่อาสาสมัครเพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน ร้อยละ 4.30 และการสร้างพื้นที่ชุ่มน้ำให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ร้อยละ 3.20 ดังแสดงในตารางที่ 4.19

ตารางที่ 4.19 ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อเสนอแนะ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ดำเนินการอนุรักษ์อย่างจริงจัง	188	50.5
การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชน	175	47.0
ให้มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง	159	42.7
ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วม	121	32.5
จัดทำแนวเขตพื้นที่ชุ่มน้ำให้ชัดเจน	115	30.9
จัดสร้างให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว	110	29.6
เพิ่มงบประมาณในการดำเนินการ	108	29.0
การลาดตระเวนพื้นที่	89	23.9

ตารางที่ 4.19 (ต่อ)

ข้อเสนอแนะ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ	57	15.3
การประกาศให้เป็นเขตอนุรักษ์นันทนาการ	43	11.6
การปรับปรุงภูมิทัศน์ให้สวยงาม	38	10.2
การขยายพื้นที่เขตอนุรักษ์	35	9.40
การลดการปล่อยสารเคมีลงในน้ำ/บ่อบำบัดน้ำเสีย	30	8.10
การให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง	27	7.30
การจัดให้มีอาสาสมัครดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำ	25	6.70
การลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างเคร่งครัด	19	5.10
การให้คำตอบแทนอาสาสมัคร	16	4.30
การสร้างแหล่งเรียนรู้	12	3.20

4.7 การทดสอบสมมติฐาน

เป็นการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง โดยการทดสอบ ผู้วิจัยใช้การประมวลผลโดยคอมพิวเตอร์ ซึ่งอาศัยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC⁺ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ผลการศึกษาปรากฏ ดังนี้

4.7.1 สมมติฐานที่ 1 ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเพศและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งเพศชายและเพศหญิงมีค่าเฉลี่ยของคะแนนการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง โดยเพศชายมีค่าเฉลี่ยของคะแนนการมีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิง คือ 36.8 และ 30.2 ตามลำดับ และเมื่อทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ t - test พบว่า มีค่า $t = 3.70$ ค่า Sig. = 0 (น้อยกว่า 0.05) ซึ่งหมายความว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศต่างกันมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน ดังนั้น ผลการศึกษาจึงยอมรับสมมติฐานที่ 1 ดังแสดงในตารางที่ 4.20

ตารางที่ 4.20 ความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุศติง

เพศ	จำนวน	Mean	S.D.	t	Sig.
ชาย	250	36.8	16.0	3.700	0
หญิง	122	30.2	16.4		
รวม	372				

4.7.2 สมมติฐานที่ 2 ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุศติงที่แตกต่างกัน

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอายุและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุศติง โดยแบ่งกลุ่มอายุออกเป็น 0 – 20 ปี 21 – 30 ปี 31 – 40 ปี 41 – 50 ปี 51 – 60 ปี 61 – 70 ปี และตั้งแต่ 71 ปี ขึ้นไป เมื่อทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ F – test พบว่า มีค่า $F = 0.721$ ค่า Sig. = 0.633 (มากกว่า 0.05) ซึ่งหมายความว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่างกันมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุศติงไม่แตกต่างกัน ดังนั้น ผลการศึกษาจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ 2 ดังแสดงในตารางที่ 4.21

ตารางที่ 4.21 ความสัมพันธ์ระหว่างอายุกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุศติง

Participation	SS	df	MS	F	Sig.
Between Groups	1,169	6	195	0.721	0.633
Within Groups	98,616	365	270		
รวม	99,785	371			

4.7.3 สมมติฐานที่ 3 สถานภาพในครอบครัวของประชาชนที่ต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุศติงที่แตกต่างกัน

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพในครอบครัวและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุศติง พบว่า ทั้งหัวหน้าครอบครัวและสมาชิกในครอบครัว มีค่าเฉลี่ยของคะแนนการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง คือ 36.5 และ 31.6 ตามลำดับ และเมื่อทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ t – test พบว่า มีค่า $t = 2.77$ ค่า Sig. = 0.00600 (น้อยกว่า 0.05)

ซึ่งหมายความว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพในครอบครัวต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน ดังนั้น ผลการศึกษาจึงยอมรับสมมติฐานที่ 3 ดังแสดงในตารางที่ 4.22

ตารางที่ 4.22 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพในครอบครัวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง

สถานภาพในครอบครัว	จำนวน	Mean	S.D.	t	Sig.
หัวหน้า	234	36.5	16.0	2.77	0.00600
สมาชิก	138	31.6	16.6		
รวม	372				

4.7.4 สมมติฐานที่ 4 สถานภาพสมรสของประชาชนที่ต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพสมรสและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง โดยแบ่งสถานภาพสมรสออกเป็น สมรส โสด หม้าย และหย่าร้าง เมื่อทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ F – test พบว่า มีค่า $F = 0.0180$ ค่า $Sig. = 0.997$ (มากกว่า 0.05) ซึ่งหมายความว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพสมรสต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงไม่แตกต่างกัน ดังนั้น ผลการศึกษาจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ 4 ดังแสดงในตารางที่ 4.23

ตารางที่ 4.23 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพสมรสกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง

Participation	SS	df	MS	F	Sig.
Between Groups	14.5	3	4.83	0.0180	0.997
Within Groups	99,770	368	271		
รวม	99,785	371			

4.7.5 สมมติฐานที่ 5 ระดับการศึกษาของประชาชนที่ต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง โดยแบ่งระดับการศึกษาออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาต่ำและกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาสูง พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีค่าเฉลี่ยของคะแนนการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาสูงมีค่าเฉลี่ยของคะแนนการมีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาต่ำ คือ 38.3 และ 32.4 ตามลำดับ และเมื่อทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ t -test พบว่า มีค่า $t = -3.44$ ค่า Sig. = 0.00100 (น้อยกว่า 0.05) ซึ่งหมายความว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน ดังนั้น ผลการศึกษาจึงยอมรับสมมติฐานที่ 5 ดังแสดงในตารางที่ 4.24

ตารางที่ 4.24 ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษากับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง

ระดับการศึกษา	จำนวน	Mean	S.D.	t	Sig.
ต่ำ	229	32.4	15.8	- 3.44	0.00100
สูง	143	38.3	16.8		
รวม	372				

4.7.6 สมมติฐานที่ 6 การมีอาชีพหลักของประชาชนที่ต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีอาชีพหลักและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง โดยแบ่งอาชีพหลักออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกรและกลุ่มตัวอย่างอาชีพอื่น ๆ พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีค่าเฉลี่ยของคะแนนการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพอื่น ๆ มีค่าเฉลี่ยของคะแนนการมีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่เป็นเกษตรกร คือ 35.9 และ 34.1 ตามลำดับ และเมื่อทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ t -test พบว่า มีค่า $t = -0.946$ ค่า Sig. = 0.345 (มากกว่า 0.05) ซึ่งหมายความว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพต่างกันมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงไม่แตกต่างกัน ดังนั้น ผลการศึกษาจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ 6 ดังแสดงในตารางที่ 4.25

ตารางที่ 4.25 ความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพหลักกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง

อาชีพหลัก	จำนวน	Mean	S.D.	t	Sig.
เกษตรกร	258	34.1	16.1	- 0.946	0.345
อื่น ๆ	114	35.9	17.1		
รวม	372				

4.7.7 สมมติฐานที่ 7 การมีตำแหน่งทางสังคมของประชาชนที่ต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีตำแหน่งทางสังคมและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีและไม่มีตำแหน่งทางสังคม มีค่าเฉลี่ยของคะแนนการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งทางสังคม มีค่าเฉลี่ยของคะแนนการมีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม คือ 38.3 และ 32.2 ตามลำดับ และเมื่อทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ t -test พบว่า มีค่า $t = 3.75$ ค่า $Sig. = 0$ (น้อยกว่า 0.05) ซึ่งหมายความว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งทางสังคมที่ต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน ดังนั้น ผลการศึกษาจึงยอมรับสมมติฐานที่ 7 ดังแสดงในตารางที่ 4.26

ตารางที่ 4.26 ความสัมพันธ์ระหว่างการมีตำแหน่งทางสังคมกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง

ตำแหน่งทางสังคม	จำนวน	Mean	S.D.	t	Sig.
มีตำแหน่ง	150	38.3	14.2	3.75	0
ไม่มีตำแหน่ง	222	32.2	17.3		
รวม	372				

4.7.8 สมมติฐานที่ 8 การได้รับการฝึกอบรมของประชาชนที่ต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการฝึกอบรมและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับและไม่ได้รับการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ยของคะแนนการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง โดยกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ยของคะแนนการมีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม คือ 43.2 และ 31.2 ตามลำดับ และเมื่อทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ t -test พบว่า มีค่า $t = 7.16$ ค่า Sig. = 0 (น้อยกว่า 0.05) ซึ่งหมายความว่า กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการฝึกอบรมต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน ดังนั้น ผลการศึกษาจึงยอมรับสมมติฐานที่ 8 ดังแสดงในตารางที่ 4.27

ตารางที่ 4.27 ความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับการฝึกอบรมกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง

การได้รับการฝึกอบรม	จำนวน	Mean	S.D.	t	Sig.
ได้รับ	107	43.2	14.1	7.16	0
ไม่ได้รับ	265	31.2	16.1		
รวม	372				

4.7.9 สมมติฐานที่ 9 ระยะทางจากพื้นที่ชุ่มน้ำของประชาชนที่ต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระยะทางจากพื้นที่ชุ่มน้ำและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ใกล้พื้นที่ชุ่มน้ำและกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ไกลพื้นที่ชุ่มน้ำ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ใกล้และอยู่ไกลพื้นที่ชุ่มน้ำมีค่าเฉลี่ยของคะแนนการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง โดยกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ใกล้พื้นที่ชุ่มน้ำ มีค่าเฉลี่ยของคะแนนการมีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่อยู่ไกลพื้นที่ชุ่มน้ำ คือ 36.6 และ 31.9 ตามลำดับ และเมื่อทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ t -test พบว่า มีค่า $t = 2.67$ ค่า Sig. = 0.00800 (น้อยกว่า 0.05) ซึ่งหมายความว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระยะทางใกล้ไกลจากพื้นที่ชุ่มน้ำต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน ดังนั้น ผลการศึกษาจึงยอมรับสมมติฐานที่ 7 ดังแสดงในตารางที่ 4.28

ตารางที่ 4.28 ความสัมพันธ์ระหว่างระยะทางจากพื้นที่ชุ่มน้ำ กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง

ระยะทางจากพื้นที่ชุ่มน้ำ	จำนวน	Mean	S.D.	t	Sig.
ใกล้	216	36.6	15.0	2.67	0.00800
ไกล	156	31.9	17.9		
รวม	372				

4.7.10 สมมติฐานที่ 10 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์ของประชาชนที่ต่างกัน มีผลต่อความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่แตกต่างกัน

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์และความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่รับรู้และไม่รับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์ มีค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำในระดับสูง โดยกลุ่มตัวอย่างที่รับรู้ข้อมูลข่าวสารมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่รับรู้ข้อมูลข่าวสาร คือ 8.88 และ 8.20 ตามลำดับ และเมื่อทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ t -test พบว่า มีค่า $t = 2.54$ ค่า $Sig. = 0.0130$ (น้อยกว่า 0.05) ซึ่งหมายความว่า กลุ่มตัวอย่างที่รับรู้ข้อมูลข่าวสารแตกต่างกัน มีผลต่อการมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำแตกต่างกัน ดังนั้น ผลการศึกษาจึงยอมรับสมมติฐานที่ 10 ดังแสดงในตารางที่ 4.29

ตารางที่ 4.29 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์กับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง

การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	จำนวน	Mean	S.D.	t	Sig.
รับรู้	307	8.88	1.49	2.54	0.0130
ไม่รับรู้	65	8.20	2.03		
รวม	372				

4.7.11 สมมติฐานที่ 11 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์ของประชาชนที่แตกต่างกัน มีผลต่อการมีทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่แตกต่างกัน

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์และทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่รับรู้และไม่รับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์มีค่าเฉลี่ยของคะแนนทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำในระดับปานกลาง โดยกลุ่มตัวอย่างที่รับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์มีค่าเฉลี่ยของคะแนนทัศนคติมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่รับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์ คือ 42.5 และ 40.0 ตามลำดับ และเมื่อทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ $t - test$ พบว่า มีค่า $t = 4.46$ ค่า $Sig. = 0.0100$ (น้อยกว่า 0.05) ซึ่งหมายความว่า กลุ่มตัวอย่างที่รับรู้ข้อมูลข่าวสารแตกต่างกัน มีผลต่อทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำแตกต่างกัน ดังนั้น ผลการศึกษาจึงยอมรับสมมติฐานที่ 11 ดังแสดงในตารางที่ 4.30

ตารางที่ 4.30 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์กับทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง

การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	จำนวน	Mean	S.D.	t	Sig.
รับรู้	307	42.5	4.03	4.46	0.0100
ไม่รับรู้	65	40.0	4.50		
รวม	372				

4.7.12 สมมติฐานที่ 12 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์ของประชาชนที่ต่างกันมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่รับรู้และไม่รับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์มีค่าเฉลี่ยของคะแนนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำในระดับปานกลาง โดยกลุ่มตัวอย่างที่รับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์มีค่าเฉลี่ยของคะแนนการมีส่วนร่วมมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่รับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์ คือ 35.4 และ 31.2 ตามลำดับ และเมื่อทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ $t - test$ พบว่า มีค่า $t = 1.63$ ค่า $Sig. = 0.106$ (มากกว่า 0.05) ซึ่งหมายความว่า กลุ่มตัวอย่างที่รับรู้ข้อมูลข่าวสารแตกต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำไม่แตกต่างกัน ดังนั้น ผลการศึกษาจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ 12 ดังแสดงในตารางที่ 4.31

ตารางที่ 4.31 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุคิง

การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	จำนวน	Mean	S.D.	t	Sig.
ทราบ	307	35.4	15.6	1.63	0.106
ไม่ทราบ	65	31.2	19.4		
รวม	372				

4.7.13 สมมติฐานที่ 13 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำของประชาชนที่ต่างกันมีผลต่อการมีทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำที่แตกต่างกัน

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำและทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุคิง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 32.5 และมีความรู้ระดับสูง ร้อยละ 67.5 มีทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำในเชิงลบ ร้อยละ 30.1 และมีทัศนคติในเชิงบวก ร้อยละ 69.9 เมื่อทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ พบว่า มีค่า Pearson Chi – square = 12.4 ค่า Sig. = 0 (น้อยกว่า 0.05) ซึ่งหมายความว่า ระดับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำมีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ และเมื่อพิจารณาค่าร้อยละจากตารางที่ 4.32 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ระดับสูงมีทัศนคติในเชิงบวกมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำระดับต่ำ ดังนั้น ผลการศึกษาจึงยอมรับสมมติฐานที่ 13 ดังแสดงในตาราง 4.32

ตารางที่ 4.32 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์กับทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุคิง

ความรู้เกี่ยวกับ การอนุรักษ์	ทัศนคติต่อการอนุรักษ์		รวม
	เชิงลบ	เชิงบวก	
ต่ำ	51 (13.7)	70 (18.8)	121 (32.5)
สูง	61 (16.4)	190 (51.1)	251 (67.5)
รวม	112 (30.1)	260 (69.9)	372 (100)

Pearson Chi – square = 12.4   df = 1   Sig. = 0

4.7.14 สมมติฐานที่ 14 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำของประชาชนที่ต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำระดับต่ำ คิดเป็นร้อยละ 32.5 และมีความรู้ระดับสูง ร้อยละ 67.5 มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำระดับน้อย ร้อยละ 30.6 ระดับปานกลาง ร้อยละ 52.4 และระดับมาก ร้อยละ 17.0 เมื่อทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ พบว่า มีค่า Pearson Chi – square = 16.5 ค่า Sig. = 0 (น้อยกว่า 0.05) ซึ่งหมายความว่า ระดับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ และเมื่อพิจารณาค่าร้อยละจากตารางที่ 4.33 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำระดับสูงมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำระดับต่ำ ดังนั้น ผลการศึกษาจึงยอมรับสมมติฐานที่ 14 ดังแสดงในตาราง 4.33

ตารางที่ 4.33 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง

ความรู้เกี่ยวกับ การอนุรักษ์	การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์			รวม
	น้อย	ปานกลาง	มาก	
ต่ำ	54 (14.5)	51 (13.7)	16 (4.30)	121 (32.5)
สูง	60 (16.1)	144 (38.7)	47 (12.7)	251 (67.5)
รวม	114 (30.6)	195 (52.4)	63 (17.0)	372 (100)

Pearson Chi – square = 16.5   df = 2   Sig. = 0

4.7.15 สมมติฐานที่ 15 ทักษะคิดต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำของประชาชนที่ต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงที่แตกต่างกัน

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะคิดต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีทักษะคิดในเชิงลบ คิดเป็นร้อยละ 30.1 และมีทักษะคิดในเชิงบวก ร้อยละ 69.9 มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำระดับน้อย ร้อยละ 30.6 ระดับปานกลาง ร้อยละ 52.4 และระดับมาก ร้อยละ 17.0 เมื่อทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ พบว่า

มีค่า Pearson Chi – square = 3.10 ค่า Sig. = 0.212 (มากกว่า 0.05) ซึ่งหมายความว่า ทักษะคิดต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ และเมื่อพิจารณาค่าร้อยละจากตารางที่ 4.34 พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำในเชิงบวกมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีทัศนคติในเชิงลบ ดังนั้น ผลการศึกษาจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ 15 ดังแสดงในตาราง 4.34

ตารางที่ 4.34 ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนคติกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง

ทัศนคติ ต่อการอนุรักษ์	การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์			รวม
	น้อย	ปานกลาง	มาก	
ลบ	40 (10.7)	51 (26.6)	21 (5.70)	112 (30.1)
บวก	74 (19.9)	144 (38.7)	42 (11.3)	260 (69.9)
รวม	114 (30.6)	195 (52.4)	63 (17.0)	372 (100)

Pearson Chi – square = 3.10   df = 2   Sig. = 0.212

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 ข้อมูลส่วนบุคคล

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 67.2 มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี ร้อยละ 31.7 มีสถานภาพเป็นหัวหน้าครอบครัว ร้อยละ 62.9 มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 84.7 มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 61.6 มีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร ร้อยละ 69.4 ไม่มีตำแหน่งทางสังคม ร้อยละ 59.7 ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่ชุ่มน้ำ ร้อยละ 71.2 และมีระยะทางจากพื้นที่ชุ่มน้ำถึงที่พัก 0.600 – 1.00 กิโลเมตร ร้อยละ 28.2

5.1.2 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ คิดเป็นร้อยละ 82.5 โดยรับรู้จากผู้นำหมู่บ้านมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 70.7 ส่วนการดำเนินงานของหน่วยงานราชการในการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้กับชุมชน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยได้รับการประชาสัมพันธ์ คิดเป็นร้อยละ 87.6 โดยได้รับ 1 – 2 ครั้ง/ปี คิดเป็นร้อยละ 54.6

5.1.3 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำในระดับสูง คิดเป็นร้อยละ 67.5 สามารถตอบคำถามได้ถูกต้องเกือบทุกข้อ โดยในแต่ละข้อมีสัดส่วนของจำนวนผู้ที่ตอบถูก คิดเป็นร้อยละ 70.7 ขึ้นไป โดยมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้เท่ากับ 8.76 คะแนน (จาก 11 คะแนน)

5.1.4 ทักษะต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำในเชิงบวก คิดเป็นร้อยละ 69.9 โดยมีค่าเฉลี่ยทัศนคติเท่ากับ 3.83 (จาก 5 คะแนน)

5.1.5 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง

จากการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงในระดับปานกลาง คือ มีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมเท่ากับ 1.38 (จาก 3 คะแนน) โดยส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 1.79 รองลงมา ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการศึกษาพื้นที่ การมีส่วนร่วมในการวางแผน และการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและติดตามผล โดยมีค่าเฉลี่ย 1.46, 1.41, 1.24 และ 0.980 ตามลำดับ หากนำผลคะแนนมาแบ่งระดับการมีส่วนร่วมแล้ว จะพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงในระดับน้อย ปานกลาง และสูง คิดเป็นร้อยละ 30.6, 52.5 และ 16.9 ตามลำดับ ซึ่งรูปแบบที่กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ การใช้ประโยชน์ด้านการประมง การใช้ประโยชน์ด้านการเกษตรกรรม และการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ให้กับคนในครอบครัวและคนรอบข้าง ส่วนรูปแบบที่กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ได้แก่ การจัดทำรายงานการประเมินผลการปฏิบัติงาน การติดตามตรวจสอบการดำเนินงานตามแผน และการติดตามตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ

5.1.6 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

จากการศึกษา พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำมีหลากหลายประการ ที่พบมากที่สุด ได้แก่ การลักลอบจับสัตว์น้ำในเขตหวงห้ามที่กำหนดไว้ และการบุกรุกพื้นที่ชุ่มน้ำ ทั้งบุกรุกเพื่อการเกษตร การปศุสัตว์ การครอบครองหรือเพื่อประกอบกิจกรรมอื่น ๆ ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ รวมถึงเจ้าหน้าที่ดำเนินการอย่างไม่จริงจัง เป็นต้น ส่วนข้อเสนอแนะที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสนใจ ได้แก่ ต้องการให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงดำเนินการอย่างจริงจัง และให้มีการประชาสัมพันธ์ ให้ความรู้ และสร้างจิตสำนึกให้แก่ประชาชนในพื้นที่ ทั้งโดยการฝึกอบรม และการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ รวมไปถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงด้วย

5.1.7 การทดสอบสมมติฐาน

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง ได้แก่ เพศ สถานภาพในครอบครัว ระดับการศึกษา การมีตำแหน่งทางสังคม การได้รับการฝึกอบรม ระยะทางจากพื้นที่ชุ่มน้ำ และความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ส่วนปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง ได้แก่ อายุ สถานภาพสมรส อาชีพหลัก การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์ และทัศนคติต่อการอนุรักษ์ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารมีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำและทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ และความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำมีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ดังแสดงในตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 สรุปความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม	ลักษณะความสัมพันธ์	
		สัมพันธ์	ไม่สัมพันธ์
เพศ	การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์	/	
อายุ	การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์		/
สถานภาพในครอบครัว	การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์	/	
สถานภาพสมรส	การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์		/
ระดับการศึกษา	การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์	/	
อาชีพหลัก	การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์		/
การมีตำแหน่งทางสังคม	การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์	/	
การได้รับการฝึกอบรม	การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์	/	
ระยะทางจากพื้นที่ชุ่มน้ำ	การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์	/	
การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์	ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์	/	
การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์	ทัศนคติต่อการอนุรักษ์	/	
การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์	การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์		/
ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์	ทัศนคติต่อการอนุรักษ์	/	
ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์	การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์	/	
ทัศนคติต่อการอนุรักษ์	การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์		/

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงในระดับสูง แต่เป็นที่น่าสนใจว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่าพื้นที่ชุ่มน้ำไม่สามารถช่วยป้องกันน้ำท่วมได้ ทั้งนี้ เนื่องจากปริมาณน้ำฝนในช่วงฤดูฝนมีเป็นจำนวนมาก จึงไม่สามารถระบายน้ำลงสู่แม่น้ำโขงได้ทัน จึงเกิดน้ำท่วมที่อยู่อาศัยและพื้นที่เกษตรกรรม

5.2.2 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงในระดับปานกลาง โดยส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มากที่สุด ทั้งนี้ เป็นเพราะประชาชนส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ ทั้งการอุปโภคบริโภค การเกษตรกรรม เป็นแหล่งอาหาร เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น สอดคล้องกับ ฌีววรรณ ทีหอคำ (2551: 51) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนเฉพาะในท้องที่ตำบลโคกก่อ อำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย (ปัจจุบัน คือ ตำบลโคกก่อ อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ) ในการอนุรักษ์และจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์มากที่สุด แต่ขัดแย้งกับผลการศึกษาของ ธนเกียรติ จุลมณศรี (2553: 54) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในเขตพื้นที่หมู่บ้านพวยาง ตำบลทุ่งหลวง อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ที่พบว่า การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้เป็นรูปแบบที่ประชาชนมีส่วนร่วมน้อยที่สุด

5.2.3 ปัญหาและอุปสรรคในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง

ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมที่กลุ่มตัวอย่างพบมากที่สุด ได้แก่ การลักลอบจับสัตว์น้ำในเขตหวงห้ามที่กำหนดไว้และการบุกรุกพื้นที่ชุ่มน้ำ สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบึงกาฬ ตำบลโนนสมบูรณ์ และตำบลโคกก่อ ทั้งสามท่านที่เห็นตรงกันว่า ปัญหาที่สำคัญที่สุดของการอนุรักษ์ คือ ปัญหาการบุกรุกพื้นที่และปัญหาการลักลอบจับสัตว์น้ำในเขตหวงห้าม องค์การบริหารส่วนตำบลจึงร่วมกับชุมชนกำหนดพื้นที่เฉพาะ เพื่อให้เป็นพื้นที่ในการแพร่ขยายพันธุ์ของสัตว์น้ำขึ้น เรียกว่า “พื้นที่อนุรักษ์โดยเด็ดขาด” โดยใช้ทุนลอยน้ำสีขาวเป็นตัวแสดงแนวเขต ปัจจุบันมีพื้นที่อนุรักษ์โดยเด็ดขาดรอบพื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง รวมทั้งสิ้น 11 จุด เนื้อที่ 361 ไร่ และเพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการดูแลพื้นที่ จึงได้มีมติร่วมกันว่า ควรมีกฎกติกา หรือระเบียบในการดูแลพื้นที่เฉพาะที่กำหนดขึ้นมาให้เป็นข้อปฏิบัติ ที่มีวัตถุประสงค์

ที่สอดคล้องกัน มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพและวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลทั้งสามแห่ง ได้ตราข้อบัญญัติตำบลขึ้นรองรับเพื่อให้สามารถใช้บังคับได้อย่างจริงจัง แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาการบุกรุกพื้นที่และปัญหาการลักลอบจับสัตว์น้ำในเขตหวงห้ามก็ยังคงมีอยู่ แต่เปลี่ยนจากคนในพื้นที่เป็นคนนอกพื้นที่แทน นอกจากนี้ยังได้จัดสรรงบประมาณปีละประมาณ 50,000 บาท เพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ และการส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้วย

5.2.4 ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง

พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงเป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคของประชาชนที่อยู่โดยรอบ มีความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพืชและสัตว์ จึงเป็นแหล่งอาหารทางธรรมชาติให้แก่ประชาชน นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งสะสมภูมิปัญญาให้กับคนในพื้นที่ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตที่เกี่ยวกับแหล่งน้ำ เช่น การทำเครื่องมือ อุปกรณ์ หรือวิธีการหาปลาในแบบต่าง ๆ ที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัว ข้อเสนอแนะสำคัญที่น่าสนใจประเด็นหนึ่งที่กลุ่มตัวอย่างต้องการ คือ การจัดทำพื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ และเป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างหนึ่งที่พื้นที่ชุ่มน้ำสามารถอำนวยให้ได้ เพราะพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นระบบนิเวศพิเศษที่มีประโยชน์หลากหลาย ทั้งประโยชน์ทางตรงและประโยชน์ทางอ้อม

ความต้องการของประชาชนนี้สอดคล้องกับ พหุรัถยธรรมนิยมใหม่ (2554: 5-1 – 5-2) ที่ได้ทำการออกแบบและวางผังโครงข่ายเพื่อการศึกษาระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง โดยเล็งกลุ่มเป้าหมายสำคัญ คือ กลุ่มเยาวชนและชุมชนที่อยู่โดยรอบ ซึ่งมีแนวคิดในการออกแบบคือแนวคิด “นักสืบสายน้ำกุดทิง” มาเพื่อใช้ส่งเสริมการเรียนรู้ให้มีความหมายมากขึ้น ทำให้เกิดการค้นหา (Discover) การสำรวจ (Explore) การอนุรักษ์ (Conserve) การแบ่งปัน (Share) และยังสนับสนุนกับการเป็นนักสืบตามโครงข่ายระบบนิเวศรอบ ๆ พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง การออกแบบแบ่งตามความหลากหลายของลักษณะทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่น เน้นการออกแบบที่กลมกลืนกับธรรมชาติ สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล และวิถีท้องถิ่น ผลการออกแบบประกอบด้วย

- 1) พื้นที่ศูนย์กลางการเรียนรู้ระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ
- 2) ห้องเรียนธรรมชาติ จำนวน 6 สถานี
  - (1) สถานีที่ 1 กุดทิงหมู่เฮา
  - (2) สถานีที่ 2 ป่าไม้ใบเขียว ๆ
  - (3) สถานีที่ 3 นกหลากหลาย บึงบัวหลากหลาย

(4) สถานีที่ 4 คอนชาด – คอนเหียง

(5) สถานีที่ 5 มะเจือเทศสีแดง

(6) สถานีที่ 6 หมู่บ้านชาวประมง

แต่จากการสัมภาษณ์เชิงลึกทำให้ทราบว่า การจัดทำให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ และเป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ ยังไม่สามารถดำเนินการได้ เพราะขาดงบประมาณในการดำเนินการดังกล่าว

5.2.5 การทดสอบสมมติฐานที่มีนัยสำคัญ

5.2.5.1 เพศ

ผลจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศต่างกันมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงแตกต่างกัน โดยกลุ่มตัวอย่างเพศชายมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำมากกว่าเพศหญิง ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก ในสังคมชนบท เพศชายทำหน้าที่เป็นผู้นำครอบครัว การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จึงต้องเป็นหน้าที่ของเพศชายมากกว่าเพศหญิง ที่จะต้องรับภาระหน้าที่ในครอบครัวเป็นส่วนมาก จึงอาจไม่มีเวลาที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมมากนัก สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พงศกร ชุมเปีย (2550: 84) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ตำบลบางนายสี อำเภอดงตาล จังหวัดมุกดาหาร พบว่า เพศมีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน แต่ขัดแย้งกับผลการศึกษาของ กำพล สุวรรณกุล (2548: 60) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (โซนซี) ป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่จุน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา พบว่า เพศไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

5.2.5.2 สถานภาพในครอบครัว

ผลจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพในครอบครัวต่างกันมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงแตกต่างกัน โดยกลุ่มตัวอย่างที่เป็นหัวหน้าครอบครัวมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำมากกว่าสมาชิกในครอบครัว ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากหัวหน้าครอบครัวซึ่งเป็นผู้นำจึงต้องรับผิดชอบภารกิจต่าง ๆ ในครอบครัว รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำด้วย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ธนานนท์ สุคนธ์โยธิน (2546: 54) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ต้นน้ำในพื้นที่หน่วยจัดการต้นน้ำแม่หล่าย อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ พบว่า สถานภาพในครัวเรือนมีผลต่อการอนุรักษ์ต้นน้ำ แต่ไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศศิธร อุทิศเขวงศักดิ์ (2555: 149) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการ

ต้นน้ำห้วยสำราญ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ตำแหน่งในครัวเรือนไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ

5.2.5.3 ระดับการศึกษา

ผลจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงแตกต่างกัน โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาสูง มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาต่ำ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก กลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาสูงมักมีโอกาสได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารหรือได้รับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำมากกว่า จึงตระหนักถึงคุณค่าที่เกิดขึ้นและเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำมากกว่า สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อุดม ฌ สุวรรณ (2554: 72) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่โครงการหลวงห้วยโป่ง ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย พบว่า ระดับการศึกษามีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยกลุ่มประชาชนที่มีการศึกษาสูงกว่ามีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีส่วนร่วมสูงกว่ากลุ่มประชากรที่มีการศึกษาต่ำกว่า แต่ขัดแย้งกับผลการศึกษาของ นวินดา ฌ นคร (2548: 95) ที่ได้ศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ระดับการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

5.2.5.4 การมีตำแหน่งทางสังคม

ผลจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งทางสังคมต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงแตกต่างกัน โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งทางสังคม มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากค่านิยมในสังคมไทยที่ยกย่องนับถือและให้ความเคารพกับผู้ที่ป็นผู้นำหรือมีตำแหน่งในสังคม คนกลุ่มนี้จึงต้องทำตัวให้เหมาะสมและเป็นตัวอย่างให้กับคนในชุมชน ประกอบกับหน่วยงานราชการมักประสานงานกับบุคคลกลุ่มนี้ การเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ จึงมีมากกว่ากลุ่มที่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อิทธิศักดิ์ แถวเที่ยง (2549: 86) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ที่บ้านหันทราย ตำบลหันทราย อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว พบว่า การมีตำแหน่งหน้าที่ทางสังคมมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ แต่ขัดแย้งกับผลการศึกษาของ รวิญา พุมนวล (2554: 81) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชายเลนบ้านโคกยูง ตำบลคลองยาง อำเภอกะลันตา จังหวัดกระบี่ พบว่า สถานภาพในชุมชนไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชายเลน

5.2.5.5 การได้รับการฝึกอบรม

ผลจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการฝึกอบรมต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงแตกต่างกัน โดยกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการฝึกอบรม มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการฝึกอบรมมีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ จึงเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์มากกว่า สอดคล้องกับผลการศึกษาของ พิมพัทรา วรณภิมย์ (2554: 88 – 89) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนตามแนวชายฝั่งตะวันตกในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี พบว่า การเข้ารับการฝึกอบรมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน โดยกลุ่มตัวอย่างที่เข้ารับการฝึกอบรมจะเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรม แต่ขัดแย้งกับผลการศึกษาของ วัชร ชมภูศรี (2554: 81) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการพื้นที่ลุ่มน้ำแควน้อย ตอนบน ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า การได้รับการฝึกอบรมไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการพื้นที่ลุ่มน้ำ

5.2.5.6 ระยะทางจากพื้นที่ชุ่มน้ำ

ผลจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระยะทางจากพื้นที่ชุ่มน้ำต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงแตกต่างกัน โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีระยะทางจากพื้นที่ชุ่มน้ำใกล้กว่ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่อยู่ไกลกว่า ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างที่อยู่ใกล้พื้นที่ชุ่มน้ำต้องพึ่งพิงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำมากกว่า จึงตระหนักถึงคุณค่าและเห็นความสำคัญ ส่งผลให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มากกว่า สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อนิวัตต์ พ่วงทอง (2553: 111) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนแหลมตะลุมพุก จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ระยะทางระหว่างบ้านพักและป่าชายเลนมีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน แต่ขัดแย้งกับผลการศึกษาของ ณัฐริรา นิคมเพ็ชร (2553: 63) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนบ้านเปรี๊ตใน จังหวัดตราด พบว่า ระยะทางจากที่พักถึงป่าชายเลนไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน

5.2.5.7 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

ผลจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ต่างกัน มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงแตกต่างกัน โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สูงมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ต่ำ ทั้งนี้

อาจเนื่องมาจากการมีความรู้ก่อให้เกิดความเข้าใจ เกิดความตระหนักถึงคุณค่า จึงส่งผลให้เกิดความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำมากกว่า สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วรรัตน์ วัฒนชนโนบล (2553: 113) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ต้นน้ำ กรณีศึกษาชุมชนบ้านถ้ำผึ้ง ตำบลต้นขวน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมีผลต่อบทบาทของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ต้นน้ำ แต่ขัดแย้งกับผลการศึกษาของ ณัฐกานต์ ประกอบเที่ยง (2552: 98) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปิงตอนบน ส่วนที่ 1 อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

5.2.5.8 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์กับความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

ผลจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์ต่างกันมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำแตกต่างกัน โดยกลุ่มตัวอย่างที่รับรู้ข้อมูลข่าวสารมีความรู้มากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่รับรู้ข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ เป็นการเปิดโลกทัศน์และประสบการณ์ใหม่ ๆ ทำให้สามารถวิเคราะห์และประมวลข้อมูลตามรายละเอียดของข้อเท็จจริงได้ ส่งผลให้มีความรู้ด้านต่าง ๆ ในระดับที่สูงขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ชีรพัฒน์ ตื้อตัน (2546: 115 – 116) ที่ได้ศึกษาความรู้ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่วนอุทยานม่อนพระยาแช่ ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พบว่า การได้รับข่าวสารมีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แต่ขัดแย้งกับผลการศึกษาของ อนุสิทธิ์ เมธาวารักษ์ (2545: 57) ที่ได้ศึกษาความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า นักท่องเที่ยวที่เคยและไม่เคยรับรู้ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีความรู้ความเข้าใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่แตกต่างกัน

5.2.5.9 ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์กับทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

ผลจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์ต่างกันมีทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำแตกต่างกัน โดยกลุ่มตัวอย่างที่รับรู้ข้อมูลข่าวสารมีทัศนคติในเชิงบวกมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่ไม่รับรู้ข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์ที่ถูกต้อง ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจและเห็นถึง

ความสำคัญของการอนุรักษ์ ส่งผลให้เกิดทัศนคติที่ดีหรือในทางบวกกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อติศักดิ์ ภูสิทธิ์วงศานุยุต (2555: 176) ที่ได้ศึกษาการยอมรับของราษฎรท้องถิ่นต่อการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติน้ำตกคลองแก้ว จังหวัดตราด พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารมีผลต่อทัศนคติในการยอมรับการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติน้ำตกคลองแก้ว แต่ขัดแย้งกับผลการศึกษาของ บรรพต กันธเสน (2543: 81) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจสังคมและทัศนคติของราษฎรที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเมี่ยง ภูทอง จังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า การรับรู้ข่าวสารไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

5.2.5.10 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกับทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

ผลจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ต่างกันมีทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงแตกต่างกัน โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำระดับสูงมีทัศนคติในเชิงบวกมากกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำระดับต่ำ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการมีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ที่ถูกต้อง ทำให้ทราบถึงคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำ จึงส่งผลให้เกิดทัศนคติในทางบวกต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ทศวลี ผึ้งสีไส (2553: 65) ที่ได้ศึกษาทัศนคติของประชาชนที่อาศัยอยู่รอบบึงบอระเพ็ดต่อการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ พบว่า ความรู้ความเข้าใจมีผลต่อทัศนคติในการประกาศขึ้นทะเบียนบึงบอระเพ็ดเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ แต่ขัดแย้งกับผลการศึกษาของ ธิดิพลวัฒน์ ทะสา (2551: 160) ที่ได้ศึกษาความคิดเห็นต่อการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาลของสวนสัตว์กลางคืนเชียงใหม่ เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ความรู้ความเข้าใจไม่มีความสัมพันธ์ต่อความคิดเห็น/ทัศนคติต่อการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาล

5.2.6 การทดสอบสมมติฐานที่ไม่มีนัยสำคัญ

5.2.6.1 อายุ

ผลจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่างกันมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงไม่เกี่ยวข้องกับอายุหรือจำกัดอายุผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้ที่มีอายุมากหรือน้อยก็สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้เช่นเดียวกัน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ นกมล ชาญบัณฺฑิตนันท์ (2551: 60) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตำบลแก่งกระจาน

อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี พบว่า อายุไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ แต่ขัดแย้งกับผลการศึกษาของ ประสิทธิ์ เลิศพิทยานนท์ (2552: 78) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ในท้องที่ตำบลม่วงกลวง อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง พบว่า อายุมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

5.2.6.2 สถานภาพสมรส

ผลจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพสมรสต่างกันมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำไม่ได้จำกัดสถานภาพของผู้เข้าร่วม ประชาชนทุกสถานภาพสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ จึงส่งผลให้สถานภาพสมรสไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงแต่อย่างใด สอดคล้องกับผลการศึกษาของ บุศรา วันยี่ (2554: 78) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของสตรีมุสลิมในการรักษาสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษา ชุมชนหมู่ที่ 18 ตำบลบางพิง เทศบาลเมืองลัดหลวง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า สถานภาพการสมรสไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน แต่ขัดแย้งกับผลการศึกษาของ สุนันท์ เสาโสภา (2554: 95 – 96) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาเทศบาลเมืองเบตง อำเภอเบตง จังหวัดยะลา พบว่า สถานภาพสมรสมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

5.2.6.3 อาชีพหลัก

ผลจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพหลักต่างกันมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก กลุ่มตัวอย่างทุกอาชีพต่างก็มีส่วนเกี่ยวข้องและต้องพึ่งพิงทรัพยากรจากพื้นที่ชุ่มน้ำเหมือนกัน จึงเล็งเห็นความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำและเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์เหมือนกัน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศศิธร อุทิศเชวงศักดิ์ (2555: 149) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า อาชีพหลักไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ แต่ขัดแย้งกับผลการศึกษาของ จิตรลดา ศรีภา (2555: 79) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ: กรณีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า อาชีพหลักมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

5.2.6.4 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์

ผลจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์ต่างกันมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการประชาชนในพื้นที่ต่างมีความเกี่ยวข้องและพึ่งพิงทรัพยากรในพื้นที่ชุ่มน้ำตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน จึงมีความผูกพันและตระหนักถึงความสำคัญของพื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง การได้หรือไม่ได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์จึงไม่ใช่ปัจจัยสำคัญแต่ประการใด สอดคล้องกับผลการวิจัยของ กิตติศักดิ์ แก้ววารี (2553: 85) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง จังหวัดชัยนาท พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน แต่ขัดแย้งกับผลการศึกษาของ สิริลักษณ์ สมเพชร (2555: 103) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรท้องถิ่นในการจัดการป่าชุมชนบ้านโนนหินผึ้ง จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน

5.2.6.5 ทักษะต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

ผลจากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีทักษะต่อการอนุรักษ์ต่างกันมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิงไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการเข้าร่วมกิจกรรมของประชาชนในท้องถิ่นจะต้องส่งตัวแทนครัวเรือนเข้าร่วม แม้ว่าตัวแทนนั้นจะเต็มใจหรือไม่ก็ตาม มีทัศนคติในเชิงบวกหรือลบก็ตาม ก็ต้องเข้าร่วมกิจกรรมด้วยเช่นกัน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ นพดล สมเสน (2546: 87) ที่ได้ศึกษาการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นกับการจัดการอุทยานแห่งชาติ ภูมิศึกษา อุทยานแห่งชาติเฉลิมรัตนโกสินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ทักษะต่อการทำงานของเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติไม่มีอิทธิพลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการอุทยานแห่งชาติ แต่ขัดแย้งกับผลการศึกษาของ จรรยา ปานพรม (2554: 105) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะมูลฝอยของครัวเรือน: เทศบาลตำบลคลองจิก อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับทัศนคติมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะมูลฝอยของครัวเรือน

5.2.7 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ผลการศึกษา ทำให้ทราบถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง ทราบถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม และทราบถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สำนักงานประมงจังหวัดบึงกาฬ หรือองค์กรเอกชน เป็นต้น จึงสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนได้

5.3 ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุศพิง จังหวัดบึงกาฬ มีข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการศึกษาที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์และเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ได้ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

5.3.1.1 จากผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำในระดับสูง มีทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำในเชิงบวก แต่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำในระดับปานกลาง ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้ามาดำเนินการกระตุ้นและปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ให้กับประชาชน เพื่อให้เกิดการตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ คุณค่า และคุณประโยชน์ที่แท้จริงของพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งดำเนินการได้ในรูปแบบของการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ การเพิ่มช่องทางและความถี่ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การจัดฝึกอบรม รวมไปถึงการสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุศพิงของประชาชนเพิ่มสูงขึ้น

5.3.1.2 สังคมชนบทของประเทศไทย ประชาชนยังคงให้ความสำคัญและเชื่อถือศรัทธาต่อผู้นำหมู่บ้านหรือผู้ที่มีตำแหน่งทางสังคมในระดับสูง ซึ่งบุคคลกลุ่มนี้จะเป็นแกนหลักที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน รวมถึงการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้วย ซึ่งผลจากการวิจัย พบว่า การมีตำแหน่งทางสังคมมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รับรู้ข้อมูลข่าวสารผ่านผู้นำหมู่บ้าน ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรส่งเสริมให้ผู้นำหมู่บ้านหรือผู้ที่มีตำแหน่งทางสังคมได้มีโอกาสเรียนรู้เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์ที่ถูกต้องและเหมาะสมเพิ่มมากขึ้น ทั้งโดยการจัดฝึกอบรม การสัมมนา หรือดูงานนอกสถานที่ เพื่อที่จะได้นำความรู้และประสบการณ์ไปเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้กับประชาชนในพื้นที่ต่อไป

5.3.1.3 ผลการวิจัย พบว่า การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและติดตามผล เป็นรูปแบบที่ประชาชนมีส่วนร่วมน้อยที่สุด และปัญหาและอุปสรรคที่พบในการอนุรักษ์มากที่สุด ได้แก่ ปัญหาการลักลอบจับสัตว์น้ำและการบุกรุกพื้นที่ชุ่มน้ำ ทั้งจากคนในและนอกพื้นที่ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ประชาชนในกลุ่มที่ยังมีระดับการมีส่วนร่วมน้อย ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพิ่มมากขึ้น เช่น กลุ่มที่เป็นเพศหญิง กลุ่มที่เป็นสมาชิกในครอบครัว กลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำ กลุ่มที่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม กลุ่มที่ไม่เคยเข้ารับการฝึกอบรม กลุ่มที่

อยู่ไกลจากพื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นต้น เพราะกิจกรรมบางอย่าง สามารถทำได้ทุกคนโดยไม่จำกัดเพศ วัย และสถานภาพ เช่น การช่วยกันสอดส่องดูแลความเรียบร้อย หากพบการกระทำผิดในพื้นที่ชุ่มน้ำ ควรแจ้งผู้มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการต่อไป หรือการปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ตั้งไว้ เป็นต้น เมื่อการอนุรักษ์เป็นเรื่องที่ทุกคนในชุมชนต้องช่วยกันแล้ว จะทำให้การอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำมีประสิทธิภาพ จนเกิดความยั่งยืนต่อไป

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

5.3.2.1 ข้อคำถามสำหรับวัดระดับความรู้และทัศนคติในการวิจัยในครั้งนี้ มีจำนวนน้อย จึงอาจไม่สามารถวัดระดับความรู้และทัศนคติได้อย่างชัดเจน การวิจัยในครั้งต่อไป จึงควรเพิ่มข้อคำถามให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการวิจัย

5.3.2.2 การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยทางสังคมในเชิงปริมาณเป็นหลัก จึงขาดข้อมูลในเชิงลึกที่จะสามารถเข้าใจถึงสาเหตุหรือเหตุผลของการเข้าร่วมกิจกรรมและทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ได้ ดังนั้น จึงควรทำการวิจัยในเชิงคุณภาพร่วมด้วย หรือแยกการวิจัยออกไปอีกเรื่องหนึ่งต่างหาก

5.3.2.3 การวิจัยครั้งนี้ ยังขาดข้อมูลทางกายภาพที่เกี่ยวกับทรัพยากรที่มีอยู่และการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ชุ่มน้ำ ในครั้งต่อไป จึงควรวิจัยสถานภาพของทรัพยากร ศักยภาพในการรองรับการใช้ประโยชน์พื้นที่ และลักษณะการใช้ประโยชน์ทรัพยากรของประชาชนร่วมด้วย

5.3.2.4 ควรมีการขยายขอบเขตพื้นที่ที่วิจัยให้ครอบคลุมหมู่บ้านที่อยู่รอบนอกออกไป เพราะหมู่บ้านเหล่านั้นต่างก็ได้เข้าใช้ประโยชน์ในพื้นที่ชุ่มน้ำด้วยเช่นกัน การมีผลการศึกษาที่ครอบคลุมทั้งหมด จะช่วยให้การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเกิดความยั่งยืนได้

บรรณานุกรม

- กรมพัฒนาที่ดิน. 2553. รายงานการสำรวจและจำแนกพื้นที่ชุ่มน้ำ จังหวัดชัยภูมิ. กรุงเทพมหานคร: กรมพัฒนาที่ดิน.
- กระทรวงสิ่งแวดล้อม ประเทศญี่ปุ่น. 2548. คู่มือการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงสิ่งแวดล้อม.
- กำพล สุวรรณกุล. 2548. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (โซนซี) ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าแม่จูน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- กิตติภูมิ มีประดิษฐ์. 2548. มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- กิตติศักดิ์ แก้ววารี. 2553. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง จังหวัดชัยนาท. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เกษม จันทรแก้ว. 2545. การจัดการสิ่งแวดล้อมแบบผสมผสาน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เกษม จันทรแก้ว. 2547. วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จรรยา ปานพรม. 2554. การมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะมูลฝอยของครัวเรือน: เทศบาลตำบลคลองจิก อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. การค้นคว้าอิสระ คณะพัฒนาศักดิ์และสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- จังหวัดหนองคายและองค์การกองทุนสัตว์ป่าโลกสากล สำนักงานประเทศไทย. 2552. แผนยุทธศาสตร์การจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง อำเภอบึงกาฬ จังหวัดหนองคาย ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2553 – 2557). กรุงเทพมหานคร: องค์การกองทุนสัตว์ป่าโลกสากล.
- จิตรลดา ศรีภา. 2555. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ: กรณีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จิรากรณ์ คชเสนี. 2553. มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- จุฬารัตน์ ชมพันธุ์. 2555. การวิเคราะห์หลัก “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ใน “The Public Participation Handbook: Making Better Decisions Through Citizen Involvement” ในบริบทประเทศไทย. วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม. 8 (มกราคม – มิถุนายน): 123 – 141.
- จำลอง โพธิ์บุญ. 2554. การบริหารโครงการสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: ทิพนตร์การพิมพ์.
- ซัชพล ทรงสุนทรวงศ์. 2553. มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไชยา อุดมศรี. 2545. โครงสร้างสังคมพืชน้ำในบึงโงหลวงและกุดทิง จังหวัดหนองคาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณัฐกานต์ ประกอบเที่ยง. 2552. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปิงตอนบน ส่วนที่ 1 อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณัฐจิรา นิคมเพ็ชร. 2553. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลนชุมชนบ้านเป็ดไผ่ จังหวัดตราด. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ณัฐวรรณ ทิหอคำ. 2551. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ: กรณีศึกษาพื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง จังหวัดหนองคาย. การศึกษาอิสระ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ทศวลี ผึ้งสีใส. 2553. ทศนคติของประชาชนที่อาศัยอยู่รอบบึงบอระเพ็ดต่อการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ. การค้นคว้าอิสระ คณะพัฒนาศักยภาพและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ชนเกียรติ จุลอมรศรี. 2553. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในเขตพื้นที่หมู่บ้านพวยาง ตำบลทุ่งหลวง อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชนานนท์ สุคนธ์โยธิน. 2546. ปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์ต้นน้ำในพื้นที่หน่วยจัดการต้นน้ำแม่หล่าย อำเภอเมือง จังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ธิดิพลวัฒน์ ทะสา. 2551. ความคิดเห็นต่อการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาลของสวนสัตว์กลางคืนเชียงใหม่ เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.

- ธีรพัฒน์ ต้อตัน. 2546. ความรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่วนอุทยานม่อนพระยาแช่ ตำบลพิชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ธวัชชัย ศุภดิษฐ์. 2552. สิ่งแวดล้อม นิเวศวิทยา และการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ทิพนตร์การพิมพ์.
- นพดล สมเสน. 2546. การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นกับการจัดการอุทยานแห่งชาติกรณีศึกษา อุทยานแห่งชาติเฉลิมรัตนโกสินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นภดล ชาญบัณฑิตนันท์. 2551. การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตำบลแก่งกระจาน อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นวินดา ณ นคร. 2548. ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นิวัติ เรืองพานิช. 2546. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บรรพต คันทเสน. 2543. ความสัมพันธ์ของปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจสังคมและทัศนคติของราษฎรที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเมี่ยง ภูทอง จังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดอุตรดิตถ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุศรา วันยี่. 2554. การมีส่วนร่วมของสตรีมุสลิมในการรักษาสีสิ่งแวดล้อม: กรณีศึกษา ชุมชนหมู่ที่ 18 ตำบลบางพิง เทศบาลเมืองลัดหลวง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ. ภาคนิพนธ์ คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ประยูร วงศ์จันทร์. 2555. วิทยาการสิ่งแวดล้อม. มหาสารคาม: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประสิทธิ์ เลิศพิทยานนท์. 2552. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนในท้องที่ตำบลม่วงกลวง อำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- พงศกร ชุมเปีย. 2550. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน
ตำบลบางนายสี อำเภอดงตาล จังหวัดมุกดาหาร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พิมพ์ภัทรา วรรณภิรมย์. 2554. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน
ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนตามแนวชายฝั่งตะวันตกในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พัชรินทร์ ธรรมนิยมใหม่. 2554. โครงการออกแบบและวางแผนผังโครงข่ายเพื่อการศึกษาระบบนิเวศ
พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง อ.เมือง จ.บึงกาฬ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2553. สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี และชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 10.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- รวิษฎา พุ่มนวล. 2554. การมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชายเลนบ้านโคกยาง ตำบล
คลองยาง อำเภอกะลา จังหวัดกระบี่. การศึกษาค้นคว้าอิสระ คณะวนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วรรัตน์ วัฒนชนโนบล. 2553. ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
ในพื้นที่ต้นน้ำ กรณีศึกษาชุมชนบ้านถ้ำผึ้ง ตำบลต้นยวน อำเภอพนม จังหวัด
สุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วัชร ชมพูนศรี. 2554. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการพื้นที่ลุ่มน้ำแควน้อย
ตอนบน ตำบลหนองลู อำเภอส่งขะบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. การศึกษาค้นคว้าอิสระ
คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วันชัย วัฒนศัพท์. 2544. คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของชุมชน. แปลจาก
A Guide Book For Involving Citizens In Community Decision Making.
โดย James L. Creighton. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- วันชัย วัฒนศัพท์, ถวิลวดี บุรีกุล และเมธิศา พงษ์ศักดิ์ศรี. 2551. คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน
การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม. แปลจาก The Public Participation
Handbook: Making Better Decisions Through Citizen Involvement.
โดย James L. Creighton. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- วิสาภา ภูจินดา. 2555. ระเบียบวิธีวิจัยและสถิติด้านสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
บางกอกบลิ๊ก.

- ศศิธร อุทิศเชวงศักดิ์. 2555. การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์พื้นที่ลุ่มน้ำ ภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ของหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยสำราญ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมาคมวิศวกรรมสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย. 2548. ศัพท์บัญญัติและนิยามสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: สมาคมวิศวกรรมสิ่งแวดล้อมแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. 2542. ทะเบียนพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: อินทิเกรตเต็ด โปรโมชัน เทคโนโลยี.
- สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม และคณะประมง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2543. แนวทางการจัดทำแผนการจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2549. แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนและการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมทางสังคม ในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ยูโรกราฟิมพ์.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2550. คู่มือ การจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ. กรุงเทพมหานคร: อินทิเกรตเต็ด โปรโมชัน เทคโนโลยี.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2553ก. มติคณะรัฐมนตรี 3 พฤศจิกายน 2552 การทบทวนมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2543 เรื่อง ทะเบียนรายนามพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและระดับชาติของประเทศไทย และมาตรการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2553ข. รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2552. กรุงเทพมหานคร: สถิติโอ จี บาร์.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2554. รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2553. กรุงเทพมหานคร: อรุณการพิมพ์.
- สิริลักษณ์ สมเพชร. 2555. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรท้องถิ่นในการจัดการป่าชุมชน บ้านโนนหินผิง จังหวัดปราจีนบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุกาญจน์ รัตนเลิศสุพรรณ. 2550ก. หลักการจัดการสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: ศ.ส.ท. สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย – ญี่ปุ่น).
- สุกาญจน์ รัตนเลิศสุพรรณ. 2550ข. หลักการอนุรักษ์และการจัดการชีวภาพ. กรุงเทพมหานคร: ศ.ส.ท. สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย – ญี่ปุ่น).

- สุนันท์ เสาโศภณ. 2554. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษาเทศบาลเมืองเบตง อำเภอเบตง จังหวัดยะลา. การค้นคว้าอิสระ คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุวิมล ตรีภานนท์. 2548. ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์: แนวทางสู่การปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อดิศักดิ์ ภูสิทธิ์วงศานุยุต. 2555. การยอมรับของราษฎรท้องถิ่นต่อการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติน้ำตกคลองแก้ว จังหวัดตราด. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อนิวัดี พ่วงทอง. 2553. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนแหลมตะลุมพุก จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อนุสิทธิ์ เมธาวารักษ์. 2545. ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อิทธิศักดิ์ แฉวเที่ยง. 2549. การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่บ้านหันทราย ตำบลหันทราย อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- อุดม ณ สุวรรณ. 2554. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของประชาชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่โครงการหลวงห้วยโป่ง ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. การศึกษาค้นคว้าอิสระ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- Creighton, J.L. 2005. **The Public Participation Handbook: Making Better Decisions Through Citizen Involvement.** San Francisco: Jossey Bass.
- Yamane, T. 1970. **Statistics: An Introductory Analysis.** Tokyo: Harper International Edition.
- Cohen, J.M. and Uphoff, N.T. 1980. **Rural Development Participation.** New York: Cornell University.

ภาคผนวก

แบบสอบถาม

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุคติง จังหวัดบึงกาฬ

แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำกุคติง จังหวัดบึงกาฬ และหาข้อเสนอแนะที่เหมาะสมในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน โดยแบบสอบถามมีทั้งหมด 6 ส่วน 6 หน้า ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์

ส่วนที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

ส่วนที่ 4 ทักษะคิดต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

ส่วนที่ 5 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

ส่วนที่ 6 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

ขอขอบพระคุณท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามอย่างครบถ้วนทุกประเด็น สำหรับคำตอบของท่านจะเป็นความลับและจะใช้ประโยชน์ในการวิจัยนี้เท่านั้น

นายภูมิพัฒน์ พลราช

นักศึกษาลัทธิสุตรการจัดการสิ่งแวดล้อม

คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1.1 เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

1.2 อายุ..... ปี (ระบุ)

1.3 สถานภาพในครอบครัว

☐ หัวหน้าครอบครัว

☐ สมาชิกในครอบครัว

1.4 สถานภาพสมรส

☐ โสด

☐ สมรส

☐ หม้าย

☐ หย่าร้าง

☐ แยกกันอยู่

1.5 ระดับการศึกษาสูงสุด

☐ ไม่ได้เรียนหนังสือ

☐ ประถมศึกษา

☐ มัธยมศึกษาตอนต้น

☐ มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า

☐ ปริญญาตรี

☐ สูงกว่าปริญญาตรี

☐ อื่น ๆ (ระบุ).....

1.6 อาชีพหลัก

☐ เกษตรกร

☐ ค้าขาย

☐ รับจ้างทั่วไป

☐ ประมง

☐ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ

☐ ไม่มีอาชีพ

☐ อื่น ๆ (ระบุ).....

1.7 ตำแหน่งทางสังคม

☐ กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

☐ กรรมการหมู่บ้าน

☐ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

☐ อาสาสมัครสาธารณสุข (อ.ส.ม.)

☐ ไม่มีตำแหน่ง

☐ อื่น ๆ (ระบุ).....

1.8 การเข้ารับการฝึกอบรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

☐ เคย หลักสูตร.....

☐ ไม่เคย

1.9 ระยะทางระหว่างบ้านของท่านกับพื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง

ระบุ.....กิโลเมตร

ส่วนที่ 2 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์

2.1 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและพื้นที่ชุ่มน้ำ

☐ ทราบ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ผู้นำหมู่บ้าน

☐ หน่วยงานราชการ

☐ เสียตามสาย/วิทยุ

☐ โทรทัศน์

☐ หนังสือพิมพ์

☐ แผ่นพับ

☐ ไปสเตอร์

☐ นิทรรศการ

☐ อินเทอร์เน็ต

☐ องค์กรพัฒนาเอกชน

☐ อื่น ๆ (ระบุ).....

☐ ไม่ทราบ

2.2 หน่วยงานของรัฐและเอกชนได้ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และ/หรือ พื้นที่ชุ่มน้ำให้กับชุมชนเพียงใด

☐ มี

☐ น้อย (1 – 2 ครั้ง/ปี)

☐ ปานกลาง (3 – 4 ครั้ง/ปี)

☐ มาก (5 ครั้ง /ปี ขึ้นไป)

☐ ไม่มี

ส่วนที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ	ใช่	ไม่ใช่
3.1 การอนุรักษ์ คือ การใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ยาวนานที่สุด สูญเสียน้อยที่สุด และกระจายการใช้ประโยชน์อย่างทั่วถึง		
3.2 การอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำคือการสงวนรักษาพื้นที่ไว้โดยไม่ใช้ประโยชน์ใด ๆ		
3.3 พื้นที่ชุ่มน้ำไม่มีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ		
3.4 การใช้ประโยชน์พื้นที่ชุ่มน้ำอย่างยั่งยืนเป็นรูปแบบหนึ่งของการอนุรักษ์		
3.5 การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐเท่านั้น		
3.6 พื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติของคนในชุมชน		
3.7 ปุ๋ยและสารเคมีจากการเกษตร ไม่มีผลต่อคุณภาพของน้ำในพื้นที่ชุ่มน้ำ		
3.8 ประโยชน์ของพื้นที่ชุ่มน้ำ คือ ช่วยป้องกันน้ำท่วมได้		
3.9 พื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นแหล่งรวบรวมความหลากหลายทางชีวภาพ		
3.10 พื้นที่ชุ่มน้ำกุดทิง ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ		
3.11 สิทธิของบุคคลและชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ถูกกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ		

ส่วนที่ 4 ทศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

ทัศนคติต่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็น ด้วย	ไม่ แน่ใจ	ไม่ เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
4.1 การอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นหน้าที่ของทุกคน ในชุมชน					
4.2 การเข้าร่วมกิจกรรมในการอนุรักษ์พื้นที่ ชุ่มน้ำทำให้เสียเวลาในการประกอบอาชีพ					
4.3 การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ชุ่มน้ำ สามารถ ทำได้โดยไม่มีขีดจำกัด					
4.4 การอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ช่วยให้คนในชุมชน มีวิถีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น					
4.5 การออกกฎระเบียบเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ พื้นที่ชุ่มน้ำเป็นสิ่งจำเป็น					
4.6 การอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ไม่มีความจำเป็น ต้องคำนึงถึงสิ่งมีชีวิตชนิดอื่น ๆ เช่น นก ปลา					
4.7 เราไม่สามารถจัดทำพื้นที่ชุ่มน้ำให้เป็น แหล่งท่องเที่ยวได้ เพราะไม่มีความสวยงาม					
4.8 เด็กและเยาวชน ควรมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ					
4.9 การทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลลงในน้ำ ไม่มีผลทำให้น้ำเน่าเสีย					
4.10 การมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ทำให้การบริหารจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำประสบ ความสำเร็จ					
4.11 ความสำเร็จของการอนุรักษ์ ขึ้นอยู่กับ งบประมาณเพียงอย่างเดียว					

ส่วนที่ 5 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

รูปแบบการมีส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม			
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มีส่วนร่วม
5.1 การศึกษาขอบเขตของพื้นที่ชุ่มน้ำ				
5.2 การศึกษาลักษณะการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ชุ่มน้ำ				
5.3 การศึกษาปัญหาการบุกรุกพื้นที่ชุ่มน้ำ				
5.4 การศึกษาทรัพยากรและระบบนิเวศในพื้นที่ชุ่มน้ำ				
5.5 การศึกษาสภาพปัญหาในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ				
5.6 การวางแผนการกำหนดขอบเขตพื้นที่ชุ่มน้ำ				
5.7 การวางแผนการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ชุ่มน้ำ				
5.8 การวางแผนการป้องกันการกระทำผิดกฎระเบียบในพื้นที่ชุ่มน้ำ				
5.9 การวางแผนเพื่อดูแล รักษา และพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำ				
5.10 การวางแผนเพื่อติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล				
5.11 การเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ				
5.12 การบริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงาน				
5.13 การปฏิบัติตามกฎระเบียบในการใช้พื้นที่ชุ่มน้ำ				
5.14 การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ให้กับคนในครอบครัวและคนรอบข้าง				
5.15 การประชาสัมพันธ์ผลงานที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน				
5.16 การใช้ประโยชน์ด้านการอุปโภคบริโภค				
5.17 การใช้ประโยชน์ด้านการเกษตรกรรม				
5.18 การใช้ประโยชน์ด้านการประมง				
5.19 การใช้ประโยชน์ด้านการปศุสัตว์				
5.20 การใช้ประโยชน์ด้านการพักผ่อนหย่อนใจ				
5.21 การติดตามตรวจสอบการดำเนินงานตามแผน				
5.22 การติดตามตรวจสอบการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ				
5.23 การแจ้งเจ้าหน้าที่เมื่อมีการกระทำผิดเกี่ยวกับพื้นที่ชุ่มน้ำ				
5.24 การจัดทำรายงานการประเมินผลการปฏิบัติงาน				
5.25 การปรับปรุงแก้ไขแผนการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ				

ส่วนที่ 6 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ

6.1 ปัญหาหรืออุปสรรคเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ (ระบุ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ (ระบุ)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ – ชื่อสกุล

นายภูมิพัฒน์ พลราช

ประวัติการศึกษา

วิทยาศาสตร์บัณฑิต (วนศาสตร์)
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2540

รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2545

นิติศาสตรบัณฑิต
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2549

ศิลปศาสตรบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา)
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2557

ประสบการณ์การทำงาน

พ.ศ. 2541 – 2557
นักวิชาการป่าไม้
กรมป่าไม้
จตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900